

Rudolf Steiner - Esoterické pozorování karmických souvislostí

8. přednášek

První přednáška - Dornach 16.února 1924

Obsah: Úvod do cyklu – příčiny a účinky v neživé přírodě – působnost éteru v rostlinné říši – vliv minulých hvězdných konstelací v říši zvířecí – pružnost při šíření slunečního světla v kosmu – minulé fyzické příčiny k přítomným účinkům ve fyzické oblasti pro říši lidskou

Milí přátelé!

Chtěl bych k Vám nyní začít mluvit o podmínkách a zákonech lidského osudu, který jste si zvykli nazývat **karmou**. Této karmě můžeme však rozumět, prohlédnout ji jen tehdy, jestliže jsme ochotni poznat různé druhy světové zákonitosti vůbec. A chtěl bych tedy dnes snad – je to nutné – ve formě poněkud abstraktnější mluvit k Vám o různých druzích světové zákonitosti, abych potom onu zvláštní formu, kterou můžeme nazvat lidským osudem, karmou, jaksi vykrystalizoval.

Chceme-li obsáhnout zjevy světa a rovněž tak chceme-li pozorovat zjevy v lidském životě samém, mluvíme o příčinách a účincích. A dnes jsou lidé zvyklí, zvláště ve vědě, mluvit o příčinách a účincích docela všeobecně. Ale právě tím dostávají se lidé vůči pravé skutečnosti do největších obtíží, neboť různé způsoby, ve kterých příčiny a účinky ve světě vystupují, jsou při tom přehlíženy.

Nejprve můžeme pohlédnout na takzvanou neživou přírodu, se kterou se setkáváme nejzřetelněji v říši minerální, ve všem tom, s čím se setkáváme v kamenech v podobách často tak podivuhodných, ale také ve všem tom, s čím setkáváme se – možno říci – rozmělněným na prášek, potom zase zhutněným v beztvárovou horninu. Pohlédněme, milí přátelé, nejprve na to, co tímto způsobem vystupuje ve světě jako něco neživého.

Jestliže pozorujeme to, co je neživé, všechno neživé bez výjimky, pak totiž najdeme všude, že příčiny, o kterých je v této říši všeho neživého možno mluvit, můžeme hledat v tomto neživém samém. Kde jest neživé jakožto účinek, tam můžeme také hledat příčiny k této říši neživého. A ve smyslu poznání postupujeme skutečně jen tehdy, jestliže to činíme, jestliže tedy v neživé říši hledáme také příčiny pro děje tohoto neživého.

Máte-li před sebou sebekrásněji utvořený krystal, tedy máte hledat příčiny tohoto krystalu v neživé říši samé. A tím prokazuje se tato neživá říše jako něco v sobě uzavřeného. Nejprve můžeme říci, kde najdeme hranice tohoto neživého. Ty mohou být popřípadě velmi daleko ve světových prostorech. Ale jestliže pro všecko neživé, co stojí před námi, jedná-li se o jeho účinky, máme hledat příčiny, budeme hledat tyto příčiny zase v říši neživého.

Ale tím stavíme to, co je neživé, již vedle něčeho jiného. A tím se nám ihned otvírá jistá perspektiva.

Pozorujte člověka samého. Pozorujte ho, jak prochází branou smrti. Všecko, co v něm působilo a bytostně člověka naplňovalo, dříve než prošel branou smrti, to je pryč z této viditelně vnímatelné podoby, jež zůstává, když lidská duše projde branou smrti, to je z této nyní zbylé podoby pryč, a pravíme také o této podobě, že je neživá. A jako mluvíme o něčem neživém, když pohlížíme na horské kameny s jejich krystalovými formami, právě tak musíme mluvit o neživém, pohlížíme-li na lidskou mrtvolu, zbavenou duše, zbavenou ducha. A teprve nyní nastává pro lidskou mrtvolu docela totéž, co zde již předem bylo pro ostatní neživou přírodu.

K tomu, co se děje s lidskou podobou jako účinek za života, dříve než duše projde branou smrti, nemohli jsme hledati příčinu v tom, co je neživé. Nejenom zvedneme-li ruku, hledáme marně v neživých fyzikálních zákonech lidské podoby příčiny tohoto zvednutí ruky, ale budeme také marně hledat v chemických, ve fyzických silách, které zde jsou v lidské podobě, příčiny řekněme: tepu srdce, oběhu krve nebo nějakého děje, který ani nijak vůli nepodléhá.

Ale v okamžiku, kdy se stane lidská podoba mrtvolou, kdy duše projde branou smrti, pozorujeme také účinek na lidském organismu. Vidíme, dejme tomu, že se změní barva kůže, že údy jsou bezvládné, zkrátka, že nastane všecko, co jsme zvyklí vidět u mrtvoly. Kde hledáme příčinu? V mrtvole samé, v chemických, fyzických, v neživých silách mrtvoly samé.

Jestliže nyní to, co zde naznačuji – stačí to jen naznačit - jestliže to na všechny strany a ve všech směrech domyslíte do konce, tedy si řeknete, že člověk se stal svou mrtvolou, když jeho duše prošla branou smrti, takovým jako neživá příroda. To znamená, že příčiny pro účinky musíme nyní hledat v téže oblasti, kde leží účinky samé. To jest velmi důležité.

Ale pohlížíme-li právě na toto zvláštní uzpůsobení lidské mrtvoly, pak najdeme něco jiného, co je neobyčejně důležité. Hledte, člověk při smrti jaksi odvrhuje svoji mrtvolu. A jestliže pozorujeme tím nadáním pozorovacím, které je toho schopno, čím se nyní člověk, duchovně-duševní lidská bytost stane, když projde branou smrti, pak musíme právě říci, že věc je právě taková, že mrtvola je odvržena a že nyní pro tuto vlastní duchovně-duševní lidskou

bytost, která projde za bránu smrti, nemá tato mrtvola již žádný význam. Jest nečím odvrženým.

Jinak je tomu s neživou vnější přírodou. A již jestliže pozorujeme, řekl bych, povrchně, setkáme se s touto rozdílností. Pozorujte lidskou mrtvolu. Můžete ji pozorovati nejlépe tam, kde je jaksi pohřbena ve vzduchu. V podzemních kobkách, jaké měla dříve hlavně jistá sdružení za pohřebiště, najdete lidské mrtvoly například prostě zavěšené: tak vyschnou. A jdou-li v tomto vyschnutí tak daleko, že úplně zpráchníví, je pak třeba vlastně jen trochu ťuknouti a rozpadnou se v prach.

To co zde máme uchováno jako neživé, je jiné nežli to, co nacházíme venku ve svém okolí jakožto neživou přírodu. Tato neživá příroda, ta se utváří, ta tvoří krystalové formy, nachází se vůbec v pozoruhodných změnách. Nehledíme-li na vlastní látky zemité a pohlížíme-li na to, co je ovšem také neživé: na vodu, vzduch, tu najdeme, že je zde v tomto neživém čilé proměňování a metamorfóza.

Postavme si to nejprve před duši. Představme si stejnost lidského těla, když je duše odloží, v jeho neživosti, s mimolidskou neživou přírodou.

A jděme nyní dále. Pozorujme říši rostlinnou. Tu přicházíme do sféry živého. Studujeme-li přesně rostlinu, nenajdeme nikdy, že bychom byli s to, vyhledat účinky, které v rostlině vystupují, pouze z příčin, které leží v rostlinné říši samé, tedy v téže říši, kde vystupují účinky. Existuje dnes ovšem věda, která se o to pokouší. Ale tato věda je právě na slepé cestě, neboť přichází na konec k tomu, že praví: Je možno zkoumat fyzické síly a zákony působící v rostlině, ale zůstává jistý zbytek. Tu se pak lidé rozdělují na dvě strany. Jedni říkají, že to, co zbývá, je vůbec jen složenina, jakási forma, podoba; tím účinným že jsou jen fyzické a chemické zákony. Druzí říkají: Ne, je v tom ještě něco jiného, jenže věda to ještě nevyzkoumala; ona na to jednou přijde. – To bude říkat ještě dlouho. Tak se vše totiž nemá, nýbrž chceme-li zkoumat rostlinou podstatu, nemůžeme jí porozumět, jestliže nevezmeme na pomoc celý vesmír, jestliže nepohlížíme na rostliny tak, že si řekneme: Síly rostlinné působnosti leží v dalekém vesmíru. Slunce musí nejprve přijít k určitému místu v dalekém vesmíru, aby v rostlinné říši nastaly vůbec nějaké účinky. Musejí působit jiné síly z dalekého vesmíru, aby rostlina dostala svou podobu, aby rostlina dostala své vnitřní hnací síly atd.

A věc je takováto: Kdybychom získali schopnost, milí přátelé, cestovat nejenom, jak to dělá Jules Verne, ale skutečně cestovat dejme tomu až k Měsíci, ke Slunci atd., tu bychom se nestali nijak chytřejšími co do hledání těchto příčin, nežli jsme zde na Zemi samé, kdybychom si neosvojili jiných sil poznání, nežli jsou síly, které již máme. Nikde bychom ničeho nedosáhli, kdybychom chtěli třeba říci: Nu dobře, v rostlinné říši Země samé nejsou příčiny pro účinky, které vystupují v říši rostlin, cestujme tedy ke Slunci, tam ty příčiny najdeme. Ani tam je nenajdeme obyčejnými silami poznání. Naproti

tomu je najdeme, když se povzneseme k poznání imaginačnímu, když budeme mít docela jiné poznání. Potom nebudeme však potřebovat cestovat ke Slunci, najdeme je v zemské oblasti samé. Jenže shledáme, že je nutno přejít od obyčejného fyzického světa k světu éterickému a k tomu, že v dálkách světa všude působí světový éter svými silami a že právě z dalek k nám působí. Všude k nám z dalek působí éter.

Musíme skutečně přejít ke druhé říši světa, chceme-li pro říši rostlin hledat příčiny k účinkům.

A člověk bere podíl na témž, na čem mají podíl rostliny. Tytéž síly, jež působí z éterického světa do rostlin, působí také v člověku. Člověk nese v sobě éterické síly, a souhrn těchto éterických sil, které v sobě nese nazýváme tělem éterickým. A již jsem Vám uvedl, jak toto éterické tělo několik dní po smrti se stále zvětšuje a zvětšuje a konečně se docela ztrácí, takže člověk zůstává jen ve svém těle astrálním a v bytosti svého Já.

To tedy, co éterického člověk v sobě nesl, se stále zvětšuje a zvětšuje a ztrácí ve světových dálkách.

Přirovnějme nyní zase to, co můžeme vidět z člověka, když projde branou smrti, k tomu, co vidíme v říši rostlin. O říši rostlin musíme říci, že její příčinné síly přicházejí na zem z dalek prostoru. O lidském těle éterickém musíme říci, že síly tohoto těla éterického vycházejí do dalek prostoru (tj. že jdou tam, odkud přicházejí síly rostlinného vzrůstu), když člověk projde branou smrti. Zde stává se vše, mohl bych říci, již jasnější. Když pohlédneme pouze na fyzickou mrtvolu a pravíme, že se stává něčím neživým, pak je nám těžko sestoupit k ostatní neživé přírodě. Ale když pohlédneme na to, co je živé, na říši rostlinnou, a pozorujeme, že z éteru světových dalek přicházejí příčiny, přicházejí síly pro říši rostlin, pak vidíme, jestliže se imaginačně zahlubáme do lidské bytosti, že tam, odkud přicházejí síly, éterické síly pro říši rostlin, odchází lidské tělo éterické, když člověk projde branou smrti.

Ale ještě něco je význačné. Mohl bych říci, že to, co působí na rostliny jako síly příčin, s tím že to jde poměrně rychle, neboť na rostlinu, jež vyrůstá z půdy, jež dostává květ, jež dostává plod, nemá mnoho vlivu Slunce z předvčerejška; zde nemůže mnoho působiti svými příčinami. Slunce musí svítit dnes; musí skutečně svítit dnes. To je důležité. A uvidíte v našich následujících úvahách, že je důležité, abychom si toho všimli.

Rostliny se svými éterickými příčinami mají sice své vlastní základní síly v zemské oblasti, ale mají je v tom, co je současně se Zemí ve vesmíru. A když se rozplývá lidské tělo éterické po projití člověka jako duchovně-duševní bytosti branou smrti, tedy to trvá také jen velmi krátkou dobu, jenom několik dní. Zase je zde současnost, neboť dny, po které to trvá, jsou vlastně pro dobu světového dění maličkostí.

Když se tělo éterické vrátí k tomu, z čeho jako éterické síly přicházejí síly rostlinného vzrůstu, máme zase co činit s tím, že můžeme říci: Jakmile žije člověk v éteru, není sice jeho éterická působnost omezena na Zem, neboť odchází ze Země pryč, ale vyvíjí se současně. Chci Vám k tomu napsati schéma. Můžeme říci:

Říše nerostná: současnost ve fyzické podstatě pro příčiny a účinky.

V podstatě máme tedy co činit se současností příčin ve fyzické oblasti. – Řeknete, že pro mnohé, co se děje ve fyzické podstatě, leží příčiny co do času dříve. Tak tomu ve skutečnosti není. Mají-li ve fyzičnosti vzniknouti účinky, musejí příčiny trvati, musejí působiti dále. Když příčiny přestanou, nenastávají již žádné účinky. Mohli bychom tedy dobře napsat toto znění:

Říše nerostná: současnost příčin ve fyzičnosti.

Ale když přejdeme do říše rostlinné – a tím budeme stát také v tom, co v člověku samém nutno sledovat jako rostlinnou podstatu – pak máme co činit se současností v podstatě fyzické a nadfyzické:

Říše rostlinná: současnost příčin ve fyzičnosti s nadfyzičností.

Nyní přistupme k říši zvířecí. – U říše zvířecí budeme docela marně hledat to, co vystupuje jako účinky, pokud zvíře žije, ve zvířeti samém. Třebaže zvíře jen leze, aby vyhledávalo svou potravu, marně budeme hledat příčiny v chemických, fyzických dějích, které se nacházejí ve zvířecím těle. Úplně marně budeme také hledat v dálkách éterického prostoru, kde nacházíme příčiny pro rostlinnou podstatu, i zde budeme marně hledat příčiny zvířecího pohybu a zvířecího cítění. Pro všechno to, co se ve zvířeti děje rostlinného, nacházíme příčiny ovšem také v éterickém prostoru. A když zvíře zemře, vychází také jeho éterické tělo do dálek světového éteru. Ale pro to, co jest cítění, nenajdeme nikdy příčiny v tom, co jest zemské nebo nadfyzicky éterické; nemůžeme je najít.

Zde nastává ovšem něco, kde moderní názor je zase silně na slepé cestě. Toto moderní nazírání musí si říci také o mnohých zjevech, jež se vyskytují u zvířete – o zjevech cítění, pohybu: zkoumám-li zvíře v jeho nitru co do jeho fyzických, chemických sil, tu zde nenacházím příčiny. Když chci vysvětlit nějaký květ, musím jít do dalekého vesmíru a budu moci tento květ vysvětlit. I mnohé ve zvířeti, co je povahy rostlinné, budu moci vysvětlit z éterického vesmíru, ale nikdy to, co ve zvířeti vystupuje jako pohyby, a nikdy to, co ve zvířeti vystupuje jakožto cítění. Když pozoruji 20.června nějaké zvíře v jeho pocitech, pak ve všem, co je zemské i mimozemské v prostoru, nenajdu 20.června příčiny pocitů. Půjdu-li dále nazpět, ani tehdy je nenajdu; nenajdu je v květnu ani v dubnu atd. – To cítí také moderní názor. Proto tento moderní názor vysvětluje to, co se takto nedá vysvětlit – aspoň mnohé z toho –

dědičností, tedy slovem: Je to „zděděno“. Ovšem ne všechno, protože to by bylo přece jen příliš groteskní, - ale mnohé. Je to „zděděno“.

Co znamená „zděděno“? Pojem dědičnosti vede posléze nazpět k tomu, že to, s čím se setkáváme jako se zvířetem přerůzně vytvořeným, bylo obsaženo ve vaječném zárodku mateřského zvířete. A je snahou moderního nazírání, pozorovat vola zevně v jeho přerůzných tvarech a potom říci: Vůl, ten pochází přirozeně z vaječného zárodku; v něm byly síly, které potom vyrostlé dávají vola. Proto je prý vaječný zárodek neobyčejně komplikované těleso...

Musel by také být strašně komplikovaný tento vaječný zárodek vola, neboť je v něm tedy všechno, co usiluje a vytváří a působí na všechny strany, aby se z tohoto vaječného zárodku stal přerůzně vytvářený vůl. – A nechť se lidé jakkoli kroutí (je mnoho teorií, evolučních teorií, teorií o epigenezi atd., atd.),... nechť se lidé jakkoli kroutí, není to nikdy nic jiného, nežli že malé vajíčko, jest něčím strašně komplikovaným. Jako se všechno odvozuje od molekul, které se komplikovaným způsobem budují z atomů, tak líčí mnozí první základ tohoto vaječného zárodku jako komplikovanou molekulu. Ale to nesouhlasí ani s fyzickým pozorováním, milí přátelé.

Vzniká otázka: Je tedy tento vaječný zárodek skutečně tak složitou molekulou, již tak složitým organismem? Zvláštností vaječného zárodku není totiž naprosto, že by byl složitý, ale že všechnu hmotu vrhá nazpět do chaosu. Právě vaječný zárodek je něco, co v mateřském zvířeti není složitou stavbou, ale hmotností úplně na prášek proměněnou, proházenou. Není to vůbec nic organizovaného. Je to právě něco, co upadá nazpět do stavu naprosto neorganizovaného, práškovitého. A nikdy by nevzniklo rozplovování, kdyby neorganizovaná, neživá hmota, která usiluje o krystalizování, o utváření, kdyby tato hmota neupadala nazpět do chaosu právě ve vajíčku. Vaječný bílek není nejsložitějším tělesem, ale právě nejjednodušším, které v sobě nemá vůbec žádné určení. A z tohoto malého chaosu, který zde nejprve existuje jako vaječný zárodek, nemohl by se ani za věčnost stát vůl – skutečně ne, neboť tento vaječný zárodek je právě chaosem.

Proč se z něho přece jen stane vůl? Protože v mateřském organismu působí na tento vaječný zárodek celý svět. Právě proto, že ztratil určení, že se stal chaosem, může na něj působit celý svět. A oplodnění nemá na světě jiného cíle než uvést hmotu nazpět do chaosu, do neurčitého stavu, zbavit ji určení, takže nepůsobí snad něco jiného, ale jenom vesmír.

Ale pohlédneme-li do matky, nejsou příčiny zde; pohlížíme-li ven do éteru, ani tam nejsou příčiny v současném dění. Musíme jít nazpět před dobu, kdy zvíře vzniklo, chceme-li najít příčiny pro to, co tu klíčí jakožto základ k bytosti schopné cítění a pohybu. Musíme jít nazpět před dobu, kdy život začal. To znamená, že svět příčin toho, co je schopno cítění a pohybu, neleží v současnosti, ale před vznikem této bytosti.

To je ona zvláštnost: Pohlížím-li na rostlinu, pak musím vyjít ven do toho, co je současné, potom najdu příčinu – ovšem v dalekém vesmíru. Ale chci-li najít příčinu toho, co ve zvířeti působí jakožto cítění, pak nemohu jít do něčeho současného, nýbrž musím jít do toho, co životu předchází; jinými slovy, musí být změněna konstelace hvězd ve vesmíru, musí se stát jinou. Ne ta konstelace hvězd ve vesmíru, která je se zvířetem současná, má vliv na to, co je zvířecí, nýbrž konstelace hvězd, která životu předcházela.

A nyní pohledme na člověka, když projde branou smrti. Člověk, když projde branou smrti, když odloží své éterické tělo, které odchází do světových dálek na každém místě, odkud síly rostlinného vzrůstu, éterické síly přicházejí, člověk musí jít nazpět, jak jsem vykládal, až ke svému narození. Tu prodělá zpětným během ve svém astrálním těle všecko to, co právě byl prodělal během života. Jinými slovy: člověk po smrti nemusí se svým astrálním tělem jít do současnosti, musí jít nazpět k tomu, co bylo před narozením musí jít tam, odkud přicházejí síly, které dávají zvířecí schopnost cítění a schopnost pohybu. Ty nepřicházejí z konstelací hvězdných, které jsou současné, ty přicházejí z konstelací, které předcházely.

Mluvíme-li tedy o říši zvířecí, pak nemůžeme mluvit o současnosti příčin ve fyzické a nadfyzické podstatě, ale musíme potom mluvit o minulých nadfyzických příčinách k přítomným účinkům ve fyzčnosti.

Říše zvířecí: minulé nadfyzické příčiny k přítomným účinkům.

A zde přicházíme zase do pojmu času. Musíme, smím-li se triviálně vyjádřit, procházet se v čase. Chceme-li hledat příčiny pro cokoli, co se děje ve fyzickém světě, procházíme se ve světě fyzickém; nemusíme vycházet z fyzického světa. Chceme-li hledat příčinu pro cokoli, co je skutečností v živé říši rostlinné, musíme jít velmi daleko, musíme hledat ve světě éterickém, a teprve tam, kde éterický svět končí, kde - řečeno pohádkově - je svět pobit prkny, tam teprve najdeme příčiny pro vzrůst rostlin.

Ale tam můžeme obcházet sebevíce, tam nenajdeme příčiny schopnosti cítění, ani schopnosti pohybu. Tu musíme začít procházet se v čase. Tu musíme kráčet nazpátek. Tu musíme z prostoru vyjít a přijít do času. - Vidíte, že můžeme postavit vedle sebe co do příčin: lidské tělo fyzické v jeho neživosti a neživou přírodu; lidské tělo éterické v jeho životě a v jeho vycházení po smrti do dálek éteru a éterický život rostlin, který sem také přichází z dálek éteru, ale ze současných konstelací nadfyzčnosti, nadzemskosti; a můžeme postavit vedle sebe lidskou organizaci astrální a to, co je venku v podstatě zvířecí.

A pokračujeme pak dále od říše nerostné k říši rostlinné, k říši zvířecí a přijdeme vzhůru k vlastní říši lidské. Řeknete, že jsme na ni již stále brali zřetel. Ano, ale ne docela. Říši lidskou brali jsme v úvahu nejprve potud, pokud člověk má tělo fyzické, potom pokud má tělo éterické, potom pokud má

tělo astrální. Ale hledte, kdyby člověk měl pouze své tělo fyzické, tu by byl složitým, ale přece jen krystalem. Kdyby člověk měl pouze ještě své tělo éterické, tu by byl snad také krásnou sice rostlinou, ale přece jen pouhou rostlinou. Kdyby člověk měl k tomu ještě tělo astrální, chodil by po čtyřech, měl by snad rohy a podobné, byl by právě zvířetem. To všecko člověk není. Postavu, kterou člověk má jako vzpřímená bytost, tuto postavu má tím, že mimo organizaci fyzickou, éterickou a astrální má právě ještě organizaci Já. A teprve o této bytosti, která má také ještě organizaci Já, můžeme mluvit jako o člověku, o říši lidské.

Pozorujme nyní ještě jednou to, na co jsme již pohlíželi. Chceme-li hledat příčiny něčeho fyzického, můžeme zůstat ve fyzické oblasti; máme-li hledat příčiny rostlinných zjevů musíme vyjít do dálek éterické říše, ale můžeme ještě zůstat v prostoru; jenže, jak řečeno, prostor stává se zde něčím hypotetickým, neboť se musíme uchýlit dokonce k výrazům pohádkovým "kde je svět pobit prkny". Ale věc je přece taková, že i lidé, myslící čistě ve smyslu dnešního zkoumání přírody, přicházejí již na to, že je skutečně možno mluvit o něčem takovém, jako že "svět je pobit prkny". Je to ovšem triviální hrubý výraz. Ale je třeba jen pomyslit na to, jak dětinským způsobem lidé myslí: zde je Slunce, to vysílá svoje paprsky pryč a stále dále pryč: paprsky sice stále a stále slábnou - ale světlo odchází pryč, pryč, pryč stále dále do nekonečna... Vykládal jsem těm, kdo již po léta poslouchají moje přednášky, již dávno, že je nemožno představit si, že světlo vychází do nekonečna. Vždycky jsem říkal, že šíření světla podléhá pružnosti. Máme-li kaučkový míč a tlačíme do něho, tu jej můžeme stlačit až do jistého místa, pak se zase vymrští; to znamená, že tlak má pro pružnost konec, potom to jde nazpět. Tak jsem to také řekl o světle: to nejde ven do nekonečna, nýbrž když dosáhne jisté hranice, přichází zase zpět.

Že světlo nejde do nekonečna, ale jen k určité hranici a pak se zase vrací, to bylo zastupováno v Anglii také fyzikem Oliverem Lodgem; takže dnes již fyzická věda přišla na to, zastupovat to, co udává duchovní věda - tak jako ve všech jednotlivostech přijde jednou k tomu, co praví duchovní věda.

A tak možno dnes již mluvit o tom, že zde venku, myslíme-li dosti daleko ven, musíme myslet zase nazpět, že nesmíme prostě předpokládat nekonečný prostor, který je něčím fantastickým a k tomu ještě fantastičností, kterou není možno pochopit. Snad si někteří z vás vzpomenou, jak jsem v popise běhu svého života řekl, že na mě udělalo zvláště významný dojem, jak při poslouchání novější syntetické geometrie byl jsem nejprve geometrií upozorněn na to, že přímku nesmíme si myslet tak, že vychází do nekonečna a nikdy nepřestává, ale že přímkou, jež zde vychází, opravdu se z druhé strany vrací. Geometrie to vyjadřuje takto: nekonečně vzdálený bod vpravo je tentýž jako nekonečně vzdálený bod vlevo. To je možno vypočítat. To není snad pouhá analogie, že máme-li kruh a vyjdeme-li odtud, vrátíme se zase sem, že má-li polokruh nekonečný rozměr, byl by kruh přímkou. Tak tomu není; to by byla analogie, na kterou nedá nic ten, kdo dovede exaktně myslet. Co na mne udělalo dojem, to nebyla triviální analogie, ale skutečně početní možnost

důkazu, že nekonečně vzdálený bod na jedné straně vlevo je tentýž jako ten, který zde vpravo je v nekonečnu, že tedy skutečně někdo, kdo zde začne běžet a běží podle linie stále dále, neběží do nekonečna, ale že by - kdyby jen běžel dosti dlouho - přišel k nám zase z druhé strany. To vypadá groteskně pro všecko fyzické myšlení. V okamžiku, kdy odložíme všechno fyzické myšlení, je to právě také realita, protože svět není nekonečný, ale - jak zde jest jakožto svět fyzický - jest omezený. Musíme tedy říci, že přicházíme na hranici éterické oblasti, mluvíme-li o podstatě rostlinné a o tom, co éterického je v člověku. Ale musíme vyjít ze všeho toho, co zde v prostoru vůbec jest, chceme-li vysvětlit podstatu zvířecí a v člověku astrálnost. Tu musíme vyjít na procházku do času, tu musíme vyjít za to, co je současné. Tu musíme tedy postupovat v čase.

Hledte, když přijdeme do času, tu překročíme vlastně již dvojnásobem fyzickou oblast. Popisujeme-li zvíře, musíme již postupovat v čase. V tom způsobu myšlení nesmíme však pokračovat zase abstraktně dále, ale musíme postupovat konkrétně. Dejte nyní pozor, jak se zde konkrétně pokračuje.

Lidé si myslí, vysílá-li Slunce světlo, tu že světlo odchází nekonečně daleko, že ano, ale Oliver Lodge ukazuje, že tento způsob myšlení se teď již opouští, že lidé vědí, že se dochází ke konci a že se jde zase nazpět. Slunce dostává ze všech stran svoje světlo zase nazpět, třebaže v jiné formě, v proměněné formě; ale dostává je nazpět. Použijme nyní tohoto způsobu myšlení na to, co jsme právě probrali. Nejprve stojíme v prostoru. Zemský prostor zůstává uvnitř, pokračujeme ven k vesmíru. To nám není ještě dosti: pokračujeme ven do času. Nyní mohl by někdo říci: Teď tady kráčíme stále dál a dále. - Ne, nyní přijdeme zase nazpět! Musíme pokračovat tímto způsobem v myšlení: Přijdeme zase nazpět. Přijdeme zase nazpět právě tak, jako pokračujeme-li stále v prostoru, přijdeme na hranici a potom se zase vrátíme; tak se i zde zase vrátíme. To znamená, že když jsme hledali minulé nadfyzické příčiny v dálkách časů, musíme se zase vrátit do fyzické oblasti.

Ale co to znamená? To znamená, že musíme zase z času dolů, z času zase na Zem dolů. Chceme-li tedy pro člověka hledati příčiny, pak musíme je hledat zase na Zemi. Šli jsme nyní nazpět v čase. Když zpětným kráčením v čase přijdeme zase dolů na Zem, pak přijdeme ovšem do předešlého lidského života. U zvířete pokračujeme dále; to se co do času rozplývá právě tak, jako se naše éterické tělo rozplývá až ke hranici. Člověk se zde nerozplývá, ale přicházíme znovu nazpět na Zem k jeho předešlému zemskému životu.

Pro **člověka** musíme tedy říci: Minulé fyzické příčiny k přítomným účinkům ve fyzické oblasti.

Říše nerostná: Současnost příčin ve fyzické oblasti.

Říše rostlinná: Současnost příčin ve fyzické a nadfyzické oblasti.

Říše zvířecí: Minulé nadfyzické příčiny k přítomným účinkům.

Říše lidská: Minulé fyzické příčiny k přítomným účinkům ve fyzické oblasti.

Vidíte, že dnes, řekl bych, stálo to námahu, přenést se přípravou do abstrakcí. Ale bylo to nutné, milí přátelé. Bylo to nutné, protože jsem Vám chtěl jednou ukázat, že pro oblasti, které musíme považovat za duchovní, existuje logika. Jenže tato logika nesouhlasí s hrubou logikou, která je odvozena pouze z fyzických zjevů a ve kterou lidé obyčejně výlučně věří.

Pokračujeme-li čistě logicky a vyhledáváme řady příčin, pak přicházíme také v pouhém chodu myšlenek k minulým zemským životům. A je nutno upozornit na to, že také myšlení se musí změnit, chceme-li chápat duchovno.

Lidé se domnívají, že nelze pochopit to, co se zjevuje z duchovního světa. Je možné to pochopit, ale musíme rozšířit svoji logiku. Chceme-li pochopit hudební kus nebo jiné umělecké dílo, je také nutno, abychom měli v sobě podmínky, které vycházejí věci vstříc. Když těchto podmínek nemáme, pak právě nic z toho nepochopíme. Pak jde vše kolem nás jako nějaký šumot, nebo nevidíme v jakémkoli umělecké díle nic jiného než nesrozumitelné výtvořiny. Tak je nutno i tomu, co se sděluje z duchovních světů, přinášet vstříc myšlení, které se hodí na duchovní svět. Zkoumáme-li různorodost příčin, přijdeme skutečně k tomu, že můžeme minulé zemské životy chápat takto logickým způsobem.

Nyní zůstává nám velká otázka, která začíná tam, kde pozorujeme mrtvolu. Mrtvola pozbyla života. Neživá příroda stojí zde venku ve svých krystalových formách, v rozmanitých formách. Stojí před námi velká otázka: Jak se chová neživá příroda k mrtvole člověka?

Snad již najdete, milí přátelé, že se něčím přispěje ke smyslu, který leží ve směru odpovědi na tuto otázku, když vezmete věc ve druhé etapě, když řeknete: Když pohlížím na svět rostlin, který je kolem mne, tu nese v sobě tento svět rostlin síly z dálek éterického vesmíru, ke kterým se vrací moje tělo éterické. Zde venku v éterických dálkách, zde nahoře je to, co jako příčina dává vznikat rostlinám; zde to je, kam jde moje tělo éterické, když vyslouží mému životu. Já odcházím tam, odkud z dálek éteru prýští rostlinný život. Já jdu tam, to znamená, že jsem s tím příbuzný. Ba mohu přímo říci: Zde nahoře jest něco: mé éterické tělo jde tam; zelenající se, rašící, pučící svět rostlin odtud přichází. Ale je tu rozdíl: Já svoje éterické tělo odevzdávám, rostliny přijímají éter ke vzrůstu. Ony přijímají éter k životu, já odevzdávám éterické tělo po smrti. Já je odevzdávám jako něco, co zbývá; rostliny dostávají toto éterické tělo jako něco, co jim dává život, ony mají svůj počátek z toho, kam já dospívám svým koncem. Začátek rostlin sečleňuje se s koncem lidského těla éterického.

To Vám přibližuje otázku: Mohlo by to snad být i takové, že u nerostu, u přerůzně vytvářených krystalů mohl bych se ptáti: je snad i to počátkem naproti tomu, co zanecháváme ze sebe jako fyzickou mrtvolu, jako svůj konec? Sečleňuje se tu snad začátek a konec?

Touto otázkou chceme dnes skončit, milí přátelé, a zítra začít, abychom jednou důkladně vnikli do otázky lidského osudu, takzvané **karmy**. Budu tedy v následující přednášce mluvit dále o karmě. Pak nebudete se již muset prodírat takovou spleť abstrakcí, ale nahlédneme také, že to bylo nutné již pro jistý vývoj myšlení.

Druhá přednáška - Dornach 17.února 1924

Obsah: *Archimedův princip pro lidský mozek – nezávislost člověka na nerostném světě – působení Andělů, Archandělů a Archeů v éterickém světě ve vztahu k rostlinám a člověku – vliv Panovníků, Sil a Mocností ve zvířecí a lidské říši – působnost Serafů, Cherubů a Trůnů v osudech a zážitcích lidí – svobodné myšlenky jako podněty lidské vůli*

Milí přátelé!

Když pokračujeme od pozorování, které mělo připravit na výklad lidského osudu, karmy, když pokračujeme od toho, co je abstraktní, myšlenkové, k životu, přicházíme právě při pokračování k tomu, abychom si nejprve postavili před duši různé obory života, do kterého je člověk postaven, abychom potom z těchto složek života získali podklady pro charakteristiku karmy lidského osudu.

Člověk patří k celému světu ve smyslu mnohem obsáhlejším, než lidé obvykle myslí. Člověk jest právě článkem světa a není vlastně bez světa ničím. Použil jsem často přirovnání s nějakým lidským údem, například s prstem: prst je prstem, když je u lidského organismu. Ale není již prstem v okamžiku, kdy je od lidského organismu odříznut. Zevně fyzicky je jako prst tentýž, ale není právě již prstem, je-li od lidského organismu odříznut.

Tak vlastně není člověk již člověkem, je-li vyzvednut ze všeobecného světového života a nemůže být bez něho vlastně vůbec za člověka považován, vůbec chápán.

Ale lidské okolí světové rozčleňuje se tak, jak jsme již včera viděli, na různé oblasti. Tu máme nejprve neživou oblast světovou, kterou v obvyklé řeči nazýváme světovou oblastí minerální. Této minerální oblasti světové, té stáváme se jako něčemu neživému podobnými teprve, když odložíme své tělo, když projdeme branou smrti vzhledem k tomuto tělu. Svou vlastní bytostí nestáváme se ovšem vůbec nikdy podobnými tomuto neživému světu nerostů. Odložená tělesná forma stává se tomuto neživému světu podobnou.

A tak stojí na jedné straně to, co člověk zanechává jakožto fyzickou mrtvolu v říši neživého, a na druhé straně to, co jest rozsáhlá neživá, krystalizovaná a nekystalizovaná příroda a svět minerální. Tomuto nerostnému světu jsme jakožto lidé, pokud žijeme na Zemi, vlastně docela nepodobní; na to jsem již často upozornil. My jsme ihned ničení ve své formě, když jakožto mrtvola jsme předáni nerostnému světu. Rozptylujeme se v nerostné podstatě, to znamená, že to, co drží pohromadě naši formu, nemá právě nic společného s tímto nerostným světem. A z toho již vyplývá, že člověk, jak žije ve fyzickém světě, nemůže vůbec mít vlastních vlivů z nerostného světa samého.

Nejhlavnější, daleko nejrozsáhlejší vlivy, které má člověk ze světa nerostného, ty přicházejí oklikou skrze smysly. My vidíme nerostný svět, slyšíme nerostný svět, vnímáme jeho teplo, zkrátka vnímáme minerální svět skrze smysly. Ostatní naše vztahy k nerostnému světu jsou velmi nepatrné. Pomyslete jen, jak málo z toho, co je vlastní svět nerostný, vstupuje s námi ve spojení za zemského života. Sůl, kterou solíme svá jídla, ta jest nerostná, ale zdaleka největší díl potravin, které lidé přijímají je z rostlinné a zvířecí říše. A co přijímá člověk z nerostné říše, to se chová docela zvláštním způsobem k tomu, co člověk přijímá skrze smysly jen jako duševní dojmy, jako vjemy smyslů z nerostné říše. A prosím Vás, abyste při tom dbali přesně na jednu věc, která je důležitá - také jsem se o tom již častěji zmínil: Lidský mozek je těžký průměrně 1500 gramů. Je to značná váha. Ta by tlačila tak silně, že buňky, nacházející se pod mozkem, by byly docela rozmačkány, kdyby mozek tlačil tak silně, jak je těžký. Ale on netlačí tak silně, nýbrž podléhá určitému zákonu. Tento zákon - líčil jsem to zde právě nedávno - tento zákon praví, že položíme-li nějaké těleso do tekutiny, ztratí na své váze.

Možno to dobře zkoumat tak, že máte-li váhu, a odmyslíte-li si nejprve nádobu s vodou a vážíte toto těleso, má určitou váhu. Postavte potom nádobu pod ně, tak že těleso na misce váhy je ponořeno do nádoby s vodou: hned nebude váha již v rovnováze, rameno váhy se závažím klesne, těleso se stane lehčím. Když potom zkoumáte o kolik se těleso zlehčilo, tedy se ukáže, že se zlehčilo právě o tolik, co váží tekutina, která byla vytlačena. Máte-li tedy jako tekutinu vodu, tedy se těleso ponořené do vody zlehčí o tolik, co činí váha objemu vody, kterou vytlačilo. To je takzvaný Archimedův princip. Archimedes našel jej v lázni, jak jsem to také již jednou řekl. Posadil se prostě do lázně a shledal, že jeho noha je lehčí nebo těžší podle toho, jak ji vystrčil nebo ponořil, a zvolal: "Našel jsem to!" - "Heureka!"

To je, milí přátelé, neobyčejně důležitá věc, jenže se někdy na důležité věci zapomíná. A kdyby inženýrské umění nebylo zapomnělo na tento Archimedův princip, tedy by se pravděpodobně nebylo stalo jedno z největších živelných neštěstí poslední doby v Itálii. To jsou právě věci, které i ve vnějším životě přicházejí z nepřehlednosti dnešního vědění.

Ale v každém případě ztrácí těleso tolik ze své váhy, kolik činí váha vytlačené tekutiny. Mozek je tedy docela ponořen do mozkové vody. Tu a tam najdeme vůbec tento poznatek, že člověk, pokud je něčím pevným, je v podstatě vlastně rybou. Ve skutečnosti je opravdu člověk **rybou**, neboť se skládá z 90% z tekutiny, a pevné plave v ní jako ryba ve vodě.

Mozek tedy plave v mozkové vodě, zlehčuje se tolik, že váží jenom 20 gramů. Mozek, který váží vlastně asi 1500 gramů, tlačí jen dvacet gramy na svou podložku. Pomyslete si nyní, jak my lidé tím, že náš mozek plave v mozkové vodě, máme v tak důležitém orgánu silnou snahu, uvolnit se od Země. My nemyslíme vůbec orgánem, který podléhá zemské tíži. Zemská tíže se tomuto orgánu nejprve odnímá. Vezmete-li nesmírně rozsáhlý význam

dojmů, které přijímáte svými smysly a vůči kterým zachováváte libovůli, a porovnáváte je s nepatrnými vlivy, které přicházejí od soli a podobných látek, přijímaných za potravu nebo přísadu k potravě, tu vyplyne Vám již také následující: To, co z nerostné říše má na člověka bezprostřední vliv, má se jako 20 gramů k 1500 gramům; tak silně převažuje to, co přijímáme na pouhých dojmech smyslů, čím jsme nezávislí na podráždění; neboť to nás neroztrhá. A to v nás, co již skutečně podléhá zemské tíži, jako nepatrné přísady k našim potravinám, to jsou většinou také ještě věci, které nás vnitřně konzervují; neboť sůl má zároveň sílu konzervující, udržující, osvěžující. Člověk je tedy celkem nezávislý na tom, co jest okolní nerostný svět. On přijímá do sebe z nerostného světa jen to, co nemá přímý vliv na jeho bytost. Člověk se pohybuje volně a nezávisle v nerostném světě.

Milí přátelé! Kdyby zde nebylo této volnosti a nezávislosti pohybu v nerostném světě, pak by nebylo vůbec toho, co nazýváme lidskou volností. A je velmi významné, že musíme říci, že nerostný svět je zde vlastně nutným protějškem lidské svobody. Kdyby nebylo nerostného světa, nebyli bychom totiž svobodnými, neboť v okamžiku, kdy přijdeme vzhůru do rostlinného světa, nejsme již na světě rostlin nezávislí; to se jen zdá, jako kdybychom obraceli své oči ven na svět rostlinný právě tak, jako obracíme své oči ven na krystaly, na rozsáhlou říši krystalů. Tak tomu není. Zde se rozkládá rostlinný svět, a my lidé jsme narozeni do světa jako bytosti dýchající, jako živé bytosti, jako bytosti, které mají určitou výměnu látek. A ta je mnohem závislejší na okolí než naše oči, naše uši, nežli všechno, co zprostředkuje smyslové dojmy. To, co je svět rostlin, rozsáhlý svět rostlin, to žije z éteru, jenž působí do Země svou silou ze všech stran. Člověk podléhá také tomuto éteru.

Když se narodíme jako malé dítě a rosteme, když se v nás uplatňují síly vzrůstu, tu jsou to éterické síly. Tytéž síly, které dávají růsti rostlinám, žijí v nás jako éterické síly. My neseme v sobě éterické tělo. - Fyzické tělo chová v sobě naše oči, chová v sobě naše uši. Fyzické tělo nemá nic společného s ostatním fyzickým světem, jak jsem právě vykládal, a to se ukazuje v tom, že se rozpadá ve fyzickém světě jakožto mrtvola.

Jinak je tomu již s naším tělem éterickým. S naším éterickým tělem je to takové, že jsme jeho prostřednictvím příbuzní se světem rostlin. Ale tím, že rosteme - považte, milí přátelé - tím, že rosteme, vytváří se v nás něco, co v jistém smyslu již souvisí velmi hluboce s naším **osudem**. Můžeme růsti tak, že - abych vzal groteskní, radikální příklady - zůstáváme malými a tlustými, nebo se stáváme velkými a štíhlými, můžeme růsti tak, že máme tu nebo onu formu nosu. Zkrátka způsob, jak rosteme, má již jistý vliv na náš zevnějšek. To souvisí zase - třebaže zatím jen lehce - s naším osudem. Ale vzrůst vyjadřuje se nejen v těchto hrubých věcech. Kdyby nástroje, které lidé mají pro metody zkoumání, byly dosti jemné, tu bychom našli, že každý člověk má vlastně jiné složení jater, jiné složení sleziny, jiné složení mozku. Játra nejsou prostě játra. U každého člověka jsou, ovšem v jemnostech, něčím jiným. To všechno souvisí s těmiž silami, jaké dávají rostlinám růst. A když pohlédneme na rostlinnou

pokrývku Země, musíme si býti vědomi, že to, co dává rostlinám růsti z éterových dálek, že to působí také **v nás**, že to působí původní lidské vlohy, které mají velmi mnoho co činit s naším osudem.

Člověk vidí ovšem ze všech věcí jenom vnější stránku. Když pohlížíme ovšem na svět nerostný, tu vidíme v nerostném světě také přibližně to, co je v něm uvnitř; proto lidé mají dnes tento nerostný svět vědecky tak rádi - možno-li dnes vůbec mluvit o nějaké vědecké zálibě - protože obsahuje všecko, co lidé chtějí najít.

U toho, co jako síly udržuje říši rostlin, to takové již není, neboť v okamžiku, kdy přijdeme k imaginačnímu poznání - také jsem o tom již mluvil - vidíme hned, že nerosty jsou takové, že jsou v nerostné říši uzavřeny, ale to, co udržuje říši rostlin, to se obyčejnému vědomí zevně vůbec neobjevuje. Tu musíme jít hlouběji do světa.

A když si předložíme otázku, co tedy vlastně působí v říši rostlin, co zde působí tak, že z éterických dálek mohou sem přicházet síly, které dávají rostlinám vyrážet a rašit ze Země, ale které i v nás působí vzrůst, působí jemnější složení našeho těla, co zde působí - tu přijdeme k bytostem takzvané **třetí hierarchie**: k Andělům, Archandělům, Archeům. Ty jsou nejprve oním viditelným; ale bez nich nebylo by onoho vlnivého přílivu a odlivu éterických sil, které dávají růsti rostlinám a které působí v nás, neboť neseme v sobě tytéž síly, které působí vzrůst rostlin. Nemůžeme již - ledaže bychom právě chtěli zůstat tupými pro poznání - zastavit se pouze u toho, co je viditelné, když přistoupíme k světu rostlin a jeho silám. A musíme si skutečně uvědomit, že k těmto bytostem, Andělům, Archandělům, Archeům rozvíjíme svoje poměry, svoje vztahy, v netělesném stavu mezi smrtí a novým narozením.

A podle toho, jak tyto vztahy a poměry k těmto bytostem třetí hierarchie rozvíjíme, vytváří se naše vnitřní, řekl bych **bytoštná karma**, ta karma, která závisí na tom, jak naše éterické tělo skládá naše šťávy, jak nás vytváří velkými nebo malými atd., atd. Ale bytosti třetí hierarchie mají jen tuto moc. Že mohou rostliny růst, to nepochází jedině od jejich sil. V tomto ohledu stojí tyto bytosti třetí hierarchie, Andělé, Archandělé, Archeové ve službě vyšších bytostí. Ale to, co prožíváme nežli sestoupíme z duchovního světa do svého fyzického těla, to, co souvisí s naším jemnějším složením, se vším, co jsem právě popsal, to je působeno naším vědomým setkáním s těmito bytostmi třetí hierarchie. A podle návodu, který můžeme od nich obdržeti podle toho, jak jsme se k tomu připravili ve svém předešlém zemském životě, podle tohoto návodu, jak utvářet naše éterické tělo z dálek éteru, děje se toto všecko v poslední době před tím, než sestoupíme z nadfyzického života do života fyzického.

Tak musí náš zrak padnout tedy nejprve na to, co působí do našeho osudu, do naší karmy na základě našeho vnitřního uzpůsobení. Mohl bych říci, že pro tuto část karmy mohli bychom použít výrazu: celkový příjemný pocit, celkový

příjemný a celkový nepříjemný pocit života (Wohlbehagen-Misegehaben). Celkový příjemný pocit, celkový nepříjemný pocit života souvisí s tím, co jest naší vnitřní kvalitou našeho éterického těla.

To druhé, co žije v naší karmě, závisí na tom, že Zemi oživuje nejen říše rostlin, ale také říše **zvířat**. Nyní považte, milí přátelé, že nejrůznější krajiny Země mají nejrůznější zvířata. Jest jaksi různá zvířecí atmosféra v různých krajinách Země.

Ale přiznáte jistě, že člověk žije také v této atmosféře, kde žijí zvířata. To zní dnes groteskně, protože lidé právě nejsou zvyklí všímat si takových věcí. Ale jsou například kraje, kde žije **slon**. Kraje, kde žije slon, jsou právě takové, kde vesmír působí dolů na Zem tak, že může vzniknout sloní život. Myslíte snad, milí přátelé, že je-li zde kus Země a zde na tomto kuse Země žije slon a z vesmíru sem působí síly utvářející slona, že tyto síly nejsou tytéž, je-li právě člověk na témž místě?

Jako jsou síly, utvářející rostliny z éterických dálek, tam, kde my žijeme (dřevěné stěny a zdi, ani beton je nezadrží, žijeme přesto zde v Dornachu v silách, které právě v Jurských Alpách utvářejí rostliny), tak žijeme-li právě na půdě, kde může podle povahy půdy být slon, žijeme jakožto lidé právě tak pod vlivem sil vytvářejících slona. Mohu si dobře pomyslet, že v duších žije mnoho z malých i velkých zvířat, která obývají Zem a o kterých se nyní dovídáte, že člověk žije s nimi v téže atmosféře.

Ale to všecko skutečně na člověka působí. Působí to ovšem na člověka jinak než na zvíře, protože člověk má ještě jiné kvality než zvíře. Na člověka to působí jinak; člověk by se jinak stal ve sloní atmosféře právě také slonem. Ale tím se člověk nestává. Mimo to se člověk stále pozvedá z toho, co zde na něho působí, ale on žije v téže atmosféře.

Hleďte, na tom, v čem zde člověk žije, je závislé všecko to, co jest v jeho astrálním těle. A můžeme-li mluvit o tom, že jeho celkový pocit libosti nebo nelibosti závisí na rostlinné podstatě Země, tak můžeme zase říci, že sympatie a antipatie, které rozvíjíme jakožto lidé v zemském životě a které si sebou přinášíme z předzemského života, ty že závisí na tom, co zvířecí atmosféra jaksi poskytuje.

Slon má chobot a tlusté sloupovité nohy, jelen má parohy a tak dále: žijí zde tedy síly, které tvoří, formují zvířata. V člověku se ukazují tyto síly jenom v působení na jeho astrální tělo. A v tomto působení na jeho astrální tělo tvoří sympatie a antipatie, které si jednotlivá lidská individualita přináší sebou z duchovního světa.

Všimněme si jen, milí přátelé, těchto sympatií a antipatií. Všimněme si, jak silně jsou vedoucími po celý život tyto sympatie a antipatie. Jistě že my lidé jsme právě vychováváni v jistém ohledu k tomu, abychom vyrůstali nad silné

sympatie a antipatie. Ale nejprve přece jen zde jsou tyto sympatie a antipatie. Nejprve přece jen prožíváme život v sympatiích a antipatiích. Jeden má sympatie k tomu, jiný má sympatie k onomu. Jeden má sympatie k řezbářství, jiný k hudbě; jeden má sympatie k světlolvasým lidem, jiný má sympatie k černolvasým lidem. To jsou silné, radikální sympatie. Ale celý život je proniknut takovými sympatiemi a antipatiemi. Ty žijí v závislosti na tom, co působí přerůzné formy zvířecí.

A zeptejte se někdy, milí přátelé, co že to v sobě neseme, co v našem vlastním nitru odpovídá přerůzným postavám zvířecím, které jsou venku? Staré a tisíceré jsou tyto zvířecí podoby. Staré a tisíceré jsou podoby našich sympatií a antipatií, jenže většina jich zůstává v nevědomí a podvědomí.

To jest další, třetí svět.

První svět byl svět, kde necítíme vlastně žádnou závislost: svět nerostný. Druhý svět je ten, ve kterém žijí Andělé, Archandělé, Archeové, který dává ze sebe vyrůstat světu rostlin, jenž nám dává naši vnitřní kvalitu, kde vnášíme do života celkový pocit libosti nebo nelibosti, kde se cítíme buď k smrti nešťastnými sami sebou, nebo se cítíme sami sebou šťastnými. Z tohoto světa je vzato to, co znamená náš osud naším vnitřním složením, naším celým éterickým lidstvím. Teď přicházíme k tomu, co dále hluboce podmiňuje náš osud: k našim sympatiím a antipatiím. A tyto sympatie a antipatie, ty přinášejí nám konečně to, co v mnohem širším rozsahu patří k našemu osudu než jen sympatie a antipatie.

Jednoho nesou jeho sympatie a antipatie do širých dálek. Člověk žije zde nebo onde, protože ho tam zanesly jeho sympatie, a v této širé dáli rozvíjejí se potom jednotlivosti jeho osudu. Hluboce jsou spjaty s celým naším lidským osudem tyto sympatie a antipatie. Ty žijí ve světě, ve kterém teď žije nikoli třetí hierarchie, nýbrž **druhá hierarchie**: Mocnosti, Síly, Panovníci. To, co jest zemským odleskem vznešených, nádherných podob této druhé hierarchie, to žije v říši zvířecí. Ale to, co tyto bytosti do nás vštěpují, když se s nimi stýkáme mezi smrtí a novým narozením, to žije v tom, co jakožto nám vrozené sympatie a antipatie vnášíme z duchovního světa do světa fyzického.

Když tomu porozumíme, pak takové pojmy jako pojmy obyčejné dědičnosti stávají se dětinskými, velmi dětinskými. Neboť abych nesl na sobě nějaký zděděný znak od svého otce nebo od své matky, musím nejprve vyvinout sympatie k tomuto znaku u otce a matky. Nezávisí to tedy na tom, že jsem zdědil tyto vlastnosti nějakou neživou přírodní příčinností, ale závisí to na tom, zdali jsem měl sympatie k těmto vlastnostem.

Proč jsem měl takovou sympatii k těmto vlastnostem, o tom bude nutno ještě mluvit v příštích hodinách, neboť výklady o karmě budou nás zaměstnávat mnoho hodin. Ale skutečně, mluvit o dědičnosti takovým způsobem, jak se o tom obyčejně dnes mluví právě ve vědě, která se domnívá

být zvláště chytrou, to je dětinské. Dnes se dokonce tvrdí, že se dědí vlastnosti povahy duchovně-duševní. Geniálnost se prý dědí po předcích, a lidé, povstane-li nějaký genius na světě, shledávají u předků jednotlivé kusy, které potom mají dát tohoto genia. Je to jistě zvláštní způsob dokazování. Dokazování, které by bylo rozumné, by bylo to, že je-li zde genius, zplodil by dědičností zase genia. Ale kdybychom hledali tyto důkazy... Goethe měl například také syna, a jiní geniové měli také syny... tu bychom přišli na zvláštní věci. Ale byl by to důkaz. Ale to, že je zde genius, a že jisté vlastnosti tohoto genia nacházíme u jeho předků, to nestojí na jiném listě nežli to, že upadnu-li do vody a jsem vytažen, jsem mokrý. Proto nemám ještě ve své bytosti mnoho co činit s vodou, která pak ze mne kape. Přirozeně, protože se rodím do proudu dědičnosti vlivem svých sympatií s příslušnými vlastnostmi, nesu tyto zděděné vlastnosti na sobě, tak jako nesu na sobě vodu, když spadnu do vody a jsem mokrý vytažen. Ale groteskně dětinské jsou představy, které lidé v tomto ohledu mají, neboť již v předzemském životě člověka vystupují sympatie a antipatie, a ty mu dávají jeho vnitřní složení. S nimi vstupuje potom do svého života, jimi buduje si na základě svého života předzemského svůj osud.

A můžeme si nyní snadno představit toto: V některém minulém životě byli jsme pohromadě s některým člověkem; v tomto spolužití nastalo mnoho věcí. To nachází pokračování v životě mezi smrtí a novým narozením. Tu se vytváří pod vlivem sil vyšších hierarchií v živých myšlenkách, v živých podnětech vůle to, co potom ze zážitků předešlých zemských životů má přejít do příštího zemského života, aby to člověk prožil. Když člověk vytváří podněty, kterými se lidé v životě nacházejí, používá k tomu sympatií a antipatií.

A tyto sympatie a antipatie tvoří se pod vlivem Panovníků, Sil a Mocností v životě mezi smrtí a novým narozením. Tyto sympatie a antipatie dávají nám pak v životě najít lidi, se kterými máme žít podle příčin z minulých zemských životů. To se vytváří na základě našeho vnitřního složení.

Ovšem že v tomto vypracovávání sympatií a antipatií dochází k nejrůznějším poblouzněním; ta se však zase vyrovnávají během osudu ve mnoha zemských životech. - Máme zde tedy druhou součást svého osudu, druhou složku karmy: sympatie a antipatie.

Můžeme říci: první složka karmy: celkový pocit: je mi dobře, celkový vnitřní pocit příjemnosti nebo nepříjemnosti; druhá složka jsou sympatie a antipatie. Vystoupili jsme do sféry, kde leží síly k tvoření zvířecí říše, když přicházíme k sympatiím a antipatiím v lidském osudu.

Nyní vystoupíme do vlastní říše lidské. Žijeme pohromadě nejen s říší rostlin a s říší zvířat, ale žijeme zvláště významně pro svůj osud s jinými lidmi na světě pohromadě. To jest jiné spolužití nežli spolužití s rostlinami a zvířaty. To je spolužití, kterým se buduje právě hlavní věc našeho osudu. Podněty, které působí, že je Země obývána lidmi, ty působí jenom na lidstvo. A vzniká

nyní otázka: Které podněty to jsou, které působí jenom na lidstvo? Můžeme zde nechat mluvit čistě vnější pozorování, které jsem již častěji podával.

Náš život je skutečně, mohl bych říci, z druhé strany veden mnohem větší moudrostí, nežli jej vedeme my z této strany. Často se setkáváme v pozdějším životě s člověkem, který je pro náš osud neobyčejně důležitý. Jestliže myslíme nazpět, jak jsme žili až do doby, kdy jsme se s tímto člověkem setkali, objeví se nám celý život jako cesta k setkání s tímto člověkem. Je to takové, jako kdybychom každý krok byli zařídili tak, abychom našli v pravé době právě tohoto člověka, nebo abychom ho vůbec našli v určité době.

Je třeba jen přemýšlet o následujícím: Pomyslete si, co to při plném lidském uvědomění znamená, najít v některém roce života určitého člověka, prožívat s ním od této doby něco společného, pracovat s ním, působit s ním. Považte jen, co to znamená. Považte jen, co při plném uvědomění znamená podnět, který nás k němu vedl. Snad - když přemýšlíme o tom, jak to přijde, že jsme tohoto člověka našli - snad nás potom napadne, že jsme dříve museli prožít událost, která souvisí s mnoha jinými lidmi, jinak by se vůbec nenaskytla možnost, najít v životě tohoto člověka. A aby nastala tato událost, museli jsme prožít zase jinou. Přijdeme do složitých souvislostí, jež musely všechny nastat, do kterých jsme se museli odebrat, abychom přišli k nějakému rozhodujícímu zážitku. A pak si zde uvědomíme, že kdyby byl někomu - nechci říci v prvním roce, ale ve čtrnácti letech uložen úkol, rozřešit nyní vědomě tuto otázku, jak má ve svém padesátém roce zařídít rozhodující setkání s některým člověkem - když si představíme, že bychom to měli řešit vědomě jako nějaký početní úkol: prosím Vás, co všechno to vyžaduje! My lidé jsme ve svém vědomí tak strašně hloupí, a to, co se s námi ve světě děje, jest, uvážíme-li takovéto věci, tak nesmírně rozumné a moudré.

Když něco takového pozorujeme, jsme právě poukazováni na nesmírnou spletnost, významnost v našem osudovém působení, v našem karmickém působení. A to všechno se odehrává v říši lidství.

Nyní Vás prosím, abyste uvážili, že to, co se s námi odehrává, žije skutečně zde v nevědomí. Až do okamžiku, kdy právě k nám přistoupí nějaká rozhodující událost, leží to v nevědomí. Všecko to se odehrává tak, jako kdyby to stálo pod vlivem přírodních zákonů. I na to jsem již častěji upozornil. Vnější věci lidského života mohou se dokonce zařadit i do vypočtených zákonů.

Vezměte životní pojišťování. Životnímu pojišťování může se dařit jen při tom, že je možno vypočítat pravděpodobné trvání života některého, řekněme devatenácti - nebo pětadvacetiletého člověka. Když se chce někdo pojistit na život, tu se vystaví pojistka podle toho, jak velké je pravděpodobné trvání jeho života. Podle těchto výpočtů budu tedy jako devatenáctiletý člověk žít ještě tak a tak dlouho. To se dá určit. Ale pomyslete si, že ta doba již uplynula; tím nebudete se cítit povinni umřít. Dva lidé mohou podle tohoto pravděpodobného trvání života být již dávno mrtví. A když podle této

pravděpodobné délky života jsou již dávno "mrtví", setkají se teprve takovým způsobem, jak jsem to vylíčil! To všecko se děje za hranicí toho, co na základě vnějších přírodních skutečností vypočítáváme pro lidský život. A přece se to děje s vnitřní nutností jako přírodní skutečnosti. Nelze jinak říci, nežli že s touž vnitřní nutností, s jakou nastává nějaká přírodní událost, zemětřesení nebo výbuch sopky nebo cokoli jiného, menší nebo větší přírodní událost, s touž nutností setkávají se dva lidé v zemském životě podle životních řádů, které právě získali.

Tak skutečně zde vidíme ve fyzické říši postavenou říši novou, a v této říši žijeme nejen všeobecným pocitem příjemným nebo nepříjemným, v sympatiích a antipatiích, ale žijeme v ní jako ve svých událostech, zážitcích. My jsme úplně vylíni do říše událostí, zážitků, které náš život určují.

Archeové, Archandělé, Andělé: 1.složka karmy: celkový pocit příjemný nebo nepříjemný.

Mocnosti, Síly, Panovníci: 2.složka karmy: sympatie a antipatie.

Serafové, Cherubové, Trůnové: 3.složka karmy: události, zážitky.

V této říši zde působí bytosti **první hierarchie** - Serafové, Cherubové, Trůnové. Neboť aby to, co zde působí každý lidský krok, každé duševní hnutí, všecko, co je v nás, bylo vedeno ve světě tak, aby vyrůstaly osudy lidí, k tomu patří větší moc než ta, jaká působí v říši rostlin, nežli moc, jakou má hierarchie Andělů, Archandělů, Archeů a nežli moc, jakou má hierarchie Sil, Panovníků, Mocností. K tomu patří moc, která přísluší nejvznešenějším bytostem. Nuže, co se zde vyžívá, to žije v našem vlastním Já, v naší organizaci Já a vžívá se to do zemského života z předešlého zemského života.

A nyní považte, že žijete v zemském životě, že činíte to nebo ono, třeba z instinktů, vášní, pudů, nebo z rozumných či hloupých myšlenek; to všecko zde skutečně jako podněty existuje. Považte, že žijete-li v zemském životě, tu vede to, co činíte na základě pudů, k tomu nebo onomu; vede to k oblažení nebo škodě jiného člověka. Potom procházíte životem mezi smrtí a novým narozením, máte v tomto životě mezi smrtí a novým narozením silné vědomí: když jsem způsobil škodu někomu, tedy jsem nedokonalejším, nežli kdybych tuto škodu nebyl způsobil, - musím tuto škodu vyrovnat. Povstává ve Vás úsilí a pud, vyrovnat tuto škodu. Když jste způsobili někomu něco, co jest k jeho prospěchu, pak pohlížíte na to, co je člověku prospěšné, tak, že řeknete: To se musí stát základem pro všeobecný prospěch světa, to musí vést k dalším důsledkům ve světě.

To všecko můžete vnitřně rozvíjet. To všecko může dávat celkový pocit příjemný nebo nepříjemný podle toho, jak podle toho tvoříme v životě mezi smrtí a novým narozením svou vnitřní tělesnou bytost. To všecko může Vás vést k sympatiím a antipatiím tím, že své astrální tělo vytváříte příslušným

způsobem za pomoci bytostí Mocností, Sil, Panovníků. Ale to všecko nedává Vám ještě moc, aby to, co v předešlém životě bylo pouze lidským činem, byl vámi přeměněno na světový čin. Někomu jste prospěli nebo jste někomu uškodili. To musí mít účinek, že se onen člověk s Vámi setká v některém příštím životě, a Vy najdete v setkání s ním podnět, aby nastalo vyrovnání. Co má jen mravní význam, musí se stát vnější skutečností, musí se stát vnější světovou událostí.

K tomu je třeba bytostí, které proměňují, metamorfozují mravní činy na činy světové. To jsou bytosti první hierarchie, Serafové, Cherubové, Trůnové. Ti přeměňují to, co od nás vychází v jednom zemském životě, na naše zážitky příštích zemských životů. Ti působí v tom, co je v lidském životě událostí, zážitkem.

Zde máme tři základní prvky naší karmy:

- to, co jest naším vnitřním složením, naším vnitřním lidstvím, to podléhá třetí hierarchii;
- co jsou naše sympatie a antipatie, co se v jistém ohledu stává již naším okolím, to je záležitostí druhé hierarchie;
- konečně to, s čím se setkáváme jako se svým vnějším životem, to je záležitostí první, nejvznešenější hierarchie z bytostí stojících nad člověkem.

Tak pohlížíme do souvislosti, ve které stojí člověk se světem a přicházíme nyní k velkým otázkám: Jak se vyvíjí z těchto tří prvků člověka všecko, co jsou nyní jednotlivosti jeho osudu?

Člověk se narodí do domu rodičů. Člověk se narodí na určitém místě Země, narodí se do některého národa, narodí se do jisté souvislosti skutečností. Ale všecko, co nastává, když se člověk narodí do určitého domu rodičů, když je člověk předán vychovatelům, když se člověk narodí do některého národa, když se postaví na určitý kus Země při svém narození, všecko to, co tak hluboce osudově, vzdor veškeré lidské svobodě, zasahuje do lidského života, všecko to je posléze nějak závislé na těchto třech prvcích, které skládají lidský osud.

Všecky jednotlivé otázky odhalí se nám náležitě ve svých odpovědích, jestliže vezmeme pravým způsobem zřetel na tento základ. Když se zeptáme, proč jistý člověk dostal ve svém dvacátém roce černé neštovice, aby snad prodělal krajní nebezpečí života, když se zeptáme, jak jinak jakákoli nemoc nebo jiná událost může zasáhnout do jeho lidského života, jak může zasáhnout do jeho života podpora té nebo oné starší osoby, podpora tím nebo oním národem, podpora, že se mu vnějšími událostmi děje to nebo ono - všude budeme muset jít nazpět k tomu, co trojnásobně skládá lidský osud a co člověka staví do souhrnu světových hierarchií.

Jenom v říši nerostného světa je člověk volný. Zde je oblast jeho svobody.

Je-li na to člověk upozorněn, učí se zde klást správně otázku po svobodě. Přečtete si v mé "Filosofii svobody", jak velkou cenu jsem přikládal tomu, abychom se neptali po svobodě vůle. Vůle spočívá dole, hluboko dole v podvědomí, a je nesmysl ptát se po svobodě vůle, ale možno mluvit jen o svobodě **myšlenek**. To jsem ve své "Filosofii svobody" dobře rozlišoval. Svobodné myšlenky musejí pak dávat podněty vůli - potom je člověk svobodný. Ale ve svých myšlenkách žije člověk právě v nerostném světě. A vším ostatním, čím člověk žije ve světě rostlinném, ve světě zvířecím, ve světě čistě lidském, podléhá osudu.

A svoboda jest něco, o čem možno vlastně říci: Člověk vystupuje s říší, které jsou ovládány vyššími hierarchiemi, do říše, která je vyššími hierarchiemi jistým způsobem uvolněna, do říše nerostné, aby se stal ze své strany svobodným. Tato nerostná říše, to jest ta říše, které se člověk stává podobným jenom svou mrtvolou, když odloží tuto mrtvolu, když projde branou smrti. Člověk je ve svém zemském životě nezávislý na té říši, která může působit jen k jeho zničení. Není tedy divu, že je v této říši svobodný, když tato říše nemá na něm jiného podílu, nežli zničit ho, když ho dostane. Člověk musí nejprve zemřít, aby jakožto mrtvola byl v říši, kde je svobodný také co do svého přírodního zjevu. Tak spolu věci souvisí.

Člověk stále stárne. Když nenastanou jiné případy, které také na základě karmy poznáme, když člověk zemře jakožto starý člověk, stane se mrtvolou podobným říši nerostné. Když zestárneme, přicházíme do sféry neživého. Tu odlučujeme svou mrtvolu. Ta není již člověkem, ta ovšem není již člověkem.

Pohlédněme na říši nerostnou: to již není Bůh. Právě tak jako mrtvola není již člověkem, tak není říše nerostná již Bohem. Čím je tedy? Božstvo je v říši rostlinné, zvířecí, lidské. Tu jsme je našli v jeho třech hierarchiích. V nerostné říši je Božstvo tak málo, jak málo je lidská mrtvola člověkem. Nerostná říše je božská mrtvola. V dalším postupu setkáme se ovšem s podivuhodnou skutečností, na kterou chci jen poukázat: že člověk stárne, aby se stal mrtvolou, a že Bohové **mládnou**, aby se stali mrtvolou. Bohové procházejí totiž onou druhou cestou, kterou my procházíme po smrti. A říše nerostná je proto nejmladší říší. Ale je přece tím, co je od Bohů odloučeno. A protože je od Bohů odloučena, může v ní člověk žít jako v říši své svobody.

Tak spolu věci souvisí. A člověk učí se vlastně víc a více zdomácňovat ve světě, když se učí takto uvádět své dojmy, své myšlenky, své city, své podněty vůle do pravého poměru k světu. Ale jen tak vidíme také, jak jsme ve smyslu osudu postaveni do světa a do poměru k ostatním lidem.

Třetí přednáška - Dornach 23.února 1924

Obsah: *Touha člověka v životě mezi smrtí a novým zrozením po návratu do zemského bytí - snivější lidské vědomí v době egyptské oproti hrubě jasnému vědomí dnešnímu - hranice opakovaných životů v minulosti a v budoucnosti - otázka karmické nutnosti a svobody člověka*

Milí přátelé,

jak je to s karmou, uvidíme nejlépe, když proti ní postavíme jiný podnět v člověku, ten podnět, který se označuje slovem **svoboda**. Předložme si zatím - řekl bych - docela zhruba otázku karmy. Co znamená karma? V lidském životě je nutno si všimnout opakování zemských životů. Když se cítíme v určitém zemském životě, můžeme zatím aspoň v myšlenkách pohlížet nazpět na to, jak tento přítomný zemský život, je opakováním nějakého počtu životů předcházejících. Tomuto zemskému životu předcházel jiný, tomu předcházel zase jiný, až přicházíme do dob, kde je nemožno mluvit o opětovných zemských životech tak jako v přítomné zemské době, protože při zpětném běhu začne doba, kdy život mezi narozením a smrtí a život mezi smrtí a novým narozením stávají se zvolna navzájem tak podobnými, že není mezi nimi již ten mohutný rozdíl, jaký existuje dnes. Dnes žijeme ve svém zemském těle mezi narozením a smrtí tak, že svým obyčejným vědomím se cítíme silně uzavřeni před duchovním světem. Lidé mluví z tohoto obyčejného vědomí o tomto duchovním světě jako o "onom světě". Lidé přicházejí k tomu, mluvit o tomto duchovním světě tak, jako kdyby o něm mohli pochybovat, jako kdyby jej mohli docela popírat a tak dále.

To všechno pochází z toho, že život v zemském bytí omezuje člověka na vnější svět smyslový a na rozum, který nevidí ven na to, co skutečně s tímto zemským bytím souvisí. Odtud pocházejí různé rozepře, které vlastně všechny mají původ v něčem neznámém. Jistě jste byli často při tom a poznali jste, jak se lidé hádají o monismus, dualismus atd. Je přirozeně úplný nesmysl hádat se o takováto hesla. Můžete mít dojem, když se lidé takto hádají, jako kdyby, řekněme, nějaký primitivní člověk neslyšel ještě nikdy o tom, že existuje vzduch. Kdo ví, že existuje vzduch a jaké úkoly má vzduch, tomu nenapadne říci: já jsem monista: vzduch, voda a země jsou jedno; a ty jsi dualista, protože ve vzduchu vidíš ještě něco, co přesahuje živel zemský a vodní.

Všecky tyto věci jsou právě jednoduše nesmysl, jako jsou většinou nesmysl všecky hádky o pojmy. Nemůže tedy vůbec jít o to, abychom se právě těmito věcmi zaměstnávali, ale může jít jen o to, upozornit na ně, neboť jako zde prostě není vzduch pro toho, kdo ještě vzduch nezná, ale něco z "onoho světa", třebaže je zde i tento svět všude jako vzduch. Kdo se jím zaměstnává, pro toho je tento duchovní svět něčím z "tohoto světa". Jde tedy o to uznat prostě, že v dnešní zemské době žije člověk mezi narozením a smrtí ve svém fyzickém těle, v celé své organizaci tak, že tato organizace dává mu vědomí,

kterým je v jistém smyslu uzavřen před určitým světem příčin, který však přece působí do tohoto fyzického zemského života.

Potom žije člověk mezi smrtí a novým narozením v jiném světě, který možno nazývat světem duchovním narozdíl od našeho světa fyzického, ve světě, ve kterém nemá fyzické tělo, které by se mohlo stát lidským smyslům viditelným, ale ve kterém žije v bytosti duchovní; a v tomto životě mezi smrtí a novým narozením je ten svět, který prožíváme mezi narozením a smrtí, zase světem tak cizím, jako je dnes duchovní svět cizím obyčejnému vědomí.

Mrtvý pohlíží dolů na fyzický svět, jako žijící, to jest fyzicky žijící člověk pohlíží vzhůru, a jenom pocity jsou jaksi obrácené. Člověk mezi narozením a smrtí zde ve fyzickém světě vzhlíží jaksi k jinému světu, který mu dává splnění mnohého, čeho je zde v tomto světě buď příliš málo, nebo co mu neposkytuje žádné uspokojení, kdežto mezi smrtí a novým narozením musí člověk pro nesmírnou bohatost událostí, protože se děje stále příliš mnoho v poměru k tomu, co může člověk snést, cítit neustále touhu, aby se zase vrátil k zemskému životu, k tomu, co je potom pro něho životem na "onom světě", a člověk očekává s velkou touhou ve druhé polovině života mezi smrtí a novým narozením průchod narozením do zemského bytí. Jako se člověk v zemském bytí bojí před smrtí, protože je v nejistotě o tom, co jest po smrti (neboť v zemském životě mezi narozením a smrtí vládne v obyčejném vědomí velká nejistota), tak vládne v životě mezi smrtí a novým narozením příliš velká jistota o zemském životě, jistota, která omamuje, jistota, která působí přímo mdlobu. Tak prodělává člověk stavy jakési snivé mdloby, které mu vnukají touhu, sejít zase dolů k Zemi.

To jsou jen některé poznatky velké rozdílnosti, která vládne mezi životem zemským a životem mezi smrtí a novým narozením. Ale když jdeme nazpět, řekněme jen do egyptské doby od třetího do prvního tisíciletí před založením křesťanství - jdeme ovšem k lidem, kterými jsme byli my sami v dřívějších zemských životech - když se vracíme do této doby, tu byl život za zemského bytí naproti našemu tak hrubě jasnému vědomí (a dnes mají lidé hrubě jasné vědomí, všichni jsou tak chytří, tito lidé, nemíním to ironicky, jsou skutečně velice chytří tito lidé), proti tomuto hrubě jasnému vědomí bylo lidské vědomí v dávné egyptské době snivější, takové, že nenaráželo tak jako dnes na vnější předměty, že více světem procházelo, aniž naráželo, za to však bylo naplněno obrazy, které prozrazovaly zároveň něco duchovního, co je v našem okolí. Duchovno zasahovalo ještě do fyzického zemského bytí.

Neříkejte: jak mohl člověk, jestliže měl takové snivější, ne hrubě jasné vědomí, konat ty těžké práce, které se konaly například za doby egyptské nebo chaldejské? Jest jenom třeba, abyste si vzpomněli, že šílenci někdy právě ve stavech šílenství mají neobyčejně zvýšené fyzické síly a začínají nosit věci, jaké nemohou nosit při plném jasném vědomí. Skutečně byla také fyzická síla těchto lidí, kteří byli zevně třeba i útlejší nežli dnešní lidé - ale tlustý není vždycky silný, a hubený slabý - také fyzická síla lidí byla přiměřeně

větší. Jenže tohoto bytí nepoužívali tak, aby pozorovali všechny jednotlivosti, které fyzicky konali, ale souběžně s těmito fyzickými činy šly zážitky, do kterých zasahoval ještě duchovní svět.

A zase, když byli tito lidé v životě mezi smrtí a novým narozením, tu přicházelo mnohem více tohoto zemského života vzhůru do onoho života - mohu-li použít výrazu "vzhůru". Dnes je neobyčejně těžké dorozumět se s lidmi, kteří se nacházejí v životě mezi smrtí a novým narozením, neboť řeči nabyly zvolna takové podoby, že jí mrtví již nerozumějí. Naše podstatná jména například znamenají v chápavosti mrtvých vůči zemským věcem brzy po smrti absolutní mezery. Oni chápou jen ještě verba, slovesa, to, co je pohyblivé, činné. My zde na Zemi jsme neustále upozorňováni materialisticky smýšlejícími lidmi, že všechno má prý být řádně definováno, každý pojem že má být ostře jako definicí vymezen, kdežto mrtvý nezná vůbec již žádné definice, neboť zná jenom to, co je v pohybu, ne to, co má obrysy a je omezeno.

Ale ve starších dobách bylo také to, co žilo na zemi jakožto řeč, jakožto používání myšlenek, jakožto zvyklost myšlení, ještě takové, že to zasahovalo do života mezi smrtí a novým narozením, tak že mrtvý ještě dlouho po své smrti měl dozvuk toho, i také toho, co se dělo na Zemi po jeho smrti.

A když půjdeme ještě dále nazpět, do doby po atlantské katastrofě, do osmého, devátého tisíciletí před křesťanským letopočtem, pak se ještě zmenší rozdíly mezi životem na Zemi a životem - smíme-li tak říci - na "onom světě". A pak přijdeme zvolna nazpět do dob, kdy oba životy jsou si docela podobné. Potom nemůžeme již mluvit o opakovaných zemských životech.

Opakované životy mají tedy svou hranici, když pohlížíme nazpět. Právě tak budou mít hranici, když pohlédneme dopředu do budoucnosti, neboť to, co docela vědomě začíná anthroposofií: že do obyčejného vědomí má zasahovat duchovní svět, to bude mít následek, že také zase do doby, kterou prožíváme mezi smrtí a novým narozením, bude více zasahovat tento zemský svět, ale vzdor tomu nestane se vědomí snivým, ale jasnějším, bude se stále více a více rozjasňovat. Rozdíl se zase bude zmenšovat. Máme tedy tento život v opakovaných zemských životech mezi dvěma krajními hranicemi, které potom vedou do docela jinak uzpůsobeného lidského bytí, kde nemá smyslu mluvit o opakovaných zemských životech, protože právě rozdíl mezi zemským životem a duchovním životem není tím velkým rozdílem, jakým je dnes.

Ale jestliže již předpokládáme pro širokou přítomnost zemské doby, že za tímto zemským životem leží mnohé jiné zemské životy (nesmíme říci: nesčíslné jiné, neboť se dají dokonce spočítat při přesném duchovědeckém zkoumání), jestliže si řekneme, že za těmito zemskými životy leží mnoho jiných zemských životů, pak měli jsme v těchto dřívějších zemských životech určité zážitky, které představovaly poměry člověka k člověku. A účinky těchto poměrů člověka k člověku, které se tehdy vyžívaly právě v tom, co lidé

prodělávali, ty zasahují do tohoto zemského života právě tak jako účinky toho, co konáme v tomto nynějším zemském životě, prostírají se do příštích zemských životů. Musíme tedy příčiny pro mnohé, co nyní v našem životě nastává, hledat v dřívějších zemských životech. Tu si člověk snadno řekne, že je tedy to, co teď prožívá, podmíněno, zapříčiněno: - ***jak potom může být svobodným člověkem?***

Tato otázka, jestliže ji takto pozorujeme, je dosti významná, neboť všechno duchovní pozorování právě ukazuje, že tímto způsobem jest následující zemský život podmíněn životy předcházejícími. Na druhé straně je zde vědomí svobody docela nepodmíněně. A když čtete mou "Filosofii svobody", vidíte, že člověka není vůbec možno pochopit, jestliže si neujasníme, že celý jeho duševní život tíhne, je zařízen, je orientován ke svobodě, ale ke svobodě, kterou je právě nutno správně chápat.

Právě v mé "Filosofii svobody" najdete ideu svobody, kterou je neobyčejně důležité ve správném smyslu chápat. Jedná se při tom o to, že svobodu vyvíjíme nejprve v myšlence. V myšlence vystupuje pramen svobody. Člověk má prostě bezprostřední vědomí o tom, že je v myšlence svobodnou bytostí.

Můžete říci: ale jest mnoho lidí, kteří o svobodě pochybují. To jest jen důkaz pro to, že dnes teoretický fanatismus lidí jest větší nežli to, co člověk bezprostředně ve skutečnosti prožívá. Člověk nevěří již svým zážitkům, protože je nacpán teoretickými názory. Člověk si dnes tvoří z pozorování přírodních dějů ideu, že všecko je nutně podmíněno, každý účinek, že má svou příčinu, že všecko, co zde jest, má svou příčinu. Jestliže tedy pojmu nějakou myšlenku, má to také nějakou příčinu. Na opakované zemské životy lidé vůbec hned nemyslí, ale myslí na to, že to, co prýští z nějaké myšlenky, je právě tak zapříčiněno jako to, co vychází z nějakého stroje.

Touto teorií o všeobecné kauzalitě, jak se to nazývá, o všeobecném zapříčinění, touto teorií dělá se dnes člověk namnoze slepým vůči tomu, že zřetelně v sobě nese vědomí svobody. Svoboda je skutečnost, která se prožívá, jakmile člověk jen skutečně přijde k uvědomění.

Jsou také lidé, kteří jsou toho názoru, že nervová soustava je právě jenom přírodní soustavou a že vykouzluje ze sebe myšlenky. Pak byly by myšlenky ovšem právě tak jako, řekněme, plamen, který hoří vlivem hořlavé látky, nutným výsledkem, a o svobodě nemohlo by být řeči.

Ale tito lidé si již odporují, když vůbec mluví. Již jsem zde častěji vyprávěl, že jsem měl do mládí přítele, který v určité době měl fanatismus v tom směru, že myslel hodně materialisticky, a tak řekl také: "Když například jdu, tu jsou to moje mozkové nervy, které jsou proniknuty jistými příčinami, ty způsobují jako účinek chůzi." - To mohlo poskytnout podle okolností dlouhou debatu s tímto mladým přítelem. Jednou jsem mu nakonec řekl: "Dobře, ale podívej se, ty přeci říkáš: já jdu. Pročpak neříkáš: můj mozek jde? - Jestliže skutečně věříš

své teorii, tedy nesmíš nikdy říci: já jdu, já beru, ale: můj mozek bere, můj mozek jde. Proč tedy lžeš?"

To jsou více teoretikové. Ale jsou také praktikové. Když na sobě zpozorují nějakou nenáležitost, kterou nechtějí odložit, pak říkají, že to nemohou odložit, že to již je jejich povaha, že to přichází samo, že jsou proti tomu bezmocní. - Takových lidí je mnoho. Ti se odvolávají na nezměnitelné určení své bytosti. Jenže se většinou stávají nedůslednými, jestliže někdy něco ukáží, co by chtěli na sobě mít, zač se nepotřebují omlouvat, ale zač si přejí pochválení; potom opouštějí tento názor.

Základní skutečnost svobodného člověka, ta je totiž sama o sobě skutečností, tu možno bezprostředně prožívat. Je to ovšem již v obyčejném životě takové, že činíme mnoho věcí, činíme je v plné svobodě, a vlastně je to s těmito věcmi zase tak, že je nemůžeme dobře nechat neudělány. Přesto necítíme tím svoji svobodu dotčenu.

Dejme tomu, že byste se nyní rozhodli postavit si dům. Aby se dům postavil, k tomu je zapotřebí dejme tomu, jednoho roku. Po jednom roce budete v něm bydlet. Budete snad cítit svoji svobodu dotčenu tím, že si pak musíte říci: Teď je dům zde, musím do něho, musím v něm bydlet - to je přeci nátlak! Nebudete cítit svoji svobodu dotčenu tím, že jste si vystavěli dům.

Tyto dvě věci jsou vesměs vedle sebe již také v obyčejném životě, že se člověk pro něco jaksi angažuje, co se pak v životě stane skutečností, s čím se potom musí počítat.

Berete-li nyní všecko, co pochází z dřívějších zemských životů, všecko, s čím právě musíte počítat, poněvadž to od Vás pochází právě tak, jako od Vás pochází stavba domu, pak nebudete cítit žádné dotčení své svobody tím, že Váš nynější zemský život je určen dřívějšími zemskými životy.

Nyní můžete říci: Nu dobře, já si vystavím dům, ale chci přece jen zůstat volným člověkem, nechci se tím nechat nutit. Když se mi zlíbí, nenastěhuji se po roce do toho domu, prodám jej. - Dobře. O tom mohli bychom také mít svůj názor. Mohli bychom být toho názoru, že dobře nevíte, co vlastně v životě chcete, když tohle děláte. Tento názor bychom jistě také mohli mít; ale nehleďme na tento názor. Nehleďme na to, že je někdo fanatikem svobody a neustále podniká věci, kterých potom ze svobody zanechává. Pak by se mohlo říci, že ten člověk nemá ani tu svobodu, zaměstnávat se tím, co si předsevzal, že stojí neustále pod ostnem, že chce být volný a je přímo štván tímto fanatismem svobody.

Jedná se skutečně o to, aby tyto věci nebyly chápány strnule teoreticky, ale aby byly chápány **životně**. A přejděme nyní k pojmu, řekl bych, složitějšímu. Jestliže připisujeme člověku svobodu, tu musíme jiným bytostem, které ve své svobodě nejsou omezovány hranicemi lidské přirozenosti (vystoupíme-li k

bytostem, které patří k vyšším hierarchiím, tu nejsou tyto bytosti omezeny hranicemi lidské přirozenosti), tu musíme u nich hledat svobodu dokonce ve vyšším stupni. Nyní mohl by někdo postavit zvláštní teologickou teorii, mohl by říci: Ale Bůh musí přece být volný. A On přece zařídil svět jistým způsobem: ale tím se přece zavázal, On nemůže přece každý den světový řád měnit; byl by tedy přece jen nesvobodný.

Hleďte, když takto postavíte proti sobě navzájem vnitřní karmickou nutnost a svobodu, která je skutečností našeho vědomí, která je prostě výsledkem sebezpozorování, tu nebudete stále vycházet z kruhu. Tak vůbec nevyjdete z neustálého kruhu. Neboť věc má se takto: Vezměte - nechci sice tento příklad příliš rozšlapávat, ale on nás přece jen může uvést na další stopu - vezměte příklad se stavbou domu. Tedy někdo si postaví dům. Nechci říci, že já si postavím dům - já si pravděpodobně dům nikdy nepostavím - řekněme, že někdo si staví dům. Nuže tímto rozhodnutím určuje jistým způsobem svou budoucnost. Pro tuto budoucnost, až bude s domem hotov a bude počítat se svým dřívějším rozhodnutím, nezbyvá mu, jak se zdá, pro bydlení v tomto domě žádná svoboda. On si ovšem sám tuto svobodu omezil; ale jak se zdá, nezbyvá mu žádná svoboda.

Ale pomyslete, pro jak mnoho věcí zbude Vám potom přece jen v tomto domě svoboda. Dokonce budete mít na vůli být v něm hloupým nebo chytrým. Budete mít na vůli chovat se v něm ke svým bližním ošklivě nebo laskavě. Budete mít na vůli, brzy nebo pozdě v něm stávat; snad budete mít za to jiné nutnosti, ale v každém případě budete mít vzhledem ke stavbě domu na vůli, vstávat brzy nebo pozdě. Budete mít na vůli být v něm anthroposofem nebo materialistou. Zkrátka je nespočetně věcí, které Vám potom stále ještě zůstanou na vůli.

Právě tak je v jednotlivém lidském životě, přesto, že je zde karmická nutnost, nespočetně věcí, mnohem více než v nějakém domě, nespočetně věcí, které máme na vůli, které skutečně leží v oblasti svobody.

Nyní snad budete moci říci dále: Dobře, pak máme tedy v životě jistou oblast svobody a kolem ní karmickou nutnost (viz. kresba)

Při pohlížení na to můžete nyní namítnout následující. Můžete říci: Nu ovšem, v určité oblasti jsem volný, ale teď přijdu na hranici své svobody: tu cítím všude karmickou nutnost. Obcházím ve světlici své svobody, ale všude na hranici přicházím ke své karmické nutnosti a cítím tuto karmickou nutnost.

Milí přátelé, kdyby ryba myslela právě tak, byla by ve vodě nanejvýš nešťastna, neboť přichází, když plave ve vodě, na hranici vody. Mimo tuto vodu nemůže ryba již žít. Proto se nepouští mimo vodu, nevychází vůbec mimo vodu. Zůstává ve vodě, plave ve vodě sem a tam a nestará se o to ostatní, co je mimo vodu, - vzduch nebo co to právě je. A protože ryba tak dělá, mohu Vás ujistit, že ryba vůbec není nešťastna proto, že nemůže dýchat plícemi. Ani jí nenapadne být nešťastnou. Kdyby však měla ryba na to přijít, aby byla nešťastna proto, že dýchá jenom žábry a nikoli plícemi, tu musela by mít plíce v záloze a tu by musela srovnávat, jak je to, žít pod vodou a žít ve vzduchu. A potom by byl docela jiný způsob, jak se ryba vnitřně cítí. Všecko by bylo jiné.

Použijeme-li tohoto přirovnání na lidský život vzhledem ke svobodě a karmické nutnosti, pak je tomu tak, že člověk má v dnešní zemské době nejprve obyčejné vědomí. S tímto obyčejným vědomím žije člověk v okruhu svobody, jako žije ryba ve vodě, a s tímto svým vědomím vůbec nepřichází do říše karmické nutnosti. Teprve když člověk začne duchovní svět skutečně vnímat - což by bylo takové, jako kdyby ryba měla plíce v záloze - a teprve potom, když se člověk skutečně vžívá do duchovního světa, potom získává názor o podnětech, které v něm žijí jakožto karmická nutnost. A potom pohlíží do svých minulých zemských životů a necítí, neříká, když z minulých zemských životů má příčiny pro přítomné zážitky, že jest pod nátlakem železné nutnosti a že jeho svoboda je dotčena, ale pohlíží nazpět, jak si sám zbudoval to, co zde nyní jest jako pohlíží nazpět člověk, který si postavil dům, na rozhodnutí, které ke stavbě domu vedlo. A potom obyčejně člověk uzná za rozumnější ptát se: Bylo to tehdy rozumné rozhodnutí, stavět dům, nebo nerozumné? Tu ovšem můžeme získat později různé názory o tom, když jsou

věci hotovy, zajisté: ale shledáme-li, že to byla ohromná bláhovost, postavit si dům, můžeme nanejvýše říci, že jsme byli bláhoví.

V zemském životě je to nemilá věc, když o něčem, co jsme založili, musíme říci, že to bylo bláhové. To nemáme rádi. Lidé trpí neradi svými bláhovostmi. Přáli by si, aby ono rozhodnutí nebyli učinili. Ale to se totiž vztahuje také jenom na jeden zemský život, protože mezi bláhovostí rozhodnutí a trestem, který za to máme, když musíme prožívat důsledky této bláhovosti, je zemský život téhož způsobu. Ten zůstává stále stejný.

Ale tak tomu není mezi jednotlivými zemskými životy. Tu jsou vždycky mezi nimi životy mezi smrtí a novým narozením a tyto životy mezi smrtí a novým narozením, ty změny mnohé, co by se nezměnilo, kdyby zemský život pokračoval tímž způsobem. Dejme jenom tomu, že pohlížíte nazpět do některého dřívějšího zemského života. Tu jste někomu udělali něco dobrého nebo zlého. Život mezi smrtí a novým narozením byl mezi tímto předešlým zemským životem a nynějším zemským životem. V tomto životě, v tomto duchovním životě nemůžete vůbec jinak myslet, nežli že jste se stali nedokonalejšími tím, že jste způsobili něco zlého jinému člověku. To ubírá něco z Vaší lidské hodnoty. To Vás činí duchovně zmrzačenými. Musíte zmrzačení zase napravit, a rozhodnete se, dosáhnout v novém zemském životě toho, co chybu napraví. V životě mezi smrtí a novým narozením přijmete svou vlastní vůlí to, co chybu vyrovná. Jestliže jste někomu způsobili něco dobrého, pak víte, že celý zemský lidský život - to vidíme zvláště v životě mezi smrtí a novým narozením - že celý zemský život je zde pro všecko lidstvo. A pak přijdete na to, že jestliže jste někomu prospěli, on tím skutečně dosáhl některých věcí, kterých by bez Vás nebyl dosáhl v dřívějším zemském životě: ale cítíte se tím zase v životě mezi smrtí a novým narozením s ním spojeni, abyste to, co jste s ním společně byli dosáhli v lidské dokonalosti, nyní dále vyžívali. Vyhledáte jej znovu v novém zemském životě, abyste právě tím, jak jste jej zdokonalili, působili dále v novém zemském životě.

Nejde tedy nijak o to, že nyní, když pozorujeme okruh karmických nutností kolem nás skutečným nahlížením do duchovního světa, mohli bychom si zošklivit tyto nutnosti, ale jde o to, že pak pohlížíme nazpět na tyto nutnosti, jak se měly věci, které jsme konali a že na ně pohlížíme tak, že si řekneme: Musí se to a to stát - i z úplné svobody muselo by se stát to, co se děje z vnitřní nutnosti.

Nikdy totiž nezažijeme případ, abychom při skutečném nahlédnutí do karmy nebyli s touto karmou srozuměni. Když vyplývají z karmy věci, které se někomu nelíbí, pak měl by je člověk právě pozorovat na základě všeobecné zákonitosti světa. A tu budeme přicházet stále více na to, že nakonec přece jen to, co je karmicky podmíněno je lepší, než kdybychom s každým novým zemským životem museli začínat znova, kdybychom s každým zemským životem byli plni nepopsaných listů. Neboť my jsme vlastně naše karma sama. Co k nám přechází z dřívějších zemských životů, to jsme vlastně my sami. A

nemá naprosto smyslu mluvit o tom, že snad něco v naší karmě, vedle které právě existuje okruh svobody, že snad něco v naší karmě by mělo být jiné, nežli to jest, protože v zákonitě souvislém celku nemůže se jednotlivost vůbec kritizovat. Někomu se třeba nelíbí jeho nos; ale nemá smyslu kritizovat na sobě pouze nos, neboť nos, který máme musí skutečně být takový, jaký jest, když je celý člověk takový, jaký jest. A ten, kdo praví: chtěl bych mít jiný nos, ten tím vlastně praví, že by chtěl být docela jiným člověkem. Ale tím sebe sama v myšlenkách odstraňuje. To přece nejde.

Tak nemůžeme ani svou karmu odstranit, neboť my sami jsme to, co jest naše karma. Ale karma nás také vůbec nemýlí, neboť probíhá docela vedle činů naší svobody, nedotýká se nijak činů naší svobody. Chtěl bych použít ještě jiného přirovnání, které to objasňuje. My chodíme jakožto lidé; ale je zde přece půda, po které chodíme. Nikdo se necítí ve své chůzi dotčen tím, že jest pod ním půda. Ba měl by dokonce vědět, že kdyby zde nebyla půda, nemohl by chodit, všude by spadl dolů. Tak je to s naší svobodou. Ta potřebuje půdu nutnosti, ta se musí zvedat z podkladu.

Tento podklad, to jsme my sami. Jakmile pojme správně pojem svobody a pojem karmy, budeme je moci dobře spolu sjednotit. A nyní nemusíme se již lekat toho, pozorovat tuto karmickou nutnost skrz naskrz. Ba přijdeme dokonce k tomu, že v jistých případech řekneme: Nyní předpokládám, že někdo může iniciačním poznáním pohlížet nazpět do dřívějších zemských životů. Když pohlíží do dřívějších zemských životů, ví potom docela dobře, že se mu stalo to nebo ono, co spolu přišlo do tohoto zemského života. Kdyby nebyl přišel k iniciační vědě, pak nutila by jej objektivní nutnost, aby učinil určité věci. Učinil by je nevyhnutelně. Svoji svobodu by tím necítil dotčenu, neboť jeho svoboda leží v obyčejném vědomí. Tímto obyčejným vědomím vůbec nedosahuje do oblasti, kde tato nutnost působí, právě tak jako ryba nepřichází na vnější vzduch. Ale když má tento člověk v sobě iniciační vědu, pak pohlíží nazpět, vidí, jak to bylo v některém předešlém životě a považuje to, co zde jest, za úkol, který mu jest pro tento zemský život vědomě uložen. Tak tomu také jest.

Hledte, ten, kdo nemá iniciační vědu, ten ví vlastně vždycky (pravím teď něco, co se vám bude zdát poněkud paradoxní, ale co přece jen tak jest), jistým vnitřním nutkáním, puzením, co má činit. Ach, lidé vědí vždycky, co mají činit, cítí se vždycky k tomu nebo onomu nutkáni! U toho, kdo začíná s iniciační vědou, u toho stává se to ve světě přece jen jiným. Když k němu život přistupuje, vynořují se mu u jednotlivých zážitků docela pozoruhodné otázky. Když se cítí nutkán učinit něco, je hned také zase nutkán neučinit to. Temný pud, který většinu lidí nutká k tomu nebo onomu, ten u něho odpadá. A skutečně, na jistém stupni iniciačního poznání mohl by člověk, kdyby k němu nepřistoupilo něco jiného, přijít k tomu, že by si řekl: Nyní, když jsem přišel k tomuto poznání - je mi nyní 40 let, může mně to být docela lhostejné - strávil bych svůj život nejraději tak, že bych se posadil na židli a již vůbec nic nedělal; neboť nejsou zde již vyslovené pudy, činit to nebo ono.

Nemyslím si, milí přátelé, že zasvěcení nemá snad reálné skutečnosti. V tomto ohledu je pozoruhodné, jak lidé často myslí. O pečeném kuřeti má každý za to, když je jí, že má reálnou skutečnost. O iniciační vědě mají lidé většinou za to, jakoby měla jen teoretické účinky. Ale ona má životní účinky. A jeden takový životní účinek je ten, který jsem právě naznačil. Nežli má člověk iniciační vědu, je mu vždycky na základě temného nutkání jedna věc důležitá, druhá nedůležitá. Zasvěcenec by se nejraději posadil na židli a nechal svět běžet, neboť nezáleží na tom - tak by mu to mohlo připadat - zdali se jedno stane a druhé nestane, a podobně. Tu je zde potom jenom jedna korektura - neboť to tak nezůstane, protože iniciační věda přináší ještě něco jiného - tu je zde pro to jenom jedna korektura, aby se onen zasvěcenec neposadil na židli, nenechal svět běžet a neříkal, že je všechno lhostejné... tu jest jen ta korektura, pohlížet nazpět do dřívějších zemských životů. Zde potom čte ze své karmy úkoly pro svůj zemský život. Tu dělá potom to, co mu jeho minulé zemské životy vědomě ukládají. Nezanedbá toho kvůli domněnce, že je tím jeho svoboda dotčena, ale učiní to. Učiní to, protože když přijde na to, co prožil v dřívějších zemských životech, zpozoruje zároveň, co bylo v životě mezi smrtí a novým narozením, jak zde uznal za rozumné, vyvodit příslušné následky. On by se cítil nesvobodným, kdyby nemohl přijít k možnosti, splnit úkoly, uložené mu z dřívějších zemských životů.

Tedy ani před, ani po nastoupení iniciační vědy není rozporu mezi karmickou nutností a svobodou. Před nastoupením iniciační vědy není rozporu z toho důvodu, že člověk právě svým obyčejným vědomím zůstává v dosahu svobody, a karmická nutnost se odehrává vně jakoby přírodně: on nemá naprosto nic, co by cítilo jinak než to, co mu právě vnuká jeho přirozenost. A potom není zde rozporu proto, že člověk dospěl k naprostému souhlasu se svou karmou, že považuje prostě za rozumné jednat ve smyslu karmy. Jako člověk neřekne, když si vystaví dům, že to omezuje jeho svobodu, když se do domu nyní stěhuje, ale jako si člověk řekne: bylo to od tebe přece jen docela rozumné, že jsi si vystavěl dům v této krajině na tomto místě, buď nyní svobodný v tomto domě... právě tak ví ten, kdo s iniciační vědou pohlíží nazpět do dřívějších zemských životů, že se stává svobodným tím, že plní své karmické úkoly, že se tedy nastěhuje do domu, který si byl vystavěl v předešlých zemských životech.

Tak chtěl jsem vám dnes, milí přátelé, vyložit, jak se snášejí navzájem svoboda a karmická nutnost v lidském životě. Zítra budeme o karmě mluvit dále, budeme se zabývat podrobnostmi karmy.

Čtvrtá přednáška - Dornach 23.února 1924

Obsah: Skládání složek lidského organismu při sestupu z duchovního světa do nového zrození - vytvoření astrálního těla ze zrcadelných obrazů v životě mezi smrtí a novým narozením - přeměna podnětů lásky a antipatie ve třech po sobě jdoucích inkarnacích člověka - rytmus postupu života na Zemi, dva oddělené proudy lidí

Milí přátelé,

dnes chtěl bych nejprve podat několik obsáhlejších stanovisek o vývoji karmy, abych se pak mohl stále víc a více zaměstnávat zvláštními věcmi. Chceme-li nabýt porozumění pro běh karmy, musíme si umět představit, jak vlastně člověk při sestupování z duchovního světa do světa fyzického skládá celou svoji organizaci.

Zajisté pochopíte, že v dnešní řeči nejsou vlastně vhodné výrazy pro děje, které jsou v dnešní civilizaci ovšem dosti neznámé, a že tedy výrazy pro to, co se zde děje, mohou vlastně být jenom nepřesné. Když sestupujeme ze světa duchovního do světa fyzického k zemskému životu, máme zde nejprve připraveno proudem dědičnosti své fyzické tělo. Uvidíme, jak toto fyzické tělo přece jen v jistém ohledu souvisí s tím, co člověk prožívá mezi smrtí a novým narozením. Pro dnešek může nám postačit, když si ujasníme, že toto fyzické tělo je nám vlastně dáno ze země: naproti tomu ty články lidské bytosti, o kterých můžeme mluvit jako o vyšších člancích: tělo éterické, tělo astrální a Já, ty přicházejí dolů z duchovního světa.

Tělo éterické přitahuje si člověk jaksi z veškerého světového éteru, dříve než se spojí s tělem fyzickým, které je mu dáno rodem. Sjednocení duševně-duchovního člověka, t.j. Já, astrálního těla a éterického těla s fyzickým lidským zárodkem může nastat jenom tím, že éterické tělo mateřského organismu zvolna odstoupí od fyzického lidského zárodku.

Člověk spojí se tedy s fyzickým zárodkem lidským, když si byl přitáhl svoje tělo éterické ze všeobecného světového éteru. Přesnější popisy těchto dějů budou nás zaměstnávat později. Teď nás bude především zaměstnávat, odkud přicházejí jednotlivé články lidské bytosti, kterou má člověk za svého zemského života mezi narozením a smrtí.

Fyzický organismus přichází tedy z proudu rodového, éterický organismus ze světového éteru, ze kterého je přitážen. Astrální organismus, ten ovšem zůstává, řekl bych, v každém ohledu za zemského života člověku nevědomý nebo podvědomý - ten obsahuje všechno, co jsou výsledky života mezi smrtí a novým narozením.

A mezi smrtí a novým narozením je to takové, že člověk podle toho, čím se stal předešlými zemskými životy, přichází mnohonásobně do styku s ostatními

lidskými dušemi, které se také nacházejí v životě mezi smrtí a novým narozením, nebo s jinými duchovními bytostmi vyššího řádu světového, které nesestupují k zemi v lidském těle, ale mají své bytí v duchovním světě.

Všecko, co přenáší člověk z předešlých zemských životů, podle toho, jaký byl, podle toho, co konal, to se setkává se sympatiemi nebo antipatiemi bytostí, které poznává, když prochází světem mezi smrtí a novým narozením. Zde má pro karmu velký význam nejen jaké sympatie a antipatie najde člověk u vyšších bytostí tím, co konal v předešlém zemském životě, ale tu má především velký význam, že člověk přichází do vztahu k těm lidským duším, se kterými byl na Zemi ve spojení, a že nastává zvláštní zrcadlení mezi jeho bytostí a bytostí těch duší, se kterými byl na Zemi ve spojení. Dejme tomu, že někdo měl dobrý poměr k duši, kterou nyní zase zastihne mezi smrtí a novým narozením. Žilo v něm za dřívějších zemských životů všechno, co provází takový dobrý poměr: pak zrcadlí se tento dobrý poměr v duši, když se s touto duší setká mezi smrtí a novým narozením. A je to skutečně takové, že člověk při tomto procházení životem mezi smrtí a novým narozením vidí se všude zrcadlen v duších, se kterými nyní žije pohromadě, protože žil s nimi pohromadě na Zemi. Když jsme někomu způsobili něco dobrého, zrcadlí se něco od této duše; když jsme mu způsobili něco zlého, zrcadlí se něco z této duše k nám. A máme pocit - smím-li zde užít výrazu "pocit" s omezením, které jsem udělal na začátku svých výkladů - máme pocit: ty jsi této lidské duši prospěl. Co jsi zde prožil tímto prospěním, co jsi zde cítil pro tuto lidskou duši, co z citů vedlo k tvému chování, tvé vlastní vnitřní zážitky za tohoto prospěšného činu, ty přicházejí nazpět od této duše. Ty se od ní zrcadlí. - Jinou duši - tu jsme poškodili: co v člověku žilo při tomto poškození, to se zrcadlí.

A máme vlastně jako v mohutném, rozprostřeném zrcadlícím přístroji své předešlé zemské životy, jmenovitě poslední zemský život, zrcadlené z duší, se kterými jsme byli pohromadě. A nabýváme právě o životě svých činů pojem, že to všecko od nás odchází. Ztrácíme, nebo vlastně dávno jsme již ztratili mezi smrtí a novým narozením pocit Já, který jsme měli na Zemi v těle; získáme však pocit Já z tohoto celého zrcadlení. Ožijeme ve všech duších, se kterými jsme byli v zemském životě pospolu, zrcadlením svých skutků.

Na Zemi bylo Já jakýmsi bodem. Zde mezi smrtí a novým narozením se zrcadlí Já všude z okruhu. Člověk je zde úzce spojen s ostatními dušemi, ale spojen podle vztahů, které s nimi byl navázal.

A to všecko je v duchovním světě skutečnost. Jdeme-li nějakým prostorem, který má mnoho zrcadel, vidíme svůj obraz v každém zrcadle. Ale víme také, - podle obyčejné řeči - že zde nic není, že odejdeme-li, obraz nezůstane, již se nezrcadlíme. Ale co se zde zrcadlí v lidských duších, to zůstává, to trvá dále. ***A přijde doba v poslední třetině mezi smrtí a novým narozením, že si tvoříme z těchto zrcadelných obrazů svoje astrální tělo, že je stáhneme dohromady na své astrální tělo. Máme tedy ve svém astrálním těle, když***

sestupujeme z duchovního světa do světa fyzického, to, co jsme do sebe zase přijali podle zrcadlení, jakého došly naše skutky v předešlém zemském životě v jiných duších mezi smrtí a novým narozením.

Ale to nám dává podněty, které nás tlačí k lidským duším, nebo nás odpuzují od lidských duší, se kterými se potom ve fyzickém těle zase společně rodíme.

Tímto způsobem - příště budu tento děj ještě podrobněji popisovat, až budu brát později zřetel také na Já - ale tímto způsobem tvoří se mezi smrtí a novým narozením podnět ke karmě v příštím zemském životě.

A tu se dá sledovat, jak podnět jednoho života působí dále do jiných životů. Vezměme například **podnět lásky**. Můžeme své činy vůči jiným lidem zařizovat na základě toho, co nazýváme láskou. Je rozdíl, zdali zařizujeme své skutky pouze na základě pocitu povinnosti, ze zvyklosti, ze slušnosti atd., nebo zdali je konáme z větší nebo menší lásky.

Dejme tomu, že někdo dokáže v jednom zemském životě konat skutky, které jsou prohráty láskou. To zůstane skutečně v jeho duši jakožto síla. A co nyní s sebou bere jakožto výsledek svých skutků a co se zde zrcadlí v duších, to přichází k němu právě nazpět jako zrcadlení. A jak z toho člověk tvoří svoje astrální tělo, se kterým přichází dolů k Zemi, proměňuje se láska předešlého zemského života, která z člověka vyproudila, návratem od jiných lidí - v **radost**. Takže tedy činí-li člověk vůči svým bližním v jednom zemském životě něco, co je nešeno láskou, při čem tedy láska z něho proudí, jde s činy, které jinému člověku prospívají, pak je proměna při procházení životem mezi smrtí a novým narozením taková, že to, co jest v jednom zemském životě vylévající se láskou, se metamorfozuje, proměňuje v radost, která k člověku připlývá.

Když prožíváte radost od někoho, milí přátelé, v jednom zemském životě, tedy můžete si být jisti, že tato radost jest výsledkem lásky, kterou jste k němu rozvíjeli v některém předešlém zemském životě. Tato radost proudí zase do Vaší duše nazpět během zemského života. Víte, jak radost vnitřně hřeje. Víte, jaký význam má v životě radost, zvláště radost, která přichází od lidí. Ta hřeje život, nese život, dává životu - můžeme říci - křídla. Ta jest karmicky výsledkem věnované lásky.

Ale radostí zase prožíváme vztah ke druhému člověku, který nám působí radost. Tak měli jsme v dřívějších zemských životech vnitřně něco, co působilo proudění lásky navenek; v následujících zemských životech máme již výsledek, prožívající vnitřně teplo radosti. To jest zase něco, co proudí z nás ven. Člověk, který smí prožívat radost, jest zase něčím pro ostatní lidi, co má hřejivý význam. Člověk, který má důvody pro to, aby šel životem bezradostně, jest jiný k ostatním lidem nežli člověk, který smí jít životem v radostech.

Ale co se v radosti prožívá mezi zrozením a smrtí, to se zase zrcadlí v nejrůznějších duších, se kterými jsme byli pospolu na Zemi a které jsou nyní také v životě mezi smrtí a novým narozením. A tento zrcadelný obraz, který potom mnohonásobně přichází od duší známých lidí, ten zase působí nazpět. Neseme jej zase ve svém astrálním těle, když sestupujeme k příštímu - nyní jsme tedy u třetího zemského života - k příštímu zemskému životu. A zase je to zařazeno, vtištěno do našeho astrálního těla. A nyní stává se to ve svém výsledku základem, podnětem lehkého chápání lidí a světa. Stává se to základem toho duševního uzpůsobení, které nás nese tím, že světu rozumíme. Když můžeme mít radost ze zajímavého chování lidí, když chápeme zajímavé chování lidí v jedné zemské inkarnaci, tedy to ukazuje nazpět na radost v předešlé a na lásku v dále předešlé zemské inkarnaci. Lidé, kteří mohou jít světem s volnou otevřenou myslí, tak že volná, otevřená mysl nechává do nich svět proudit, tak že mají porozumění pro svět, to jsou lidé, kteří tento postoj k světu získali láskou a radostí.

Jest něco docela jiného, co jakožto skutky činíme z lásky, než to, co činíme ze ztrnulého, suchého citu povinnosti. Víte jistě, jak jsem ve svých spisech vždycky hleděl na to, aby skutky, které pocházejí z lásky, byly považovány za pravé etické skutky, za pravé mravní skutky.

Často jsem musel poukázat na velký protiklad, který je v tomto ohledu mezi Kantem a Schillerem. Kant v životě a v poznání vlastně všecko udělal hranatým ("verkantet"). Kantem stalo se všecko v poznání rohatým a hranatým, a tak i lidské jednání: "Povinnosti, ty vznešené, velké jméno, jež nemá v sobě nic oblíbeného, co je provázáno lichocením, atd." - toto místo citoval jsem ve své "Filosofii svobody" k předestíranému pohoršení mnohých protivníků - ne ke skutečnému, ale k pokryteckému pohoršení mnohých protivníků - a postavil jsem proti němu, co musím sám uznávat za svůj názor: "Lásko, ty vřele k duši mluvící podněte, atd."

Schiller naproti ztrnulému, suchému pojmu povinnosti razil, jak známo, slova: "Rád přátelům sloužím, však činím to bohužel z lásky - a tak si vyčítám často, že vlastně nejsem ctnostným". Neboť podle Kantovy etiky to, co činíme z lásky (náklonnosti) není ctnostné, nýbrž to, co činíme z tvrdého pojmu povinnosti.

A jsou lidé, kteří prozatím nepřicházejí k lásce. Ale protože jiným lidem nemohou říci pravdu z lásky (máme-li pro někoho lásku, řekneme mu pravdu, nikoli lež), ale protože nemohou milovat, řeknou pravdu z citu povinnosti; protože nemohou milovat, vyhnou se z citu pro povinnost tomu, aby druhému hned natloukli, nebo ho obdařili políčky, rýpli ho nebo podobně, když dělá něco, co se jim nelíbí. Je právě rozdíl mezi jednáním ze strnulého pojmu povinnosti, kterého je však v sociálním životě nutně zapotřebí, pro mnohé věci nutně zapotřebí, - a mezi činy lásky.

Nuže, činy, které se konají ze strnulého pojmu povinnosti nebo zvyklosti, "protože se to sluší", ty nevyvolávají v příštím zemském životě radost, ale procházejíce, jak jsem to líčil, oním zrcadlením v duších, vyvolávají v příštím zemském životě něco, co by se mohlo označit takto: Cítíme, že jsme lidem více nebo méně lhostejní. A co mnohý nese životem: že jest lidem lhostejný a že tím trpí - lidé tím právem trpí, jsou-li jiným lidem lhostejní, neboť lidé jsou zde navzájem pro sebe, a člověk je odkázán na to, aby nebyl jiným lidem lhostejný - co takto trpíme, jest právě výsledek nedostatku lásky v některém předešlém zemském životě, kdy jsme se chovali jako slušní lidé proto, že tvrdá povinnost nad námi visela jako Damoklův meč - nechci říci jako ocelový meč, neboť to by znepokojovalo většinu lidí povinností - nýbrž jako meč dřevěný.

Ale teď jsme u druhého zemského života. Co pochází jako radost z lásky, to se stává v třetím zemském životě, jak jsme viděli, otevřeným, volným srdcem, které nám přibližuje svět, které nám dává volnou, chápavou mysl pro všechno krásné, pravdivé, dobré. Co k nám proudí od druhých lidí jako lhostejnost a co tím prožíváme v jednom zemském životě, to nás pro třetí, tedy pro příští zemský život činí člověkem, který dobře neví, co si má sám se sebou počít. Když přijde do školy, neví, co si má počít s tím, co s ním dělají učitelé. Když je trochu starší, neví, má-li se stát zámečníkem nebo dvorním radou. Neví, co má se sebou v životě dělat. Chodí vlastně beze směru v životě, bez direktivy. V nazírání na vnější svět není právě tupý. Může například rozumět hudbě, ale nemá z ní žádnou radost. Je mu konečně lhostejné, zdali je to hudba více nebo méně dobrá, nebo více nebo méně špatná. Cítí třeba krásu nějakého malířského nebo jiného uměleckého díla, ale stále ho to škrabe v duši: k čemu vlastně to všechno? atd. To jsou věci, které se dostaví zase ve třetím zemském životě v karmické souvislosti.

Ale dejme tomu, že člověk se dopustí nějakého poškození svých bližních z nenávisti nebo ze sklonu k antipatii. Můžeme si v tom myslet všechny stupně, které při tom mohou přicházet. Někdo může poškodit své bližní, řekněme, se zločinným pocitem nenávisti. Ale může také být - vypouštím mezistupně - kritikem. Abychom byli kritiky, musíme vždycky poněkud nenávidět, nejsme-li chválícími kritiky, a ti jsou dnes vzácní, neboť není zajímavé uznávat věci. Zajímavým se to stává, děláme-li o věcech vtipy. Jsou tedy všechny možné mezistupně. Ale v lidských činech nutno to brát jako to, co pochází z chladné antipatie, kterou si často vůbec neujasníme, až k nenávisti. Všecko, co tak člověk způsobuje jiným lidem, nebo i bytostem podlidským, všechno to se zase vyjadřuje v duševních stavech, které se nyní také zrcadlí v životě mezi smrtí a novým narozením. A tu vzejde v příštím zemském životě z nenávisti to, co k nám proudí ze světa jako utrpení, jako nepříjemnost, která je působena zvenku, jako opak radosti.

Řeknete: ale my prožíváme přece tolik utrpení - to že by všechno pocházelo od větší nebo menší nenávisti v minulém zemském životě? Nemohu si přece o sobě myslet, že jsem byl tak špatným člověkem - tak si člověk snadno řekne - že mohu prožívat tolik nepříjemností, protože jsem tolik nenáviděl. - Ale

chceme-li v tomto oboru myslet bez předsudků, pak si musíme ujasnit, jak velká jest iluze, která lidem dělá dobře a které se proto velmi snadno oddávají, když se jedná o to, odsugerovat si nějaké city antipatií proti jiným lidem. Lidé jdou světem vlastně s mnohem hojnější nenávistí, nebo alespoň s mnohem hojnějšími antipatiemi, nežli si myslí. A je to skutečně takové, že nenávist zpočátku obyčejně vůbec neprožíváme, protože dává duši uspokojení. Ona je překryta uspokojením. Když se nenávist vrací jakožto utrpení, které k nám proudí zvenku, pak se utrpení zpozoruje.

Ale pomyslete si, milí přátelé (abyste si jaksi docela prostě představili, jaké tu jsou možnosti), pomyslete si na klepy při kávě, na takovou řádnou klepavou schůzku při kávě, kde půl tuctu (to již stačí) tetiček nebo strýčků (mohou to být i strýčkové) sedí a vyslovuje se o svých bližních. Pomyslete, jak mnoho antipatií se zde vyše na lidi během půldruhé hodiny - někdy to trvá déle. Když se to vylévá, tedy to lidé nepozorují; ale když to přichází nazpět v příštím zemském životě, tu se to velmi dobře zpozoruje. A přijde to nevyhnutelně nazpět.

Tak tedy skutečně část - ne všechno; poznáme ještě jiné karmické souvislosti - tak část toho, co v jednom zemském životě cítíme jako utrpení zvenku nám působené, skutečně může pocházet od citů antipatie v předešlém zemském životě.

Ale při všem tom musí nám být ovšem jasno, že karma, že každý karmický proud musí jednou někde začít. Máme-li tedy zde například za sebou ležící zemské životy:

a b c (d) e f g h

a toto "d" jest přítomný zemský život, nemusí ovšem být všechna bolest, která k nám zvenku přichází, založena v předešlém zemském životě, může to být původní bolest, která se potom karmicky vyžije v příštím zemském životě - ale proto říkám: velká část toho utrpení, které k nám proudí zvenku, jest následek nenávisti, která byla projevena v předešlých zemských životech.

Když nyní přejdeme zase k třetímu zemskému životu, pak jest výsledkem toho, co k nám zde proudí jako utrpení - ale jenom výsledek toho utrpení, které k nám přichází z nastřádané jaksi nenávisti - pak jest výsledkem tohoto utrpení, který se potom v duši ukládá, nejprve jakási tupost ducha, jakási tupost v chápání vůči světu. A kdo se chová vůči světu lhostejně a flegmaticky, kdo se k věcem nebo lidem nechová s otevřeným srdcem, u toho je to často takové, že si tuto tupost získal utrpením předešlého zemského života karmicky způsobeným, které však, když se vyjadřuje takto v tupém duševním založení, se musí odvozovat z citů nenávisti aspoň v třetím minulém zemském životě.

Můžeme si totiž vždycky být jisti, že být bláhovým v některém zemském životě jest vždycky následkem nenávisti v určitém dřívějším zemském životě.

Ale hled'te, milí přátelé, porozumění pro karmu nemá spočívat jenom na tom, že bereme karmu k pochopení života, ale abychom ji mohli také brát jako podnět života, abychom si byli vědomi, že nejsou pouze životy "a,b,c,d", nýbrž také "e,f,g,h", že zde jsou také příští zemské životy, a že to, co vyvíjíme v jednom, přítomném zemském životě jako obsah ve své duši, bude mít účinky, výsledky v příštím zemském životě. Jestliže chce někdo v třetím příštím zemském životě být zvlášt' bláhový, potřebuje jenom v přítomném zemském životě hodně nenávidět. Ale chce-li někdo v třetím příštím životě mít volnou, otevřenou mysl, potřebuje v tomto zemském životě jen zvlášt' hodně milovat. ***A teprve tím získá pochopení, poznání karmy svou cenu, že se vleje do naší vůle pro budoucnost, že bude hrát roli v této vůli pro budoucnost.*** Je to skutečně takové, že dnes je zde ve vývoji lidstva doba, kdy nemůže již dále působit stejně jako dříve něco nevědomého, když naše duše procházely dřívějšími zemskými životy, ale lidé budou stále volnější a vědomější. Od první třetiny patnáctého století máme dobu, kdy se lidé stávají stále volnějšími a vědomějšími. A tak pro ty lidi, kteří jsou lidmi přítomné doby, bude zde v příštím zemském životě již temný pocit předešlého zemského života. A jako dnešní člověk, když na sobě pozoruje, že není zvlášt' chytrý, připisuje to nikoli sobě samému, ale svým vlohám, obyčejně to hledá ve své fyzické přirozenosti podle názoru dnešního materialismu, tak ti lidé, kteří zase přijdou na Zem z lidí přítomné doby, budou mít již aspoň temný pocit, který je bude znepokojoval, že nejsou-li zvlášt' chytrí, muselo zde být něco, co souviselo s city nenávisti a antipatie.

A když dnes mluvíme o pedagogice Waldorfské školy, musíme ovšem počítat s přítomnou zemskou civilizací. Tu nemůžeme ještě vychovávat s plnou otevřeností tak, že bychom vychovávali jaksi pro vědomí v opakovaných zemských životech, neboť lidé nemají dnes ještě ani temný cit pro opakované zemské životy. Ale začátky, které se dělají právě v pedagogice Waldorfské školy, ty, až budou přijaty, rozvinou se v příštích staletích dále v tom směru, že do etické, do mravní výchovy zahrne se to, že málo nadané dítě má předcházející zemské životy, ve kterých mnoho nenávidělo, a za pomoci duchovní vědy se pak vyhledá, koho mohlo nenávidět. Neboť musejí se nacházet někde v okolí ti lidé, kteří byli nenáviděni a na kterých byly konány skutky nenávisti. A bude nutno v příštích staletích stavět výchovu zvolna mnohem více do lidského života. U dítěte bude se muset pohlížet na to, odkud se zrcadlí nebo zrcadlilo v životě mezi smrtí a novým zrozením to, co se zde vyžívá v zemském životě proměněno v nerozum. A pak se bude moci učinit něco, aby se v dětském věku vyvíjela zvláštní láska k těm lidem, ke kterým zde byla v předešlých zemských životech zvláštní nenávist. A lidé uvidí, ***že takto konkrétně projevenou láskou se rozjasní rozum a vůbec celé duševní založení.*** Co může pomoci výchově, to nebude ve všeobecných teoriích o karmě, ale v konkrétním nazírání do života, aby se postřehlo, jaké

jsou karmické souvislosti. Lidé postřehnou, že děti v jedné třídě jsou k sobě přivedeny osudem, že to není docela lhostejné. A až se překoná hrozná bezstarostnost, která v takových věcech dnes vládne: že to, co zde je jako "lidský materiál" (tak se to často nazývá) nahromaděno v jedné třídě, se skutečně bere tak, jako kdyby to bylo nahromaděno náhodou, nikoli sneseno dohromady soudem - až se překoná tato strašná bezstarostnost, pak budou lidé moci právě jako vychovatelé postřehnout, jak pozoruhodná karmická vlákna jsou od jednoho ke druhému spředená dřívějšími životy. A pak se pojme do výchovy dětí to, co může zde působit k vyrovnání, neboť karma je v jistém ohledu něco, co podléhá železné nutnosti. Z železné nutnosti můžeme bezpodmínečně sestavit řadu:

láska - radost - otevřené srdce

antipatie nebo nenávisť - utrpení - nerozumnost

To jsou bezpodmínečné souvislosti. Ale je to i takové, že jako stojíme před bezpodmínečnou nutností, když teče řeka, a přece se již řeky regulovaly, dal se jim jiný běh, právě tak je také možno karmický proud jaksi regulovat, působit do něho. To jest možné.

Když tedy upozorujete, že v dětském věku je založení k nerozumnosti, a přijdete na to, mít dítě k tomu, aby ve svém srdci vyvíjelo zvláště lásku, a jestliže objevíte - a pro lidi, kteří mají jemný životní postřeh, je to dnes již možné - se kterými dětmi je dítě karmicky příbuzné, a přimějete dítě k tomu, aby právě tyto děti milovalo, konalo jim skutky lásky, pak uvidíte, že v lásce můžete dát protiváhu antipatii a že můžete tím v některém příštím zemském životě nerozumnost zlepšit.

Jsou skutečně - řekl bych - instinktivně školení vychovatelé, kteří často učiní něco takového ze svého instinktu, kteří špatně nadané děti přimějí k tomu, aby mohly milovat, a tím je zvolna vychovávají v chápavější lidské bytosti. Tyto věci, ty dělají vlastně teprve nahlédnutí do karmických souvislostí něčím, co slouží životu.

Láska - radost - otevřené srdce.

Antipatie - utrpení - bláhovost.

Nežli půjdeme nyní dále v pozorování jednotlivostí karmy, musí se před naši duši postavit ještě jedna otázka. Uvažte, čím je tedy člověk, vůči kterému můžeme aspoň všeobecně mít vědomí karmické souvislosti? Musím použít výrazu, kterého se dnes používá často v poněkud posměšném smyslu: takový člověk jest "současníkem" (Zeitgenosse). Je právě v tutéž dobu s námi na Zemi.

A když to uvážíte, tedy si řeknete: Když jste v jednom zemském životě pospolu s určitými lidmi, tedy jste byli také v některém minulém zemském životě (aspoň všeobecně: věci se mohou také poněkud posunout) s těmito lidmi pospolu; a rovněž tak zase v předešlém zemském životě.

Ano, ale ti nyní, kdo žijí o padesát let později než Vy, ti byli v předešlém zemském životě zase s lidmi pospolu! Všeobecně nesetkají se lidé třeba řady B s lidmi řady A, podle této myšlenky, kterou jsme zde rozvinuli. Je to tíživá myšlenka, ale pravdivá myšlenka.

O dalších otázkách z pochybností, které vyplývají z toho, že lidé často řeknou: lidstvo se rozmnožuje na Zemi atd.... budu mluvit později. Ale chtěl bych Vám teď přiblížit tuto myšlenku - je to snad tíživá myšlenka, ale je to pravdivá myšlenka: Je to skutečně takové, že postupující život lidí na Zemi se děje v rytmech. Mohl bych říci, že jedna výprava lidí postupuje - všeobecně vzato - od jednoho zemského života ke druhému, a jiná výprava lidí postupuje od jednoho zemského života ke druhému, a tyto dvě výpravy jsou v určitém směru od sebe odděleny, nenacházejí se pospolu v zemském životě. V dlouhém životě mezi smrtí a novým narozením, tu se ovšem nacházejí pospolu; ale v zemském životě je to skutečně takové, že přicházíme na Zem vždycky znovu s omezeným kruhem lidí. Právě pro opakované zemské životy má současnictví vnitřní význam, vnitřní důležitost.

A proč to? Mohu Vám říci, že tato otázka, která nás může nejprve jen rozumově zaměstnávat, že tato otázka právě na duchovně-vědecké půdě mně působila největší bolesti, poněvadž je ovšem nutno přijít k pravdě, přijít na to, jak se věci mají v této otázce. A tu se můžeme ptát - promiňte, že používám příkladu, který skutečně, řekl bych, hraje u mě úlohu jen při zkoumání - tu se můžeme ptát: proč jsi nebyl současníkem Goethovým? Z toho, že nejsi Goethův současník, můžeš přibližně podle této pravdy všeobecně usuzovat, že jsi s Goethem nikdy nežil na Zemi pospolu, že on patří k jiné výpravě lidí.

Co za tím vlastně vězí? Tu musíme otázku obrátit. Ale abychom takovou otázku obrátili, musíme mít otevřenou, volnou mysl pro lidské spolužití. Musíme se umět zeptat - a o této otázce budu nyní v nejbližší době velmi mnoho mluvit - musíme se umět zeptat: Jaké to vlastně je, být současníkem některého člověka, a jaké to jest, když můžeme o některém člověku vědět pro zemský život jenom z dějin. Jak to je?

Hleďte, zde musíme právě mít volnou, otevřenou mysl pro zodpovězení této intimní otázky: jak je to se všemi vnitřními průvodními zjevy duše, když

současník s tebou mluví, když zařizuje skutky, které se tebe dotýkají: jak je to? A to musíme pak umět porovnat - když získáme nutné poznatky - s tím, jaké by to bylo, kdybychom se setkali s osobností, která není současníkem, která snad nebyla naším současníkem vůbec v žádném zemském životě, ale kterou přece můžeme nanejvýš ctít, více než všechny současníky - jaké by to bylo, kdybychom se s ní jako současníci setkali? Jaké by to tedy bylo, kdybych - promiňte, co je v tom osobního - kdybych byl býval současníkem Goethovým? Nejsem-li lhostejným člověkem (je-li někdo ovšem lhostejným člověkem a nemá právě porozumění pro to, co současník může být, pak nemůže si také dobře dát na to odpověď), pak se mohu ptát: Jaké by to bylo, kdybych tedy byl šel ve Výmaru Schillerovou ulicí dolů ke Frauenplanu, a kdyby byl proti mně šel "tlustý tajný rada" třeba v roce 1826, 1827? - Nuže, vím docela dobře, že bych to byl nesnesl. "Současníka" snesu: toho, se kterým nemohu být současníkem, nesnesu: ten by působil na duševní život v jistém směru otravně. Snesu jej proto, že nejsem současníkem, ale následníkem nebo předchůdcem. Nemáme-li ovšem pro tyto věci cit, tu zůstanou v podvědomí. Mohu si představit, že někdo má jemný cit pro duchovno a ví, že kdyby šel ve Výmaru Schillerovou ulicí dolů k Frauenplanu a potkal by tlustého tajného radu Goetheho s dvojitou bradou, že by mu bylo třeba jakoby vnitřně nevolno. Ale kdo nemá pro to cit - nu, ten by snad pozdravil.

Hledíte, tyto věci nejsou vzaty ze zemského života, poněvadž důvody, proč nemůžeme být současníky kteréhokoli člověka, nejsou právě v zemském životě, protože se zde musí skutečně nazírat do duchovních souvislostí; proto vypadají v zemském životě někdy protismyslně. Ale takové to je, takové to skutečně je.

Mohu Vás ujistit, že jsem s opravdovou láskou psal úvod k Jeanu Paulovi, který vyšel v Cottově Knihovně pro světovou literaturu. Kdybych byl musel někdy v Bayreuthu sedět sám s Jeanem Paulem - jistě bych byl dostal žaludeční křeče. To nevádí, abych měl největší úctu. Ale takové je to u každého člověka, jenže u většiny lidí zůstává to právě v podvědomí, zůstává to v astrálním nebo éterickém těle, nezasahuje to ani tělo fyzické. Neboť duševní zážitek, který musí zasáhnout tělo fyzické, musí právě přijít k vědomí. Ale musíte si ujasnit, milí přátelé, že chceme-li získat poznatky o duchovním světě, neobejdeme se bez toho, že uslyšíme věci, které se nám zdají groteskními, protismyslnými právě proto, že duchovní svět jest jiný nežli svět fyzický.

Ovšem že se může někdo posmívat, když se tvrdí: kdybych byl současníkem Jeana Paula, dostal bych žaludeční křeče, kdybych s ním pospolu seděl. To je ovšem pro obyčejný, banální, filistrozní svět zemského života docela samozřejmé, naprosto pravdivé; ale zákony banálně-filistrozního světa neplatí pro duchovní souvislosti. Musíme si zvyknout, umět myslet v jiných myšlenkových formách, chceme-li rozumět duchovnímu světu. Musíme si zvyknout, že zažijeme mnoho překvapujícího. Když obyčejné vědomí čte o Goethovi, může se ovšem cítit puženo říci: toho bych byl rád také osobně

poznal, stiskl mu ruku a podobně. To je bezmyšlenkovitost, neboť jsou zákony, podle kterých jsme právě pro určitý zemský věk předurčeni a v tomto věku můžeme žít. Jako jsme předurčeni pro určitý tlak vzduchu pro naše fyzické tělo a nemůžeme se pozvednout nad zem až ke tlaku vzduchu, který se pro nás nehodí, tak nemůže ve věku Goethově žít člověk, který je určen pro dvacáté století.

To jest to, co jsem chtěl zatím přednést o karmě.

Pátá přednáška - Dornach 1.března 1924

Obsah: Model lidské formy pro prvních sedm let života člověka - dětské nemoci jako důsledek přemáhání modelu - vztah k rodičům při sestupu člověka do nového zemského vtělení - karmická vyrovnávání nezájmu o různé oblasti života - působení karmy v přátelství

Milí přátelé,

mluvíme-li o karmě v jednotlivostech, musíme ovšem nejprve rozeznávat mezi karmickými událostmi, které v lidském životě přistupují k člověku více z vnějšku, a mezi událostmi, které vystupují člověku jaksí z nitra. Lidský osud se totiž skládá z nejrůznějších činitelů. Osud člověka je závislý na jeho fyzické a éterické soustavě, osud člověka je závislý na tom, co člověk podle svého složení astrálního těla a složení svého Já může přinášet vnějšímu světu vstříc na sympatiích a antipatiích; osud člověka je také závislý na nejrozmanitějších zápletkách, spletitých vztazích, do kterých je člověk na své životní cestě zapředen. To všecko dává pro určitý okamžik, nebo v celku pro celý život právě osudové postavení člověka.

Nyní se pokusím složit celkový osud člověka z jednotlivých činitelů. K tomu chceme dnes zvolit za východisko jisté vnitřní činitele v člověku, chceme pohlédnout na činitele, který je zde skutečně v mnohém ohledu v první řadě rozhodujícím: založení člověka pokud se týče zdraví nebo nemoci, a to, co jako podklad pro založení člověka po stránce zdraví a nemoci potom působí v jeho fyzické, v jeho duševní síle, s jakou může plnit své úkoly atd., atd.

Chceme-li však tyto činitele pravým způsobem posuzovat, musíme nedbat na mnohé, co je obsaženo v dnešních civilizačních předsudcích, musíme se umět více vžít do původní bytosti člověka, musíme skutečně získat porozumění, co to vlastně znamená, že člověk podle své hlubší podstaty sestupuje z duchovních světů k zemskému fyzickému bytí.

Nuže, víte, že dnes již také do umění, do básnictví vniklo například to, co se shrnuje pojmem "dědičnost". A když někdo vystoupí ve světě s určitými vlastnostmi, ptají se lidé nejprve po dědičnosti. Když někdo vystoupí s chorobným založením, ptají se lidé, jak je to s poměry dědičnosti.

Je to ovšem nejprve docela oprávněná otázka. Ale jak se dnes lidé k této věci chovají, tak vlastně přehlížíjí člověka. Úplně přehlížíjí člověka. Oni nepohlížíjí na to, co je vlastně pravá bytost člověka a jak se tato bytost rozvíjí. Lidé říkají: Člověk je především dítětem svých rodičů, je potomkem svých předků. Zajisté, to také vidíme. Vidíme to vystupovat již v jeho vnější tvářnosti, ještě více snad v posuncích, vidíme vystupovat podobnost s předky. Ale nejen to. Vidíme ovšem také, jak člověk má svůj fyzický organismus právě jako

produkt toho, co mu dávají předkové. On nese na sobě tento fyzický organismus. A dnes se ukazuje silně, velmi silně na to, že člověk na sobě nese tento fyzický organismus.

Při tom se nedbá na následující: Když se člověk narodí, tedy má zajisté nejprve svůj fyzický organismus od svých rodičů. Ale co je tento fyzický organismus, který má od svých rodičů? O tom se smýšlí v dnešní civilizaci v podstatě docela falešně.

Když je člověk v době výměny zubů, vyměňuje nejen své zuby, které nejprve dostal, za jiné, ale je to v lidském životě i doba, kdy se poprvé obnovuje celá lidská bytost jakožto organizace.

Nuže, je skutečně pronikavý rozdíl mezi tím, čím se stává člověk potom ve svém osmém, devátém roce, a mezi tím, čím byl například ve třetím, čtvrtém roce. Je v tom pronikavý rozdíl. Co měl člověk ve třetím, čtvrtém roce jako organizaci, to dostal dědictvím. To mu dali rodiče. Co tu vzniká a co zde poprvé vystupuje v osmém, devátém roce, to vychází nejvyšší měrou z toho, co člověk snesl dolů z duchovního světa.

Chceme-li schematicky nakreslit, co se zde v podstatě děje, musíme to učinit následujícím způsobem, který dnešní lidstvo jistě zarazí. Musíme říci: Když se člověk rodí, dostává něco jako **model** ke své lidské formě. Tento model dostává od svých předků. Ti mu dávají sebou model a na tomto modelu vyvíjí člověk to, čím se později stane. Ale co se zde vyvíjí, je výsledkem toho, co on snáší dolů z duchovních světů. Jakkoli to může být tak zarážející pro dnešního člověka, když vězí docela ve vzdělání přítomné doby, musíme přece říci: První zuby, které člověk dostává, jsou úplně zděděné, jsou produktem dědičnosti. Ty mu slouží za model, podle kterého vypracovává - ale teď ve smyslu sil, které snáší dolů z duchovního světa - druhé zuby; ty si vypracovává.

Jaké je to se zuby, takové je to s celým organismem. A mohla by jen vzniknout otázka: Ale proč potřebujeme jakožto lidé model? Proč nemůžeme jednoduše, jak to bylo ve starších fázích zemského vývoje, proč nemůžeme prostě, když sestupujeme a přitahujeme si své éterické tělo k sobě - to si ovšem přitahujeme vlastními silami, které si snášíme dolů z duchovního světa - proč nemůžeme také přitáhnout k sobě fyzickou hmotu a formovat si své fyzické tělo bez fyzického rodu?

To je ovšem pro myšlení dnešního člověka ohromně bláhová otázka, bláznivá otázka ovšem. Ale tu musíme skutečně říci, že vzhledem k bláznivosti platí teorie relativity, třebaže teorie relativity se dnes používá prozatím jenom na pohyby a říká se, že je nemožné pohledem rozeznat, zdali se sami pohybujeme s tělesem, na kterém se nacházíme, nebo zdali se pohybuje těleso, které je nablízku. To zřetelně vystoupilo při výměně staré světové teorie za teorii koperníkánskou. Ale třebaže se dnes používá teorie relativity

jenom na pohyby, tedy platí tato teorie - neboť má jistou oblast platnosti - skutečně vzhledem k naznačené bláznivosti: Zde stojí totiž dva lidé různých názorů - jeden je vůči druhému blázen. Jde jenom o to, kdo je blázen absolutně, že ano.

Ale vzdor tomu musíme vůči skutečným duchovním světem nadhodit otázku: Proč potřebuje člověk model? Starší názory daly odpověď na tuto otázku svým způsobem. Jenom v dnešní době, kdy se mravnost do světového řádu již vůbec nezahrnuje, nýbrž je snaha, nechat ji v platnosti jenom jako lidskou zvyklost, tu se takovéto otázky nekladou. Starší světové názory tuto otázku skutečně kladly a také ji dokonce zodpověděly. Starší světové názory pravily: Původně byl člověk založen k tomu, postavit se na Zemi tím způsobem, aby tak, jako si přitahuje své tělo éterické ze všeobecné kosmické látky éterické, právě tak aby si tvořil také své tělo fyzické z látek Země. Jenže člověk propadl vlivům luciferským a ahrimanským a tím ztratil schopnost, budovat si své fyzické tělo ze své bytosti a musí je brát z rodu.

Tento způsob přicházet k vlastnímu fyzickému tělu je pro člověka výsledkem dědičného hříchu. To pravily starší světové názory. To je vlastní základní význam dědičného hříchu, že člověk musí vstupovat do poměrů dědičnosti.

Pro naši dobu se ovšem musejí teprve utvářet pojmy, aby se jednak braly takové otázky vážně, a za druhé, aby se na ně našly odpovědi. Člověk totiž skutečně nezůstal ve svém zemském vývoji tak silným, jak k tomu byl založen, nežli zde byly vlivy luciferské a ahrimanské. A tak je člověk odkázán na to, aby si při vstupu do zemských poměrů nevytvořil ihned sám fyzické tělo, ale potřebuje právě model, onen model, který vyrůstá v prvních sedmi letech života. Poněvadž se podle toho modelu řídí, je přirozené, že v něm z toho modelu zůstane více nebo méně i v pozdějším životě. Kdo jako člověk na sobě pracující je docela závislý na modelu, ten - smím-li tak říci - zapomene, co vlastně snesl dolů, a bude se docela řídit podle modelu. Kdo má svými minulými zemskými životy získáno více vnitřní síly, ten se bude méně řídit modelem, a je pak možné vidět, jak se velmi značně změní právě ve druhém životním věku mezi výměnou zubů a pohlavní zralostí.

I škola bude mít úlohu, bude-li pravou školou, přivádět v člověku k rozvoji to, co si snesl dolů z duchovních světů do fyzického zemského bytí. Tak tedy to, co potom člověk dále sebou nese, obsahuje více nebo méně znaky dědičnosti podle toho, jak je může nebo nemůže přemoci.

Hledte, milí přátelé, všechny věci mají duchovní stránku. Co zde člověk má ve svém těle v prvních sedmi letech života, to je prostě model, podle kterého se řídí. Buďto jeho duchovní síly jistou měrou zaniknou v tom, co je mu zde modelem vnuceno, a zůstane na modelu docela závislým, anebo propracuje skrze model v prvních sedmi letech života to, co chce model změnit. Tato práce, toto propracování dochází také vnějšího výrazu, neboť nejde jen o to, že se zde pracuje, a že to zde je původní model (kresba), ale původní model se přece odlučuje, jaksi se odloupává, jako odpadávají první zuby: všechno odpadává.

Jedná se zde skutečně o to, že z jedné strany tlačí formy, síly modelu; na druhé straně chce člověk vyjádřit, co snesl dolů. Z toho vzniká boj v prvních sedmi letech života. Pozorován z duchovního hlediska znamená tento boj to, co se projevuje v **dětských nemocech**. Dětské nemoci jsou projevem tohoto vnitřního boje.

U lidí ovšem vystupují podobné formy onemocnění také později. To se stává tehdy, je-li věc například taková, že se někdo v prvních sedmi letech života nemohl dobře dostat k tomu, aby model přemohl; potom se může v pozdějším věku života vynořit snaha, aby přeci jen to, co v něm karmicky zůstalo, dostal ven. On může být ve svém osmadvacátém, devěťadvacátém roce náhle vnitřně vyburcován, aby proti modelu teprve řádně zaútočil, a dostane potom dětskou nemoc.

Je možné také skutečně spatřit, máme-li pro to zrak, jak u mnohých dětí nastane silně to, že se po sedmém, osmém roce podstatně změní, změní ve tvářnosti, změní v pohybech. Lidé nevědí, odkud jisté věci pocházejí. Dnes, kdy lidé ve všeobecném názoru civilizace tak neobyčejně visí na dědičnosti, přešlo to dokonce i do způsobu řeči. Náhle nastane v osmém, devátém roce života u dítěte něco, co má dobré organické důvody. Otec řekne: no, ode mne to nemá. Matka řekne: no ode mne teprve ne. - To pochází přirozeně ze všeobecného domnění, které přešlo do vědomí rodičů, jakoby děti musely mít všechno od rodičů.

Na druhé straně je také to, co možno též vidět, jak se děti podle okolností v tomto druhém životním věku stávají dokonce podobnějšími svým rodičům, nežli byly dříve. Ano, jenže tu musíte s plnou vážností brát, jak člověk přichází dolů do fyzického světa.

Hledte, psychoanalýza vypěstovala mnohé, skutečně strašné květy bažin; mezi jiným například také to - můžete to dnes již všude číst - že tajně, v podvědomí je každý syn zamilován do své matky, nebo každá dcera že je zamilována do svého otce, a že z toho vznikají životní konflikty v podvědomých oblastech duše.

Nuže, to všechno jsou ovšem diletantské výklady života; ale pravda je ta, že člověk již dříve, než sestoupí k zemskému bytí, je zamilován do svých rodičů,

že sestupuje, protože se mu rodiče líbí. Jenže úsudek, který mají lidé zde na Zemi o životě, musíme odlišovat od toho úsudku, jaký mají lidé o životě mezi smrtí a novým narozením, když jsou mimo zemský život.

Na začátku anthroposofického působení se jednou stalo, že vystoupila dáma, která slyšela o opakovaných zemských životech a prohlásila, že se jí sice to ostatní na anthroposofii líbí, ale opakované zemské životy že by nechtěla prodělávat, že má dost na jednom; opakované zemské životy že nechce spolu prodělávat. Tehdy zde byli již také přívrženci, kteří to velmi dobře mysleli, a ti se všemožně namáhali, aby dámě vysvětlili, že je to přece jen správná myšlenka a že každý člověk právě musí spolu prodělávat opakované zemské životy. Jeden mluvil do ní zleva, druhý zprava. Dáma potom odcestovala. Ale po dvou dnech mně napsala pohlednici, že se přece jen nechce na Zemi podruhé narodit.

V takovém případě musí ten, kdo prostě chce říci pravdu na základě duchovního poznání, říci lidem následující: Jistě že to tak může být, že po dobu, co jste zde na Zemi, nenacházíte žádné zalíbení v tom, sestoupit na Zem zase v příštím životě. Ale to není rozhodující, neboť zde na Zemi projdete nejprve branou smrti do duchovního světa. To chcete. Zdali chcete zase sestoupit dolů, to závisí na vašem úsudku až tehdy, až nebudete již na sobě nést tělo. Pak si již utvoříte jiný úsudek. Jsou totiž naprosto rozdílné úsudky, jaké má člověk zde ve fyzickém bytí, a úsudky, které má člověk mezi smrtí a novým narozením. Zde se každé hledisko mění. A takové to také je.

Když nyní řeknete člověku, mladému člověku zde na Zemi, že si svého otce zvolil, mohl by Vám podle okolnosti vždycky namítnout: Jakže, otce, který mě tak tloukl, toho že jsem si zvolil? - Ale on si jej skutečně zvolil, poněvadž měl jiné stanovisko, dříve než sestoupil na Zem. Tu měl totiž stanovisko, že výprask mu bude dělat velmi dobře... (To skutečně není směšná věc, to je míněno absolutně hluboce vážně.) A tak si člověk volí své rodiče také co do podoby. Má před sebou obraz pro sebe sama, aby se stal podobným rodičům. ***Podobným se nestane potom vlivem dědičnosti, ale svými vnitřními duchovně-duševními silami, které si právě přináší dolů z duchovního světa.*** Proto ve chvíli, kdy soudíme všestranně, na základě duchovní a na základě fyzické vědy, nejsou již naprosto možné takové úsudky, aby se řeklo: Viděl jsem již děti, které se teprve ve druhém věku života staly podobnějšími svým rodičům. Zajisté, tu zde pak máme případ, že tyto děti si pro zemský život předsevzaly, přijmout podobu rodičů.

Nyní jde o to, že člověk vlastně celou dobu mezi smrtí a novým narozením pracuje ve spojení s jinými zemřelými dušemi a bytostmi vyšších světů na tom, co mu přináší možnost, zbudovat si vlastní tělo.

Hleďte, velice se podceňuje to, co nese člověk v podvědomí. V podvědomí jsme jakožto zemští lidé mnohem moudřejší nežli v horním vědomí. Z rozsáhlé univerzální světové moudrosti vypracovává člověk to, co se potom vytváří v

modelu ve druhém věku života, co neseme v sobě jako svého vlastního, k nám patřícího člověka. Až se bude jednou vědět, jak málo vlastně člověk přijímá svou tělesnou substanci z toho, co jí: jak mnohem více bere z toho, co přijímá ze vzduchu a ze světla atd. v neobyčejně jemně rozptýleném stavu - pak budou moci lidé spíše věřit, že si člověk docela nezávisle na všech poměrech dědičnosti buduje svoje druhé tělo pro druhý věk života docela ze svého okolí. První tělo je skutečně jen model, a to, co pochází od rodičů, jak co do substance, tak i co do vnějších tělesných sil, to zde již ve druhém věku života není.

Poměr k rodičům se stává ve druhém věku života poměrem mravně-duševním; poměr fyzické dědičnosti je zde jenom až do sedmého roku života.

Jsou také ještě v tomto zemském životě lidé, kteří mají velmi živý zájem o všecko, co je ve viditelném vesmíru kolem nich. Jsou to lidé, kteří pozorují rostliny, pozorují svět zvířat, mají účast, zájem na tom a na onom, co je ve viditelném okolním světě. Mají zájem o vznešenost hvězdného nebe. Jsou takřka svou duší u celého fyzického vesmíru. Nitro člověka, který má tak vřelý zájem o fyzický vesmír, je ovšem jiné nežli nitro člověka, který jde nevšímavě světem s jistou lhostejností, s duševním flegma.

V tomto ohledu je skutečně celá stupnice lidských charakterů. Na jedné straně někdo vykonal docela malou cestu, že ano; potom s ním mluvíte. Popisuje vám město, ve kterém byl, s nekonečnou láskou až do maličností. Protože měl tak silný zájem, získáme podle okolností úplnou představu o tom, jak to vypadalo v městě, kde on byl. Od této krajnosti to jde dolů až ke druhé krajnosti, jako například oné, když jsem se setkal se dvěma staršími dámami, které cestovaly z Vídně do Bratislavy. Vrátily se z cesty, a já jsem se jich ptal, jak to v Bratislavě vypadá, jak se jim tam líbilo. Nedovedly vyprávět nic jiného, nežli že na nábřeží viděly dva krásné jezevčíky; ty by ve Vídni také mohly vidět, k tomu nepotřebovaly jezdit do Bratislavy. Ale ony právě nic jiného neviděly.

Tak jdou někteří lidé světem. Mezi těmito dvěma krajními zástupci stupnice leží ovšem všechny druhy zájmu, který může člověk mít pro to, co je fyzickým viditelným světem.

Dejme tomu, že někdo má málo zájmu pro okolní fyzický svět. Zajímá se třeba právě ještě o to, co se týká bezprostředně jeho tělesnosti, třeba o to, zdali se v některé krajině dobře nebo špatně jí, nebo podobně, ale dále jeho zájmy nejdou. Jeho duše zůstává chudá. On si nevtiskuje svět do sebe, a z toho, co mu svítily vstříc zjevy světa, přenáší si svým nitrem málo branou smrti do duchovního světa. Tím se mu stává těžkou práce v duchovním světě s duchovními bytostmi, se kterými je nyní pohromadě. Ale tím si ve své duši přináší nikoli sílu, nikoli energii, ale slabost, jakousi bezmocnost pro budování svého fyzického těla. Model působí na něho skutečně silně. Boj s modelem projevuje se v různých dětských nemocech, ale slabost mu zůstává. On tvoří

jaksi křehké tělo, které je vysazeno všem možným nemocem. Tak se proměňuje duševně duchovní zájem karmicky z jednoho zemského života na stav jeho zdraví příštího zemského života. Lidé, kteří kypí zdravím, ti měli nejprve v některém dřívějším zemském životě živý zájem o viditelný svět. A v tomto ohledu působí skutečně jednotlivosti života neobyčejně silně.

Je jistě, řekl bych, více nebo méně riskantní mluvit dnes o těchto věcech; ale souvislostem karmy porozumíme jenom tehdy, jsme-li ochotni přijmout jednotlivosti o karmě. V době, kdy lidské duše, které jsou zde dnes, byly v minulém zemském životě, existovalo již malířství, a existovali lidé, kteří na tomto malířství neměli žádný zájem. Jsou dnes ještě lidé, kterým je docela lhostejné, zdali jim visí na stěně nějaká malířská hnusnost nebo nějaký velmi dobře malovaný obraz; a byli takoví lidé i v době, kdy duše, které žijí dnes, byly v dřívějších zemských životech. A hleďte, milí přátelé, nenašel jsem nikdy člověka se sympatickým obličejem, se sympatickým výrazem obličeje, který by nebyl měl radost z malířství v dřívějším zemském životě. Lidé s nesympatickým výrazem tváře - což také hraje úlohu v lidské karmě, což má význam pro osud - byli vždycky lidé, kteří chodili kolem obrazů tupě a lhostejně, flegmaticky.

Ale věci jdou mnohem dále. Jsou lidé, kteří po celý svůj život - a bylo to takové již v dřívějších zemských dobách - nikdy nepohlíželi vzhůru ke hvězdám, kteří nevědí, kde je Lev nebo Beran nebo Býk, kteří se v tomto směru docela o nic nezajímají. Tito lidé se narodí v některém příštím zemském životě s tělem nějak malátným, popřípadě, dostanou-li silou svých rodičů model, který je přes to převede, budou malátní, slabí v tom těle, které si potom sami zbudují.

A tak bychom mohli celý zdravotní stav člověka, jaký má v některém zemském životě, odvodit ze zájmů, jaké projevoval v dřívějším zemském životě o viditelný svět v jeho nejširším rozsahu.

Lidé, kteří například nemají v naší době absolutně žádný zájem o hudbu, kterým je hudba lhostejná, ti se docela jistě znovuzrodí v některém příštím zemském životě se záduchou nebo s plicní chorobou, popřípadě se narodí s náklonností k plicním nemocem nebo k záduše. Je to skutečně takové, že ta duševnost, která se vytváří v jednom zemském životě zájmem na viditelném světě, se projevuje v příštím zemském životě v založení těla pro zdraví nebo nemoc.

Snad by teď někdo mohl říci, že taková vědomost by mohla již člověku vzít chuť na následující zemský život. Ale to je zase úsudek, který tvoříme ze stanoviska zemského, které skutečně není jediné, neboť život mezi smrtí a novým narozením trvá déle nežli zemský život. Je-li někdo tupý pro něco viditelného ve svém okolí, pak v životě mezi smrtí a novým narozením zůstává s neschopností, pracovat v jistých oblastech - dejme tomu, že prošel branou smrti s následky nezájmu - jde dále po smrti, nemůže se přiblížit k určitým

bytostem. Jisté bytosti s ním nepřicházejí do styku, protože se k nim nemůže přiblížit. Jiné lidské duše, se kterými byl na zemi pospolu, mu zůstávají cizími. To by trvalo věčně, vznikla by jakási věčnost pekelných trestů, kdyby to nemohlo být změněno. Že se člověk nyní rozhodne mezi smrtí a novým narozením, sestoupit do zemského života a to, co bylo jeho neschopností v duchovním světě, cítit nyní také na nemocném těle, to je **jediné vyrovnání**, to je jediný lék. Tento lék si člověk přeje mezi smrtí a novým narozením, neboť mezi smrtí a novým narozením má člověk jen toto; nemůže něco učinit, ale cítí to tak, že potom v dalším průběhu, když člověk zase zemře a zase projde dobou mezi smrtí a novým narozením, to, co bylo zemskou bolestí, je podnětem, aby přišel do toho, co zameškal. Tak je možno říci, že si člověk přináší v podstatě zdraví a nemoc z duchovního světa do světa fyzického svou karmou.

A když se při tom přihlíží k tomu, že nejde vždycky o vyplňující se karmu, ale také o karmu vznikající, že jisté věci mohou také vystoupit poprvé, pak nebudeme ovšem na minulé zemské životy vztahovat všecko, co člověk musí prožívat ve fyzickém životě, řekněme, po stránce zdraví nebo nemoci. Ale budeme vědět, že vesměs to, co vystupuje jmenovitě jako vnitřní založení pro zdraví a nemoc, je karmicky určeno oklikou, kterou jsem právě naznačil. Svět se stává totiž vysvětlitelným teprve, když můžeme vidět na zemský život. Dříve není svět vysvětlitelný. Ze zemského života není svět vysvětlitelný.

A jdeme-li od těchto více vnitřních podmínek karmy, které vyplývají z organizace, více k tomu, co je vnější, zevní, tu zase můžeme, jenom abychom se, řekl bych, dotkli karmy, můžeme zase vyjít od oblastí skutečností, které se člověka těsně dotýkají. Vezměme například to, co duševně velmi silně může souviset se všeobecným duševním založením zdraví a nemoci v poměru k druhým lidem.

Chci vzít případ, že někdo najde v mládí přítele. Vytvoří se vřelé přátelství v mládí, lidé velmi silně spolu drží. Život je rozloučí, takže snad oba, snad jeden zvláště pohlíží s jistým zármutkem nazpět na toto přátelství v mládí. Ale nedá se již znovu navázat; třebaže se v životě často zase sejdou, přátelství jako v mládí se již znovu nedostaví. Pomyslíte-li, jak mnoho podle okolností může záviset na takovém rozbitém přátelství v ohledu osudovém, pak si jistě řeknete, že lidský osud může být hluboce ovlivněn takovýmto rozbitým přátelstvím z mládí.

O takových věcech by se vlastně mělo mluvit co nejméně teoreticky. Teoretické mluvení nemá vlastně zvláštní cenu; o takových věcech by se vlastně mělo mluvit jenom buďto z bezprostředního nazírání, nebo na podkladě toho, co jsme se ústně nebo písemně dověděli od toho, kdo může mít takové bezprostřední nazírání, a co se nám jeví možným, co je pochopitelné. Teoretizování o těchto věcech nemá cenu - proto chci říci: Kde se snažíme proniknout duchovním nazíráním něco takového jako rozbité přátelství z mládí, tu se objeví následující:

Jdeme-li nazpět do dřívějšího zemského života, najdeme zpravidla, že ti dva lidé, kteří měli v jednom životě přátelství v mládí, které se potom rozbilo, že ti měli v dřívějším zemském životě přátelství v pozdějším věku.

Dejme tedy tomu, že dva lidé jsou přátelé nebo přítelkyně v mládí, až do dvacátého roku svého života; potom se toto přátelství mladých lidí rozbije. Jdeme-li nyní s duchovním poznáním zpět do dřívějšího zemského života, tu najdeme, že zde bylo také přátelství mezi oběma lidmi, ale to začalo asi ve dvacátém roce a pokračovalo do pozdějšího věku. To je velmi zajímavý případ, který najdeme často, když věci duchovněvědecky sledujeme.

Nejprve se ukáže, když ony případy přesněji zkoumáme, že snaha poznat člověka, se kterým jsme měli přátelství v pozdějších letech, také takového, jaký může být v mládí, nás vede v příštím životě k tomu, abychom jej skutečně poznali v přátelství také v mládí. Znali jsme ho jako staršího člověka v předešlém zemském životě; to způsobilo v duši snahu, poznat ho také v mládí. To není možné již v tomto životě, udělá se to tedy v příštím životě.

Ale to má velký vliv, když v jednom nebo v obou vznikne tato snaha, projde branou smrti a vyžívá se potom v duchovním světě mezi smrtí a novým narozením, neboť potom je zde v duchovním světě něco jako upřené pohlížení na mládí. Máme pak tuto docela zvláštní touhu, pohlížet upřeně na mládí a nevytváříme snahu, poznat onoho člověka znovu také ve stáří. A tak se rozbije přátelství z mládí, které bylo předurčeno z toho života, který jsme prožili dříve, nežli jsme sestoupili na Zem.

To je skutečný případ, který Vám vypravuji ze života. Co Vám vypravuji, je něco naprosto skutečného. Jenže nyní vzniká otázka: Ale jaké bylo vlastně v předešlém životě ono starší přátelství, že dalo nyní vzniknout snaze, mít tohoto člověka zase v mládí v novém zemském životě?

Aby tato snaha, mít onoho člověka v mládí, nevyrostla přece jen k tomu, mít tohoto přítele z mládí potom dále v pozdějším věku, musí nastat v životě něco jiného. Ve všech případech, které jsou mně známy, bylo to pak vždycky takové, že kdyby tito lidé byli v pozdějším věku zůstali spolu, kdyby se přátelství z mládí nerozbilo, byli by se navzájem omrzeli, protože přátelství v dřívějším životě, které bylo přátelstvím ve starším věku, vytvořili příliš sobecky. Sobectví v přátelství v jednom zemském životě se karmicky mstí ztrátou tohoto přátelství v jiných zemských životech. Tak jsou věci složité. Ale získáme vždycky vodítko, když právě vidíme, že v mnoha případech je to takové, že dva lidé v jednom zemském životě - řekněme - až do dvacátého roku svého života jsou sami a potom uzavřou přátelství:

V příštím zemském životě odpovídá obyčejně tomuto obrazu jiný obraz - přátelství v mládí, a potom se lidé rozejdou:

To je velmi častý případ, jako se vůbec najde, že jednotlivé zemské životy se navzájem doplňují, když na ně pohlížíme jaksi co do jejich uspořádání.

Zvláště často se najde toto: Najdeme-li člověka, který má na náš osud silný vliv - věci platí ovšem jen zpravidla, nejsou platné pro všechny případy - ale setkáme-li se s člověkem ve středním věku života v jednom vtělení, tu jsme ho měli v předešlém vtělení osudově vedle sebe podle okolností na začátku a na konci života. Pak je obrazec takovýto:

Prožíváme začátek a konec jednoho vtělení společně s oním druhým člověkem, a v jiném vtělení neprožíváme začátek a konec, ale setkáváme se s ním právě uprostřed života.

Nebo se ukáže, že jsme jako dítě osudově vázáni k některému člověku. V předešlém zemském životě jsme byli s tímž člověkem spojeni před smrtí. Taková zrcadlení nastávají v osudových souvislostech neobyčejně často.

Šestá přednáška - Dornach 2.března 1924

Obsah: *Tři články lidské bytosti a jejich souvislost s duševním životem - princip tvorby vzpomínek - působení hierarchií v trojčlenné lidské organizaci - vytváření protiobrazů lidských činů bytostmi první hierarchie v životě mezi smrtí a novým zrozením*

Milí přátelé!

Při pokračování v pozorování karmy máme především za nutné, vrhnout pohled na způsob, jak zasahuje karma v lidském vývoji; jak osud, který se spřádá se svobodnými lidskými činy, je vlastně utvářen ve fyzickém odlesku z duchovního světa.

Tu chci Vám dnes říci něco o tom, co souvisí s člověkem, pokud žije na Zemi. Tohoto zemského člověka jsme pozorovali již v těchto přednáškách co do jeho učlenění. Rozeznávali jsme u něho tělo fyzické, éterické, tělo astrální a organizaci Já. Ale můžeme také, když obrátíme pohled na člověka prostě, jak stojí před námi ve fyzickém světě, zjistit učlenění člověka ještě v jiném směru.

Chceme dnes nezávisle na tom, o čem jsme již mluvili, přistoupit k učlenění člověka a potom se pokusit zjednat spojení mezi tím, o čem mluvíme dnes a tím, co již známe.

Když pozorujeme člověka, jak stojí před námi na zemi, prostě v jeho fyzické podobě, tu má tato fyzická podoba tři od sebe zřetelně odlišné články. Jenže toto členění člověka se obvykle nerozeznává, protože všechno, co se dnes uplatňuje jako věda, pohlíží na věci a skutečnosti vlastně jen povrchně, nemá smysl pro to, co se zjevuje, když se věci a skutečnosti pozorují pohledem vnitřně rozjasněným.

Tu máme u člověka nejprve hlavu. Tato lidská hlava, již zevně pozorována, se nám může ukázat jako docela odlišná od ostatní lidské postavy. Je potřeba jen obrátit pohled na vznik člověka z lidského zárodku. Jako první, co se v životě matky utváří z lidského zárodku, můžeme vidět vlastně jenom organizaci hlavy.

Celá lidská organizace vychází vlastně z hlavy, a všechno ostatní, co později u člověka vplývá do utváření, je vlastně přívěskový orgán u lidského zárodku. Nejprve je člověk vlastně jakožto fyzická podoba hlavou; ostatní je přívěskový orgán. A co potom tyto přívěskové orgány přejímají v pozdějším životě, výživu, dýchání, atd., to se v první zárodečné době člověka vůbec neobstarává z nitra lidského zárodku jako děje dýchací a oběhu krve, nýbrž zvenku z těla matky pomocí orgánů, které později odpadnou, které pak v člověku již vůbec nejsou.

Co je člověk nejprve, to je právě jenom hlava. Ostatní jsou přívěsné orgány.

Nepřeháníme, když přímo vyslovíme větu: Člověk je zpočátku hlava, ostatní je jen přívěsný orgán. A protože to, co je nejprve přívěsným orgánem, vyrostle, nabude důležitosti pro člověka, nerozeznává se v pozdějším životě hlava přísně od ostatního organismu.

Ale tím je dána jen povrchní charakteristika člověka. Ve skutečnosti je totiž člověk také jakožto fyzická podoba bytostí **trojčlennou**. A všecko, co je vlastně jeho první podoba, hlava, to zůstává po celý zemský život u člověka článkem více nebo méně individuálním, jenže se toho nedbá; ale je to takové.

Řeknete, že by se člověk neměl rozdělovat tak, že se mu jaksi hlava setne, uřízne. - Že se v anthroposofii něco takového děje, to byla domněnka profesora , který anthroposofii vytýkal, že dělí člověka na hlavu, prsní orgány a orgány údů. Ale to není pravda, takové to není, ale v tom, co je zevně útvar hlavy, je jen hlavní výraz pro útvar hlavy. Člověk zůstává cele hlavou také po celý život. Nejdůležitější smyslové orgány: oči, uši, orgány čichu, orgány chuti, jsou ovšem v hlavě; ale například smysl tepla, smysl tlaku, smysl hmatu, jsou rozprostřeny po celém člověku. To je proto, že tyto tři články se nemají dělit prostorově, ale jenom tak, že útvar hlavy se objevuje v zevně vytvořené hlavě, ale proniká vlastně celého člověka. A tak je to také s ostatními články. Hlava je po celý zemský život i v palci u nohy, pokud má palec u nohy pocitu hmatu nebo pocitu tepla.

Hledte, tím jsme vyznačili zatím jeden článek lidské bytosti, která před námi stojí jako bytost smyslová. Tuto organizaci jsem nazval ve svých spisech také organizací nervů a smyslů, abych ji vyznačil více vnitřně. To je jeden článek lidské bytosti: **organizace nervově-smyslová**.

Druhým článkem lidské bytosti je všecko, co se vyžívá v **činnosti rytmické**. O organizaci nervů a smyslů nemůžeme říci, že se vyžívá v rytmické činnosti, jinak byste museli například při vnímání očima vnímat v jistém okamžiku to, potom něco jiného, potom něco třetího, potom něco čtvrtého, potom se zase vrátit k prvnímu, atd. Ve vašem smyslovém vnímání by musel být rytmus. Ten v něm není. Naproti tomu jdete-li k tomu, co je hlavní ve vaší prsní organizaci, pak zde najdete rytmus dechu, rytmus oběhu krve, rytmus trávení atd. To všecko je rytmus.

A rytmus se svými rytmovými orgány je to druhé, co se vytváří v lidské bytosti, co se nyní zase rozprostírá po celém člověku, ale svůj vnější projev má hlavně v orgánech prsou. Zase je celý člověk plícemi: ale plíce a srdce jsou právě umístěny jaksi v orgánech, které tak obyčejně nazýváme. A dýchá skutečně **celý** člověk. Dýcháte na každém místě svého organismu; mluví se o dýchání hlavy. Jenže dýchání je soustředěno hlavně v činnosti plic.

A třetí je potom to, co je lidský **organismus údů**. Údy končí v organizaci prsou. V zárodečném stavu vystupují jako orgány přívěsné. Vytvářejí se nejpozději. Ale jsou to orgány, které nejvíce souvisí s výměnou látek. Tím, že tyto orgány přicházejí do pohybu, že tyto orgány konají u člověka hlavní práci, dostává se výměně látek nejvíce podnětů. Tím jsme vyznačili tři články, které se nám jeví u lidské podoby.

Tyto tři články souvisí těsně s lidským duševním životem. Lidský duševní život se člení na myšlení, cítění a chtění. **Myšlení** nachází svou fyzickou organizaci především v organizaci hlavy. Ale i v celém člověku nachází myšlení svou fyzickou organizaci, protože hlava je tak, jak jsem Vám to právě líčil, skutečně v celém člověku.

Cítění souvisí s rytmickou organizací. Je předsudkem, ba přímo pověrou dnešní vědy, jakoby nervový systém měl přímo co činit s cítěním. Nervová soustava nesouvisí přímo s cítěním. Cítění má za své orgány rytmus dechu a oběhu krve; nervy, ty pouze zprostředkují, abychom měli představy, abychom měli své city. City mají svou organizaci v rytmickém organismu; ale o svých citech bychom nevěděli, kdyby nám nervy neopatřovaly představy o našich citech. A protože nám nervy opatřují představy o našich citech, tvoří si dnešní intelektualismus pověru, jakoby nervy byly také orgány pro city. Tak tomu není.

Ale když pohlédneme ve svém vědomí na city, jak vystupují z našeho rytmického organismu, a přirovnáme je k našim myšlenkám, které jsou vázány na organizaci naší hlavy, pak zpozorujeme mezi svými myšlenkami a svými city tentýž rozdíl - umíme-li vůbec pozorovat - jako mezi našimi denními myšlenkami, které máme za bdění, a mezi sněním. City nemají ve vědomí větší intenzitu nežli sny, jenže mají jinou formu, jenže se jinak projevují. Když sníte v obrazech, žije vaše vědomí právě v obrazech. Ale tyto obrazy znamenají ve své obrazové formě docela totéž, co jinou formou znamenají city. Můžeme tedy říci, že své nejjasnější vědomí, nejprosvícenější vědomí máme ve svých představách, ve svých myšlenkách. Jakési snivé vědomí máme ve svém cítění. My se jen domníváme, že máme jasné vědomí o svých citech. Nemáme o svých citech jasnější vědomí nežli o svých snech. Když si při probouzení vzpomínáme a tvoříme si o snech bdělé představy, tu jsme sen nezachytili. Sen je mnohem bohatší nežli to, co si pak o něm představujeme. Právě tak je svět citů v sobě nekonečně bohatší nežli to, co si v představách z tohoto citového života zpřítomníme.

A úplně ponořeno do spánku je **chtění**. Toto chtění je vázáno na organismus údů a výměny látek, na organismus pohybový. Z tohoto chtění známe jen myšlenky. Tvoříme si představu, že beru tyto hodinky. Zkuste si poctivě přiznat, jak si tvoříme představu "vezmu tyto hodinky" a potom je vezměte. Co se zde děje od vaší představy dole ve svalech a vede konečně zase k tomu, že vystoupí představa o uchopení hodinek, jež pokračuje v první představě, to, co leží mezi představou úmyslu a představou o jeho

uskutečnění, co se děje ve vašem organismu, to zůstává v nevědomu, jako zůstává v nevědomu život za nejhlubšího spánku, za bezesného spánku.

O svých citech aspoň sníme, ale o svých podnětech vůle nemáme nic jiného, než o svém spánku. Můžete říci, že ze spánku nemáte vůbec nic. Nuže, nemluvíme nyní ze stanoviska fyzického - tu je ovšem již předem nesmysl říci, že nemám nic ze spánku - ale máte i duševně velmi mnoho ze spánku. Kdybyste nikdy nespali, nepřišli byste nikdy k vědomí svého Já.

Musíte si představit následující. Když si vzpomínáte na zážitky, které jste měli, pak řeknete, že jdete tedy nazpět, od nynějška dále nazpátek.... Ale to se domníváte, že je to takové, že jdete dále nazpátek.... Ale takové to není. Jdete nazpátek jen k okamžiku, kdy jste se posledně probudili (viz nákres): potom jste spali - co je zde mezi tím, to se vyloučí - a pak se včlenění skutečně zase vzpomínka od posledního usnutí až k předposlednímu probuzení

//////////.....//////////.....////////// nyní

A tak to jde nazpět. A když pohlížíte nazpět, musíte vlastně stále zařazovat bezvědomí. Když pohlížíme nazpět, musíme zařadit bezvědomí do třetiny svého života. Toho si nevšímáme. Ale to je právě tak, jako máte-li bílou plochu a uprostřed černou díru. Vidíte černou díru přesto, že tam žádné síly nejsou. Tak vidíte při zpětném vzpomínání to černé noci, které jste prospali, přesto, že tam nic není z životních vzpomínek. Tu vaše vědomí stále naráží: to působí, že se označujete jakožto "Já".

Kdyby se mohlo tak stále postupovat a nikde nenarážet, nepřišli byste nikdy k vědomí Já. Je možno tedy skutečně říci, že ze spánku něco máme. Ale jako máme ze spánku něco v obyčejném zemském životě, tak máme také něco z toho spánku, který zde vládne v naší **vůli**.

My zaspíme, co se vlastně děje při činu vůle. Ale v tom právě leží **pravé Já**. Jako dostáváme vědomí Já oním černým místem (kresba), tak je obsaženo v tom, co zde v nás spí při činu vůle. Já, ale Já minulých zemských životů.

Ano, hleďte, zde vládne karma. Ve chtění vládne karma. Ve chtění vládnou všechny podněty z předešlého zemského života, jenže jsou i u bdícího člověka ponořeny ve spánek.

Když si tedy představíte člověka, jak je před námi v zemském životě, tu vystupuje u něho trojčlennost: organizace hlavy, organizace rytmu, organizace pohybu. To je odděleno schematicky: každý článek patří zase celému člověku. Na organizaci hlavy jsou vázány představy, na rytmickou organizaci je vázáno cítění, na organizaci pohybovou je vázáno chtění. Stav, ve kterém jsou představy, je bdělost. Stav, ve kterém jsou city, je snění. Stav, ve kterém je chtění, podněty vůle je spaní, i za bdění.

Nyní musíme u hlavy, tedy i u představ rozeznávat dvojí. Musíme hlavu rozčlenit ještě jednou, řekl bych intimněji. Toto intimnější rozčlenění nás vede k tomu, abychom rozeznávali mezi tím, co máme jako okamžité představy, když se stýkáme se světem, a tím, co máme jako vzpomínky.

Procházíte světem, tvoříte si neustále představy podle dojmů, které ze světa získáváte. Ale zůstává Vám možnost, vynášet tyto dojmy později zase ze vzpomínek. Vnitřně se představy, které si tvoříte v přítomnosti ve styku se světem, neliší od představ, které se vzbuzují, když se uplatňuje vzpomínání. Jednou přicházejí představy z venku, podruhé přicházejí z vnitřku. Je totiž úplně naivní představa, když si myslíme, že paměť působí takto: Stojím nyní před věcí nebo událostí, tvořím si představu; tato představa potom nějak do mě sejde dolů, do nějaké skříňe, a když si vzpomínám, беру ji zase ze skříňe. Jsou celé filozofie, které dovedou popisovat, jak představy jdou dolů pod práh vědomí a pak se zase vylovují při vzpomínání. To jsou naivní představy.

Není zde ovšem žádná skříň, ve které představy leží, když si na ně vzpomínáme. Není v nás také nic, kde by se procházely a zase přicházely nahoru do hlavy, když si vzpomínáme. To všechno zde není. Ale všechno to nemá také pro sebe žádné vysvětlení. Věci se mají naopak takto:

Pomyslete si jen, že chcete-li pracovat pro své vzpomínky, nepracujete často jenom s představami, ale přicházíte si na pomoc s něčím docela jiným. Viděl jsem již, jak se učí nazpaměť lidé, kteří si co možná málo představovali, ale prováděli zevně znovu a znovu prudké pohyby při řeči (pohyby rukou): " ...a vlny se valí a hučí a syčí..." Tak se učí z paměti mnozí, a při tom se co možná málo myslí. A aby zde byl ještě jiný podnět " ... a vlny se valí a hučí a syčí..." tloukli se pěstmi do čela. Tak se to také dělá.

Ve skutečnosti je to takové, že představy, které si tvoříme, když se pohybujeme ve světě, rozlétávají se jako sny. Naproti tomu to, co se vynořuje ve vzpomínkách, nejsou představy, které sešly dolů, ale je to něco jiného. Kdybych Vám o tom chtěl udělat představu, musel bych to udělat takto:

To je ovšem jen symbolický nákres. Představte si člověka jakožto vidící bytost. On něco vidí. Nechci nyní tento děj popisovat přesněji: to by se mohlo také stát. Ale to teď nepotřebujeme. On něco vidí. To prochází jeho okem, zrakovým nervem do orgánů, do kterých zrakový nerv potom přechází.

Máme dva zřetelně odlišné články svého mozku: více zevní mozek, šedou hmotu a pod ní ležící více bílou hmotu. Bílá hmota přechází potom do smyslových orgánů. Zde uvnitř je šedá hmota, ta je mnohem méně vyvinutá nežli bílá hmota. "Šedá" a "bílá" ovšem jen přibližně. Ale již hrubě anatomicky pozorována je věc takováto: zde v nás působí předměty dojem, procházejí okem, jdou dále k dějům v bílé hmotě mozkové.

Naproti tomu naše představy mají svůj orgán v šedé hmotě (viz. kresba), která má pak docela jiný tvar buněk. Zde uvnitř vysvítají představy, které mizí jako sny. Vysvítají, protože zde dole se děje to, co jsou dojmy.

Kdybyste byli odkázáni na to, aby představy sestupovaly dolů a abyste si je ve vzpomínkách znovu vynášeli, pak byste si na pranic nevzpomínali, pak byste neměli vůbec žádnou paměť. Věc je taková: V tomto okamžiku, řekněme, něco vidím. Dojem něčeho vchází do mne, zprostředkován bílou hmotou mozkovou. Šedá hmota mozková působí tak, že sní o těchto dojmech, načrtává obrazy těchto dojmů. Ty přejdou. Co zůstane, to si vůbec v tomto okamžiku nepředstavujeme, nýbrž to vchází dolů do naší organizace. A když si vzpomínáme, tu pohlížíme dovnitř: zde dole zůstává dojem.

Když tedy vidíte něco modrého, vchází do Vás vjem modři (nákres): zde (nahore) si tvoříte představu modři. Ta přejde. Po třech dnech pozorujete ve svém mozku vjem, který zůstal, a představíte si nyní, když pohlédnete dovnitř, onu modř. Poprvé, když vidíte modř venku, jste podníceni zvenku předmětem, který je modrý. Podruhé, když si vzpomínáte, jste podníceni z nitra, protože modř se ve Vás otiskla. Děj je v obou případech tentýž. Je to vždycky vnímání; vzpomínání je také vnímání. Naše denní vědomí vězí tedy v představách; ale pod představami jsou zde určité děje, které nám také vystoupí představami, totiž představami vzpomínkovými. Pod těmito představami leží vnímání, vlastní vjemy, a pod nimi teprve cítění.

Můžeme tedy intimněji rozeznávat v organizaci hlavy, v organizaci myšlení: **představy a vjemy**. Na to, co jsme vnímali, si můžeme vzpomínat, ale zůstává to vlastně již silně v podvědomí, jenže to přichází do vědomí ve vzpomínkách. Co se zde v člověku vlastně děje, to již člověk vlastně neprožívá. Když člověk vnímá, prožívá představu. Účinek vjemu do něho vchází a může z tohoto účinku vyvolat vzpomínku. Ale zde začíná již nevědomí.

Hledte tedy: kde v bdělém denním vědomí tvoříme představy, tam jsme vlastně sami lidmi, zde máme sebe jakožto člověka (viz. kresba). Kam nesaháme svým vědomím - nesaháme ani k příčinám vzpomínek - tu nemáme sebe jakožto člověka, tu jsme včleněni do světa. Právě tak, jak je to ve fyzickém životě: vdechnete vzduch, který máte nyní v sobě, byl krátce před tím venku, byl vzduchem světa, teď je vaším vzduchem. Po chvíli jej předáte zase světu: jste jedno se světem. Vzduch je hned venku, hned uvnitř, hned venku, hned uvnitř. Nebyli byste lidmi, kdybyste nebyli spojeni se světem tak, abyste neměli jenom to, co je uvnitř kůže, ale to, čím souvisíte s celým ovzduším. Jako máte souvislost ve fyzické bytosti, právě tak máte souvislost ve svém duchovnu: v okamžiku, kdy sejdete dolů do nejbližšího podvědomí, do oblasti, ze které vystupují vzpomínky, souvisíte zde s tím, co se nazývá **třetí hierarchie**: Andělé, Archandělé, Archeové. Jako souvisíte svým dechem se vzduchem, tak souvisíte organizací své hlavy s třetí hierarchií - dolní částí organizace své hlavy. Ta organizace hlavy, která je pokryta jen vnějšími mozkovými laloky, ta patří jedině k Zemi; co je pod ní, souvisí s třetí hierarchií: Anděly, Archanděly, Archey.

Jdeme-li nyní dolů do oblasti - duševně řečeno - cítění, tělesně řečeno: rytmické organizace, ze které vystupují jenom sny citů, tu teprve nemáme sebe jakožto člověka. Tu souvisíme s tím, co je **druhá hierarchie**: duchovní bytosti, které se nijak nevtělují v nějakém zemském těle, ale zůstávají v duchovním světě, které však vysílají své proudy, své podněty, to, co od nich vychází jakožto síly, neustále do lidské rytmické organizace. Mocnosti, Síly, Panovníci, to jsou bytosti, které neseme ve svých prsou.

Jako neseme svoje lidské Já vlastně jen ve vnějších lalocích svého moku, tak neseme Anděly, Archanděly atd. přímo pod tím ještě v organizaci své hlavy. Zde je jeviště jejich působení na Zemi. Zde jsou body, kde zasahují svou působností.

Ve svých prsou neseme druhou hierarchii: Mocnosti atd. Zde v našich prsou jsou opěrné body pro jejich činnost. A jdeme-li do své pohybové oblasti, jdeme-li do svého pohybového organismu, tu v něm působí bytosti **první hierarchie**: Serafové, Cherubové, Trůnové.

V našich údech obíhají proměněné potraviny, které jíme, prodělávají tam děj, který je živým dějem spalovacím. Neboť uděláme-li krok, tu vznikne v nás živé spalování toho, co je venku; stojíme s tím ve spojení. S tím nejnižším

stojíme jakožto lidé ve spojení organismem svých údů a výměny látek; ale i s tím nejvyšším stojíme právě svým organismem údů ve spojení: s první hierarchií, se Serafy, Cheruby, Trůny, pomocí toho, co nás produchovňuje.

Nyní vzniká velká otázka - vypadá to triviálně, když ji obléknu do zemských slov, ale musím to učinit - otázka: Čím se zaměstnávají, když jsou mezi námi, tyto bytosti tří po sobě následujících hierarchií - čím se zaměstnávají?

Nuže, třetí hierarchie, Andělé, Archandělé, atd., ta se zaměstnává tím, co má svou organizaci v hlavě, **zaměstnává se naším myšlením**. Kdyby se nezaměstnávala naším myšlením, tím, co se děje v naší hlavě, neměli bychom žádných vzpomínek v obyčejném zemském životě. Bytosti této hierarchie v nás udržují podněty, které dostáváme se vjemy; ony jsou základem činnosti, která se projevuje v našem vzpomínání. Ty nás vedou po celý zemský život v první oblasti, kterou máme bez uvědomění.

Jdeme k bytostem druhé hierarchie, Mocnostem atd. S těmi se setkáme, když projdeme branou smrti, v životě mezi smrtí a novým narozením. Zde se setkáme s dušemi zesnulých lidí, kteří s námi žili na Zemi, ale setkáme se zde především s duchovními bytostmi druhé hierarchie; ovšem také se zde setkáme s třetí hierarchií, ale důležitější je tato druhá hierarchie. S nimi pospolu pracujeme mezi smrtí a novým narozením na všem, co jsme v zemském životě cítili, co jsme vložili do své organizace. S bytostmi této druhé hierarchie **vypracováváme příští zemský život**.

Když stojíme zde na Zemi, máme pocit, že duchovní bytosti božského světa jsou v nás. Když jsme na druhém břehu ve sféře mezi smrtí a novým narozením, máme obrácenou představu. Andělé, Archandělé atd., kteří nás naznačeným způsobem vedou zemským životem, ti žijí po smrti s námi jaksi na téže úrovni; bezprostředně pod nimi jsou bytosti druhé hierarchie. S nimi pracujeme na formování, utváření naší vnitřní karmy. A co jsem Vám včera řekl o karmě zdraví a nemoci, to vypracováváme s těmito bytostmi, s bytostmi druhé hierarchie.

A když pohlížíme ještě hlouběji v době mezi smrtí a novým narozením, když tedy jaksi prohlédáme bytostmi druhé hierarchie, pak objevujeme dole bytosti první hierarchie, Serafy, Cheruby a Trůny. Jakožto zemští lidé hledáme nejvyšší Bohy nahoře. Jakožto lidé mezi smrtí a novým narozením hledáme nejvyšší božstva, která nám jsou zatím dostupná, nejhlouběji dole. A zatím co s bytostmi druhé hierarchie vypracováváme vnitřní karmu mezi smrtí a novým narozením, která se potom objevuje ve zdravém nebo nemocném stavu příštího zemského života, zatím co vězíme v této práci, zatím co tedy my s jinými lidmi pracujeme na tělech, která se potom objeví v příštím zemském životě, konají bytosti první hierarchie dole něco zvláštního. To vidíme. Ty stojíš svou činností, částí, malou částí své činnosti v jisté nutnosti. Ty musejí tvořit pokračování (neboť jsou tvůrci všeho zemského) toho, co člověk vytvořil v zemském životě, ale tvořit pokračování určitým způsobem.

Pomyslete si, jak člověk vykonává v zemském životě ve svém chtění - to patří k první hierarchii - určité činy. Tyto činy jsou dobré nebo zlé, moudré nebo bláhové. Bytosti první hierarchie, Serafové, Cherubové a Trůnové, ti musejí ve své vlastní sféře **vytvářet protiobrazy**.

Hleďte, milí přátelé, žijeme pospolu. Ať je dobré nebo zlé, co spolu konáme: pro všechno dobré, pro všechno zlé musejí bytosti první hierarchie vytvářet protiobrazy. Mezi první hierarchií se všechno posuzuje, ale také vytváří. A zatím co pracujeme na vnitřní karmě s druhou hierarchií a s dušemi zesnulých lidí, spatřujeme mezi smrtí a novým narozením to, co Serafové, Cherubové a Trůnové prožili z našich zemských činů.

Milí přátelé, zde na Zemi se klene nad námi modré nebe se svými oblačnými útvarů, se sluneční září atd., klene se nad námi hvězdné nebe v noční době. **Mezi smrtí a novým narozením klene se pod námi konání Serafů, Cherubů a Trůnů**. A na tyto Serafy, Cheruby a Trůny pohlížíme tak, jako zde pohlížíme vzhůru k oblakům, k modrému nebi, k hvězdnému nebi. Vidíme pod sebou nebe, utvořené z činnosti Serafů, Cherubů a Trůnů. Ale jaká je to činnost? Když jsme mezi smrtí a novým narozením, vidíme u Serafů, Cherubů a Trůnů tu činnost, která vyplývá jakožto spravedlivá vyrovnávací činnost z našich vlastních zemských činů a z činů prožitých jinými lidmi. Bohové musejí vykonávat vyrovnávací činnost, a my ji spatřujeme jako naše nebe, které je teď dole. Spatřujeme následky svých zemských činů, - ať se jedná o dobré nebo zlé, moudré nebo bláhové činy, - v činech Bohů. Když pohlížíme dolů k zrcadelnému obrazu svých skutků mezi smrtí a novým narozením, chováme se k němu tak, jako se chováme zde v zemském životě k nebi, které se klene nad námi. Svou vnitřní karmu vnášíme do své vnitřní organizace. Přinášíme si ji na Zem jako svoje schopnosti, svoje talenty, svoji geniálnost, svoji bláhovost. Co zde dole Bohové formují, co musejí oni prožívat následkem našeho zemského života, s tím se setkáváme v příštím zemském životě jako se skutečností osudu, které k nám přicházejí. A můžeme říci, že to, co vlastně zaspáváme, to nás nese do našeho osudu v našem zemském životě. Ale v tom žije to, co příslušní Bohové první hierarchie museli u sebe

prožívat v době mezi smrtí a novým narozením jakožto následky našich skutků.

Máme vždycky potřebu vyslovit takovéto věci v obrazech. My stojíme kdekoli na fyzickém světě, nebe je zataženo: vidíme zatažené nebe. Hned na to začíná pršet, dolů padá déšť. Co se vznášelo ještě před chvílí nad námi, to hned potom vidíme ve skropených polích, ve skropených stromech. Pohlížíme-li zrakem zasvěcenosti z lidského života nazpět do doby, kterou jsme prodělali, nežli jsme sestoupili do zemského života, do doby, kterou jsme prodělali mezi poslední smrtí a posledním narozením, tu tam vidíme nejprve formování božských činů, následky našich činů v posledním zemském životě, jak se to duchovně snáší jako **déšť a stává se to naším osudem**.

Když se setkám s člověkem, který má pro mne význam v zemském životě, který určuje můj osud, tedy to, co se děje tímto setkáním se s druhým člověkem, to prožili Bohové napřed jako výsledek toho, co jsme měli s tímto člověkem v předešlém zemském životě. Jsem-li za svého zemského života přeložen do krajiny, která je pro mě důležitá, do povolání, které je pro mě důležité, tedy všechno, co zde ke mně přistupuje jako vnější osud, je obrazem toho, co prožili Bohové, Bohové první hierarchie v době, kdy jsem stál mezi smrtí a novým životem, jako následky mého dřívějšího zemského života.

Hleděte, když myslíme abstraktně, tu myslíme takto: Zde jsou dřívější zemské životy; působí sem činy dřívějších zemských životů; tehdy to byly příčiny, teď jsou to účinky. Při tom si nemůžeme mnoho myslet; nemáme vlastně mnohem více nežli slova, když to vyslovíme. Ale za tím, co takto líčíme jakožto zákon karmy, jsou činy Bohů, zážitky Bohů. A za vším tím leží něco dalšího.

Když přistupujeme ke svému osudu jen po stránce citové, tu pohlížíme vzhůru - podle svého vyznání - k Bohům, nebo k nějaké Prozřetelnosti a cítíme na nich závislým průběh svého zemského života. Ale Bohové, právě ti, které uznáváme za bytosti první hierarchie, Serafové, Cherubové a Trúnové, ti mají jaksi opačné náboženské vyznání. Ti cítí svou nutnost u lidí na Zemi, jejichž stvořiteli oni jsou. Poblouzení a pokroky, do kterých tyto lidé přicházejí, ty musejí být od Bohů vyrovnávány. A co Bohové pak zase v příštím životě pro nás připravují jako náš osud, to nám nejprve předem žili.

Tyto věci se musejí pomocí anthroposofie znovu najít. Lidstvu to bylo patrné v někdejší instinktivní jasnozření, při ne docela vyvinutém vědomí. Stará moudrost měla v sobě takové věci. Potom zůstal jen temný pocit. A ve mnohém, s čím se setkáváme v duchovním životě lidstva, je zde ještě temný pocit o těchto věcech. Vzpomeňte si jen na verš Angela Silesia, který najdete také v mých spisech, verš, který připadá jako smělost omezenému náboženskému vědomí:

*Ni okamžik by nemoh' Bůh beze mne žíti.
Při zkáze mé by musel ducha vypustiti.*

A Angelus Silesius přestoupil ke katolictví a napsal takovéto průpovědi jakožto katolík. Jemu bylo ještě jasné, že Bohové jsou na světě závislí, jako je svět závislý na Bozích, že závislost je vzájemná, a že Bohové musejí řídit svůj život podle života lidí. Ale božský život působí tvořivě, vypůsobuje se zase v osudu lidí. Z temného pocitu, ne z přesného vědění pravil Angelus Silesius:

*Ni okamžik by nemoh' Bůh beze mne žíti.
Při zkáze mé by musel ducha vypustiti.*

Svět a Božství jsou na sobě navzájem závislé, působí na sebe navzájem. Dnes jsme to vzájemné působení viděli na příkladu lidského osudu, karmy.

Sedmá přednáška - Dornach 8.března 1924

Obsah: *Životní osudy a charakteristické rysy osobnosti filosofa a estetika Friedricha Theodora Vischera, hudebního skladatele Franze Schuberta a mechanistického myslitele Eugena Dühringa jako podklad pro pozorování karmických dějů v konkrétním lidském životě*

Milí přátelé!

V úvahách o karmě bych dnes chtěl - když jsem byl posledně líčil více tvoření karmických sil - položit jaksi základ k tomu, aby bylo vyvoláno porozumění pro karmu tím, že budeme pohlížet na jednotlivé lidské osudy; abychom si všímali karmické určenosti, určení - řekněme - těchto jednotlivých lidských osudů.

Takovéto osudy mohou ovšem sloužit jenom za příklady; ale je možno, když navážeme na konkrétní lidské osudy a všímáme si přitom karmy, je možno, když odtud vycházíme, získat potom poznatky o způsobu, jak karma vůbec na člověka působí.

Karma působí ovšem tolika způsoby, kolik je lidí na Zemi. Utváření karmy je naprosto individuální. Když se tedy budeme zaměstnávat jednotlivostmi, budeme moci mluvit právě jenom v příkladech.

Nuže, chtěl bych dnes uvést příklady, které jsem zkoumal, které se mi staly průhlednými ve svém karmickém průběhu. Je ovšem již odvážným podnikem, mluvit v jednotlivostech o karmických souvislostech, třebaže vzdálenějších, neboť je vlastně zvykem, mluví-li se o karmě, mluvit všeobecným způsobem; to nebo ono má tu nebo onu příčinu, nebo: tu nebo onu ránu osudu nutno odvodit z něčeho jak si ji člověk zasloužil apod. Ale tak jednoduchá věc není! Právě když se mluví o karmě, tu se velmi mnoho trivializuje. Dnes se chceme tedy zaměstnávat určitými, třebaže vzdálenějšími karmickými příklady, provést skutečně tento, řekl bych, odvážný podnik, pokud se to právě může stát podle zkoumání, která jsem měl za úkol.

Tu chtěl bych nejdříve mluvit o slavném estetikovi a filosofovi, o **Friedrichu Theodoru Vischerovi** - zmínil jsem se o něm častěji během svých přednášek. Dnes bych chtěl vyzvednout právě ty zvláštnosti jeho životní dráhy, které potom mohu zvolit za základ karmické úvahy.

Friedrich Theodor Vischer vrůstal svým vzděláním do doby, kdy v Německu kvetla takzvaná idealistická filosofie: heglůvství. A Friedrich Theodor Vischer, který byl mlád, konal svá studia, když byly hlavy

všude plné heglovského způsobu myšlení, on přijal tento způsob myšlení, byl přístupný pro toto vznešené Heglovo prodlévání v myšlenkách. Bylo mu snadno přijatelné, že myšlenka - jak se u Hegla tvrdí, je skutečně božskou podstatou světa; že tedy když myslíme jakožto lidé, když žijeme v myšlenkách, žijeme v božské substancii.

Hegel byl skutečně přesvědčen, že na životě v myšlenkách závisí vlastně všechn zemský vývoj, že ostatní se k tomu připojuje. Světové plány dělají se tím, že myslitelé přemýšlejí o světě. - Jistě že v tom je mnoho pravdivého, ale u Hegla má to všechno velmi abstraktní povahu.

Friedrich Theodor Vischer se tedy vžil do této Heglovy filosofie. Ale při tom byl také osobností, pocházející z kmene, jehož zvláštnosti nesl na sobě s velkou zřetelností. Měl všechny vlastnosti Švába - všechnu umíněnost, všechnu neústupnost, všechn smysl pro nezávislost pravého Švába. Měl také švábskou upjatost. A vedle toho, že nesl na sobě tento švábský charakter, měl zase silné osobní zvláštnosti. Vezmeme-li zevnějšek: krásné modré oko, poněkud naježený, ryšavě-hnědý plnovous, který však nosil vždycky s jistým estetickým entuziasmem. Pravím, že "jej nosil s jistým estetickým entuziasmem", poněvadž se ve svých spisech dostatečně vyslovuje o nevázanosti mužů, kteří nenesí plnovous. Nazývá je "bezvousé opičí tváře"; nebyl tedy nijak zdrženlivý. To všechno dělal se zvláštní upjatou rozhodností čistě švábskou.

Byl mírně velký, ne tlustý, spíše slabší, ale chodil ulicemi drže ruce tak, jakoby si lokty stále uvolňoval cestu. To také skutečně dělal jakožto duchovní individualita. Takový byl jeho zevnějšek.

Měl velice silnou osobní snahu po nezávislosti. Nenechával si pro sebe, co chtěl říci. Tak se jednou náhodou věci sešly tak, že když byl od "přátel" (to se děje velmi často od přátel) u štuttgartské vlády očerněn a dostal od štuttgartské vlády přísnou důtku - téhož dne, kdy se mu narodil syn Robert, který si potom také získal jméno jako estetik - že ohlásil to potom v posluchárně tak, že řekl: Pánové, dostal jsem dnes velký "Wischer" - "hadr" - a malého Vischera.

Měl v povaze mluvit o věcech velice určitě. Tak pochází od něho rozkošný článek "Nohy klacků na drahách". On pozoroval s velkou nelibostí, jak mnozí cestující, sedící v kupé na jedné straně, kladou nohy na lavici na protější straně. To naprosto nemohl strpět. Existuje od něho rozkošný článek o "nohách klacků na drahách".

Co všechno napsal ve své knize o módě a cynismu, o všelijakých nevázanostech a neoblékanostech (Ungezogenheiten - Unangezogenheiten) na plesech a jiných podnikcích, o tom chci dnes raději mlčet. Byl tedy silnou osobností.

Jeden můj přítel ho jednou navštívil, zaklepal docela způsobně na dveře. Nevím, zdali je to jinak ve Švábsku zvykem, ale on neřekl "dále!", nebo co se jinak v tom případě říká, ale vykřikl "hned!" - ...že bude hned, ihned hotov.

Friedrich Theodor Vischer se pustil v poměrně mladých letech do velkého úkolu: napsat estetiku ve smyslu Heglovy filosofie. A těch pět svazků, které napsal, je skutečně pozoruhodné dílo. Je zde přísné rozdělení na paragrafy, jak to bylo obvyklé u Hegla; jsou zde obvyklé definice. Kdybych vám kousek přečetl, hned byste se smáli, neboť jsou psány ne právě populárně heglovsky, nýbrž jsou to definice jako tato: Krásno je zjev ideje ve smyslové formě. Vznešeno je zjev ideje ve smyslové formě tak, že idea převažuje smyslovou formu. "Komické" je zjev ideje ve smyslové formě tak, že smyslová forma převažuje... atd. atd. - To jsou věci, které jsou poměrně zajímavé, ale jde to ještě mnohem dále! Ale potom stojí proti těmto definicím "deklarace", tak zvaný "drobný tisk". Většina lidí čte tuto knihu "Estetika" od Friedricha Theodora Vischera tak, že vynechávají to, co je tištěno velkým písmem a čtou jen "drobný tisk". A tento "drobný tisk" obsahuje skutečně nejduchaplnější estetické názory, které byly v nejrůznějších oborech proneseny. V tom není žádný pedantismus, žádné heglovství, ale je zde švábský Vischer s veškerou svou duchaplnou svědomitostí, ale i se svým jemným cítěním pro všecko krásné, velkolepé, vznešené. Zde je zároveň líčeno přírodní dění nesrovnatelným způsobem, ve volném slohu, který je přímo vzorný. Toto dílo dokonal ve mnoha letech se skutečně železnou důsledností.

V době, kdy toto dílo vyšlo, a heglovství v určitém smyslu vládlo, bylo zde mnoho uznání pro toto dílo - byli ovšem také odpůrci - ale přece jenom mnoho uznání. Ale během doby vyrostl tomuto dílu velký odpůrce - odpůrce, který je ničivě kritizoval, který na něm nenechal vlastně ani vlásku dobrého, který je zkritizoval velkým, duchaplným způsobem, zkritizoval vzorně: byl to sám Friedrich Theodor Vischer ve svých pozdějších letech.

A zase je to, řekl bych, roztomilé, něco roztomilého, číst tuto sebekritiku v "Kritických pochůzkách".

Přitom je mnoho věcí, které Friedrich Theodor Vischer uveřejnil jako estetik, jako filosof, jako všeobecný beletrista ve svých "Kritických pochůzkách", nebo později v krásné sbírce "Staré a nové". Když byl ještě studentem, psal věci lyricko-ironické. Nemohl jsem nikdy jinak nežli být názoru - při veškeré velké úctě, kterou jsem pro Friedricha Theodora Vischera vždycky choval - že všecko, co zde vytvořil jako student, nutno považovat ne za studentské, ale za prafilistrovní (*pozn. filistr - omezenec, úzkoprsý člověk, šosák*). Ale to znovu ožilo, když po svém sedmdesátém roce, po sedmdesátce psal svou sbírku básní pod pseudonymem "Schartenmayer" - filistrovní výplod.

Prafilistrem se stal v poměru ke Goethovu Faustu. S Goethovým Faustem v prvním dílu... tu ještě trochu souhlasil. Ale byl rozhodně toho názoru, že druhý díl je seševcovaná, sesmolená stařecká slátanina, neboť druhý díl Fausta, ten

by musel být docela jiný! - A nejen že napsal potom "Faust, historie díl třetí", ve kterém ironizoval druhý díl Fausta, ale skutečně také pojal plán, jakým by se Goethův Faust měl stát. Je to filistrozní výplod. Je asi tak filistrozní jako to, co řekl velký přírodopysk Du Bois-Raymond ve své řeči "Faust a žádný konec": Faust je prý vlastně pochybený; správné by bylo, kdyby Faust nedělal všelijaké takové kejkle jako zaklínání duchů, zaklínání Ducha Země, nýbrž kdyby jednoduše poctivým způsobem vynalezl elektrizační přístroj a vývěvu a s Markétkou se řádně oženil. - Docela filistrozní je vlastně všecko, co podával Friedrich Theodor Vischer jako poznámky o Goethově Faustu.

Co udělal proti Goethovu Faustu, to byl, jak se říká - ne snad ve Württemberku, ale v mé vlasti, Rakousku - to byl jakýsi "švábský kousek". (Taková slova mají ovšem vždycky jiný význam podle krajiny, kde se jich používá.)

Nuže hledte, na tomto muži jsou významné tyto jednotlivé rysy. V nich je asi vyjádřen jeho život. Bylo by ovšem možno vyprávět také jednotlivé události, ale to nechci. Chtěl jsem jej takto před vás postavit jako osobnost a chtěl bych pak na tomto podkladě podat o něm karmický rozbor. Chtěl bych vám dnes poskytnout zatím jenom potřebnou látku.

Druhá osobnost, kterou bych chtěl karmicky pozorovat - jak řečeno, je to odvážná věc, podávat takovéto jednotlivé příklady; ale mají se právě podávat, a chtěl bych k tomu zjednat nějaký podklad - druhá osobnost je **Franz Schubert**, skladatel písní, skladatel vůbec.

Chci také zde vyzvednout jednotlivé rysy, které budu potřebovat k líčení karmy. Franz Schubert byl téměř po celý život chudý. Někdy čas po tom, co Schubert zemřel, bylo ve Vídni skutečně velmi mnoho nejen "dobrých známých", ale "přátel" Franze Schuberta: Celé množství lidí půjčovalo mu prý peníze, hovořilo o něm jako o Schubertovic Franzovi atd. Ale za jeho života to takové nebylo.

Ale našel jednoho skutečného přítele. Tento přítel, svobodný pán ze Spaunů, byl neobyčejně ušlechtilá osobnost. Staral se vlastně od prvního mládí jemným způsobem o Schuberta. Byli již spolužáky. Tehdy se o něho staral, a potom to pokračovalo. A v karmickém ohledu zdá se mi mít docela zvláštní důležitost - uvidíme to potom při pozorování karmy - že Spaun byl v zaměstnání, které mu bylo vlastně docela cizí. Spaun byl jemně vzdělaný člověk, který miloval všechny druhy umění, který byl vedle Schuberta přítelem Moritze ze Schwindů, člověk, na kterého všecko umělecké dělalo skutečně jemným způsobem velký dojem. V Rakousku se stává sice mnoho věcí - také Grillparzer byl finančním úředníkem - ale i Spaun byl po celý život ve finančních úřadech, třebaže neměl pro to nejmenší sklon. Byl finančním

úředníkem, měl za úkol spravovat peníze, vlastně spravovat čísla, a když přišel do určitého věku, stal se dokonce ředitelem loterie. Měl tedy za úkol starat se o loterie v Rakousku. To mu bylo neobyčejně nesympatické. Ale pomyslete jen, co vlastně ve skutečnosti spravuje ředitel loterie. Musíte uvážit, že ředitel loterie spravuje náruživosti, naděje, zklamání nesčetných lidí. Ředitel loterie spravuje v největším slohu lidské sny. Pomyslete jen, o co všechno se vlastně jedná, když ředitel loterie, nejvyšší ředitel loterie koná svá administrativní opatření! Ovšem vejdemo-li do kanceláře a zase vyjdeme ven, tedy to nezpozorujeme; ale skutečnost je taková. A kdo pozoruje svět ve skutečnosti, musí na něco takového opravdu dbát.

Nuže tento muž, který neměl naprosto co činit s pověrou, která se tu spravovala, se zklamáními, touhami, nadějemi, ten byl intimním přítelem Schubertovým, měl nejvyšší měrou účast na jeho hmotném i na jeho duchovním blahu. Můžeme se někdy zevně vlastně divit, čeho všeho je svět schopen. Existuje o Schubertovi životopis, který líčí zevnějšek Schubertův tak, jakoby Schubert byl vypadal málem jako černoš. O tom nemůže být ani řeči! On měl dokonce velmi sympatickou tvář! Ale byl právě chudý. I večerní chléb, který jedl většinou společně se svobodným pánem ze Spaunů, byl jemným způsobem placen většinou Spaunem. Schubert neměl peněz, aby si třeba najal klavír pro svou hudební potřebu. Byl ve svém vnějším vystupování - to líčí svobodný pán ze Spaunů velice věrně - vlastně odměřený, téměř flegmatický. Ale pozoruhodným způsobem mohlo vypuknout z jeho povahy něco vnitřně vulkanického.

Zajímavé je již to, že psal své nejkrásnější hudební motivy zpravidla ráno, když vstal. Přímo ze spánku se posadil a napsal tak své nejkrásnější hudební motivy tímto způsobem. Svobodný pán ze Spaunů to často spoluprožíval. Neboť jak to právě bývá u duchovní Vídně: oba pánové, Schubert a Spaun, milovali také večer dobrou kapku, a potom bylo už pozdě, pozdě. Potom Schubert, který bydlel daleko, nemohl již být propuštěn domů. Pak zůstal u Spauna ve velmi skromné posteli. A tu byl svobodný pán ze Spaunů často skutečně svědkem, jak se při vstávání Schubert prostě posadil a psal své nejkrásnější hudební motivy přímo z probuzení.

Z poměrně klidných rysů obličeje nevysvítá, jak vulkanicky to vlastně vypadalo v hlubinách této Schubertovy duše. Ale bylo to vulkanické, a právě tento zvláštní druh osobnosti vám musím líčit jako podklad pozorování karmy, neboť hledte, jednou se stalo toto: Schubert mohl jít do opery, viděl Gluckovu "Ifigenii" a byl v nejvyšším stupni touto "Ifigenií" unesen. Jeho nadšení se projevovalo k jeho příteli Spaunovi při představení i po něm silně velkolepě, ale přece jen umírněným způsobem. Byl takřka jemně vzrušen, nikoli vulkanicky vzrušen - volím právě ty rysy, které budeme potřebovat. Bylo to takové, že ve chvíli, kdy poznal Gluckovu "Ifigenii", považoval ji za nejbáječnejší hudební umělecké dílo. Rozkošný byl mu výkon zpěvačky Milderové. A o zpěváku Voglovi řekl, že by ho chtěl poznat, jen aby mu mohl padnout k nohám, tak byl u vytržení nad jeho výkonem. Představení Ifigenie

skončilo, Schubert a Spaun šli do tak zvané "Bürgerstübel" ve Vídni. Myslím, že u toho byl ještě někdo třetí, kterého nyní nemám před sebou. Seděli docela klidně, ale mluvili občas nadšeně o tom, co prožili večer v opeře. - Byl zde jeden sousední stůl, kde seděl mimo jiné také ve společnosti známý profesor, profesor vysoké školy. Ten nejprve trochu zrudnul, když zaslechl tento nadšený hovor. Jeho červeň stále zesilovala, až začal bručet. Když pak nějaký čas bručel, a ti se nenechali vyrušovat, začal strašlivě zuřit a nadávat a prohlásil přes stůl k této společnosti: A vůbec celá "Ifigenie" je škvár, to není skutečná muzika, a Milderová není vůbec zpěvačka, nemá ani pasáže, ani trilky, neumí zpívat. A Vogel, ten chodí vůbec, jakoby měl sloní nohy!

Ted' nebylo možné Schuberta udržet. Každý okamžik hrozily nejhorší důsledky "ruční chápatelnosti" (Handgreiflichkeit). Schubert, který jinak byl docela klidný, uvolnil všecku svou vulkaničnost, a ostatní ho skutečně jen s největší námahou uklidnili.

Hleďte, pro tento život je důležité, že máme co dělat s mužem, jehož přítel je finančním úředníkem, dokonce loterijním ředitelem, že s ním je v životě karmicky spojen. V karmické souvislosti je důležité, že Schubert byl tak chudý, jak to právě z těchto poměrů vyplývalo; je důležité, že Schubert se nemohl jinak hnout. Tím, že byl chudý, žil ovšem také v omezených společenských poměrech; neměl příležitost mít vždycky takového souseda u stolu, takže jeho vulkaničnost se nemohla vyžít.

Ale když si správně představíme, co se zde vlastně dělo, a přece zase známe zvláštnost kmene, ze kterého Schubert vyrostl, můžeme si předložit otázku - (takové negativní věci jsou ovšem bez významu, ale mnoho věcí objasňují) - můžeme si přece jen předložit otázku: Kdyby poměry byly bývaly jiné (nemohly ovšem být jiné, ale myslím, že si můžeme kvůli objasnění tuto věc předložit), kdyby Schubert neměl příležitost, aby to, co v něm bylo jako hudební nadání, ze sebe vydával, kdyby nebyl našel jako přítele tohoto oddaného Spauna..., nebyl by se také mohl stát rváčem v podřízeném postavení? Je možné skutečně nadhodit otázku: Neleželo v něm jako nadání to, co se zde projevovalo tak vulkanickým způsobem onoho večera v Bürgerstübli? A lidský život nelze prohlédnout, jestliže nemůžeme odpovědět na otázku, jak se zde vlastně děje ona přeměna, že člověk nevyžívá v jednom životě karmicky rvavost, ale stane se jemným hudebníkem a proměňuje si rvavost v jemnou hudební fantazii?

Zní to protismyslně, zní to prapodivně, ale je to otázka, kterou při pozorování života ve větším měřítku nutno skutečně nadhodit, neboť z pozorování takových věcí vznikají vlastně teprve hlubší karmické otázky.

Třetí osobnost, kterou chci pozorovat, je mnoho nenáviděný a malou obcí také milovaný **Eugen Dühring**. Ale s

tímto charakterem jsem se co do karmy zaměstnával a chtěl bych zde podat nejprve jaksi životopisnou látku.

Eugen Dühring byl neobyčejně nadaný člověk, který ve svém mládí přijal do sebe celou řadu věd, hlavně po stránce matematické, ale také celou jinou řadu věd: národní hospodářství, filozofii, mechaniku, fyziku atd.

Eugen Dühring udělal doktorát již zajímavým pojednáním a psal potom o stejném předmětu v knize, která je dávno rozebrána, psal velmi jasně a především pronikavě. Chtěl bych, třebaže je věc téměř tak těžká jako teorie relativity - ale konečně o teorii relativity mluvili nějakou dobu také všichni lidé, kteří z toho ničemu nerozuměli, a přece ji shledávali velkolepou a shledávají ji takovou ještě dnes - chtěl bych, třebaže je to obtížné, říci něco způsobem, který snad bude srozumitelný, o myšlenkách tohoto prvního Dühringova díla.

Hleďte, jedná se zde o to, že si lidé obyčejně představují: Zde je prostor, ten je nekonečný, a prostor je naplněn hmotou. Hmota má nejmenší částičky. Jejich počet je také nekonečně veliký. Nekonečně mnoho malých částíček je ve světovém prostoru smícháno, nějak spolu zkrystalizováno a podobně. - Je zde nekonečný čas. Svět vůbec neměl začátek, nedá se také říci, že by se jednou skončil.

Tyto neurčité pojmy nekonečnosti, ty mladému Dühringovi učarovaly, a mluví skutečně velmi bystře o tom, že tyto řeči o pojmech nekonečnosti nemají vlastně žádný význam, že musíme-li mluvit o sebevětším počtu například světových atomů nebo světových molekul, musí to přece jen být určitý spočítatelný počet. Ať si představujeme světový prostor sebevětší, musí mít změřitelnou velikost, právě tak musí mít světová doba změřitelnou délku - což, jak řečeno, bylo líčeno s velkým ostrovtipem.

To má jistý psychologický základ. Dühring chtěl mít všude jasné myšlení, a v pojmech nekonečnosti vlastně ještě dnes nevězí nikde jasné myšlení. Potom to Dühring rozšířil na jiná pozorování, například na tak zvané "záporné veličiny", například máme-li jmění, na úvahy o negativních veličinách, ke kterým se dává znaménko "minus". Pak rozeznáváme řadu čísel: nula, v jednom směru plus jedna, ve druhém směru minus jedna:

...-3 -2 -1 0 +1 +2 +3...

Dühring zastupoval tedy názor, že všecko žvanění o záporných číslech je vlastně nesmysl. Co znamená negativní, záporné číslo? On praví: mám-li pět a odečtu jednu, dostanu čtyři; mám-li pět a odečtu dvě, dostanu tři; mám-li pět a odečtu tři, dostanu dvě; mám-li pět a odečtu čtyři, dostanu jednu; mám-li pět a odečtu pět, dostanu nulu. Nyní říkají přívrženci záporných veličin: mám-li pět a odečtu šest, mám minus jednu; mám-li pět a odečtu sedm, mám minus dvě.

$$5 - 1 = 4$$

$$5 - 2 = 3$$

$$5 - 3 = 2$$

$$5 - 4 = 1$$

$$5 - 5 = 0$$

$$5 - 6 = -1$$

$$5 - 7 = -2$$

Dühring říká: To je nejasný způsob myšlení, v tom není jasná myšlenka. Co znamená minus jedna? To znamená, že mám odečíst šest od pěti; ale tu se mi jedna nedostává. Co znamená minus dvě? Že mám od pěti odečíst sedm; ale tu se mně nedostávají dvě. Co znamená minus tři? Že mám odečíst osm od pěti; tu se mi nedostávají tři. Ale záporná čísla nejsou jiná čísla nežli čísla kladná. Jenže vždycky znamenají, že při odečítání se mně vždycky určitý počet nedostává. - To potom rozšířil Dühring na nejrůznější matematické pojmy.

Vím sám, že to udělalo na mě jako mladého člověka ohromně silný dojem, protože u Dühringa bylo skutečně po těchto věcech rozlito rozumové jasno.

Se stejnou rozumovou ostrovní postupoval Dühring v národním hospodářství, postupoval například ve filosofii dějin. A stal se docentem na Berlínské univerzitě; tu konal přednášky v nejnavštěvovanějším sále a o nejrůznějších předmětech, o národním hospodářství, filosofii, matematice.

Nyní se stalo, že Akademie věd v Göttingen vypsala cenu na nejlepší knihu o dějinách mechaniky. - Při takovém vypsání ceny je zvykem, že díla těch, kdo se o cenu ucházejí, jsou zasílána tak, že spisovatel není znám, ale zvolí nějaké heslo. Jenom uvnitř v obálce je uzavřeno jméno spisovatele; potom se napíše na obálku heslo. To stojí na obálce, a soudci rozhodující o ceně neznají spisovatele.

Nuže Akademie věd v Göttingen udělila cenu za dějiny mechaniky Eugenu Dühringovi, poslala spisovateli dokonce mimořádně uznalé psaní. Tím byl tedy Eugen Dühring prohlášen nejen před svým posluchačstvem za řádného docenta, ale byl uznán také korporací v eminentním smyslu učenou.

Tento Dühring měl vedle všech talentů, které vám jsou již zřejmé z toho, co jsem vám nyní vyprávěl, také - nelze skutečně jinak říci - zlý jazyk. Měl v sobě něco ze zlomyslného kritika, útočícího na všechny věci na světě. V tomto ohledu si ukládal potom vlastně stále méně a méně zdrženlivosti. A když byl vyznamenán cenou tak učené korporace jako Akademie věd v Göttingen, tu ho to velice popíchlo. Byla to u něho vrozená vloha, ale to ho popíchlo. A tu začal spojovat skutečně dvě věci dohromady: neobyčejně silný smysl pro spravedlnost - ten se mu nemůže upřít - ale na druhé straně (dostáváme sklon mluvit ve slovních formách lidí, které líčíme), na druhé straně neobyčejně silný smysl posměvačský (schimpfiererisch).

Nyní měl také to neštěstí, že právě v době, kdy ho to tak popichovalo k posměvačství, **oslepl**. Přednášel v Berlíně jako slepý docent. Oslepl úplně. To mu nijak nezabránilo v plném projevu. Pokračoval ve své činnosti jako spisovatel, a mohl si své věci - ovšem jen do jistého stupně sám obstarávat, přesto, že úplně oslepl. Ale nejprve se seznámil se skutečně tragickým osudem v dějinách učenců devatenáctého století: s osudem Julia Roberta Mayera, pravého objevitele mechanického ekvivalentu tepla, který, jak možno právem tvrdit, byl nevinně zavřen do blázince, strčen do svěrací kazajky, se kterým bylo hrozně jednáno jeho rodinou, kolegy a "přáteli". Dühning napsal potom svůj spis "Robert Mayer, Galilei devatenáctého století". Bylo zde skutečně něco z osudu Galileiho v tomto Juliu Robertu Mayerovi.

To psal Dühning na jedné straně s neobyčejně velkou věcnou znalostí, a neobyčejně hlubokým smyslem pro spravedlnost, ale na druhé straně mlátil jak cepem do všeho, co zde jako vady vystupovalo. Jazyk šel vždycky s ním. Tak například, když četl a slyšel o zřízení pomníku Julia Roberta Mayera v Heilbronn, který mnozí z vás znají, když slyšel o slavnosti odhalení pomníku: Tento obraz loutky, stojící na náměstí v Heilbronn, to je něco, co bylo způsobeno jako poslední potupa tomuto Galileimu devatenáctého století. Zde sedí ten velký muž s přeloženýma nohama. Kdyby jej skutečně chtěli znázornit v rozpoložení, v jakém pravděpodobně byl, tu by ho museli znázornit, jak pohlíží na slavnostního řečníka a na všechny ty dobré přátele, kteří mu zde dole tento pomník postavili, nikoli s přeloženýma nohama, ale jak lomí rukama nad hlavou.

Protože Dühning zakusil mnoho příkoří od novin, stal se také zuřivým antisemitou. A zde byl také zase důsledný. Napsal například spisek: "Přeceňování Lessinga a jeho obhajoba Židů", ve kterém je Lessingovi vražedně spíláno! Ale z toho vyšel potom vůbec jeho zvláštní způsob posuzování literatury.

Budete-li jednou tak laskavi, milí čtenáři, že si budete chtít přečíst něco o německých literátech, co jinak nemůžete číst, co je docela jiné než ostatní pojednání o německé literatuře, pak čtěte Dühringovi dva svazky "Literární veličiny". Zde je použito na krásnou literaturu to, co bylo v Dühringovi: onen přísně matematický způsob myšlení, ona rozumová ostrost. A tu má Dühning zapotřebí, aby ukázal, jak jinak myslí než ostatní lidé, tu má zapotřebí dokonce překřtít veličiny německého duchovního života. On mluví například v jedné kapitole o "Kothovi a Schillererovi" (Blátu a Třpytilovi), což v Dühringově řeči znamená Goethe a Schiller. Dühning píše o Kothovi a Schillererovi a drží se toho v celém pojednání. Ve svých vynálezech slovních tvarů je někdy prapodivný. "Intelektuaille" - tak píše například vždycky o lidech, kteří jsou intelektualisté. "Intelektuaille" - příbuzné s "Kanaille" (lůza)! Podobné slovní formy má stále. Mnohé je také neobyčejně zajímavé.

Hledte, mně se jednou stalo například následující. Měl jsem co dělat s ještě netištěnými Nietzscheovými spisy a dostal jsem do ruky teď již dávno tištěný

spis o "Návratu stejného". Nietzscheovy rukopisy nejsou příliš zřetelné ke čtení - tu jsem přišel na takové místo a řekl jsem si: Tento "Návrat stejného" u Nietzscheho má pozoruhodný původ! Pojďme nyní z tohoto Nietzscheova archivu, kde leží jeho sešity (byl jsem tehdy spřátelen s paní Alžbětou Försterovou-Nietzscheovou), pojďme s těmito rukopisy a hledejme v knihovně, otevřme Dühringovu "Filosofii skutečnosti", tam najdeme "návrat stejného". - Neboť Nietzsche razil mnohé ideje jako protiideje. Mohl jsem to velmi rychle najít. Vyjmul jsem "Filosofii skutečnosti", která byla v Nietzscheově knihovně, otevřel jsem ji: na příslušném místě dole stálo, že je nemožno, na základě skutečného, věcného poznání hmotných skutečností světa mluvit o návratu věcí, konstelací, které zde již jednou byly.

Dühring se pokusil dokázat nemožnost návratu stejného. Na místě, kde to Dühring vykládá, stojí na straně slovo, které Nietzsche často napsal na okraj spisů, kterých používal tak, že utvářel protiideje: "osel".

Tuto poznámku jsem našel také na této stránce. A možno skutečně právě u Dühringa najít mnohé, co potom přešlo do idejí Nietzscheových, ovšem geniálním způsobem. Nebudu tím namítat něco proti Nietzscheovi, ale tak se věci právě mají.

U Dühringa je nápadné v karmickém ohledu, že vlastně může myslet jen matematicky. Dühring myslí matematicky ve filosofii, v národním hospodářství, v matematice samé, ale matematicky ostře a jasně. On myslí také v přírodovědě ostře a jasně, ale matematicky. On není materialista, ale je mechanistickým myslitelem: myslí svět pod schématem mechanismu. A měl odvahu sledovat to, co je poctivé při takovémto myšlení, také v důsledcích. Neboť je to vlastně správné: Kdo takto myslí, nemůže o Goethovi a Schillerovi psát jinak, nehledíme-li na posměvačství a bereme-li jenom věcnou stránku.

To je tedy zvláštní založení jeho myšlení; při tom předčasně osleplý, je s ním jednáno také v osobním ohledu dosti nespravedlivě, neboť byl odstraněn z Berlínské univerzity. Příčiny zde ovšem byly. Například, když vyšlo druhé vydání jeho "Kritických dějin všeobecných principů mechaniky", tu se již nezdržoval. První vydání bylo docela krotké, když jednalo o veličinách mechaniky, takže někdo řekl, že to právě psal tak, jak si mohl myslet, že to může být vyznamenáno cenou učené korporace. Ale když vyšlo druhé vydání, tu se již nezdržoval, tu doplňoval. A tu někdo řekl - Dühring to často opakoval - že Akademie v Göttingen vyznamenala spáry, aniž znala k nim patřícího Iva. Ale lev se právě objevil potom, když vyšlo druhé vydání.

V něm byly skutečně pozoruhodné věci, právě například ohledně Julia Roberta Mayera, ohledně jeho galileovského osudu v devatenáctém století. Když byl jednou hodně rozzloben, nazval někoho, koho pokládal za plagiátora Julia Roberta Mayera - totiž Hermanna Helmholtze - univerzitním stojanem, dřevěným univerzitním stojanem. Později to ještě rozšířil, vydával časopis "Personalista". Zde byly věci silně osobně zbarvené. Nachází se zde

například rozšíření onoho místa o Helmholtzovi. Tu mluví nejen o "univerzitním stojanu", ale protože se ukázalo, když byla Helmholtzova mrtvola pitvána, že měl v hlavě vodu, pravil Dühring: Ale dutou hlavu bylo možno již pozorovat, dokud tento muž žil; to se nemuselo konstatovat teprve po smrti.

Dühring nebyl tedy jemný. Nemůžeme říci, že nadával jako pradlena... neboť není nic filistrozního v tom, jak nadává: geniální to také není... ale není to vlastně již nadávání, je to něco ostřejšího, je to něco docela zvláštního.

Nuže slepota, toto celé mechanistické založení mysli, pronásledování... neboť byl pronásledován, byl vykázán z univerzity, a přitom se již přihodily nespravedlnosti jako vůbec byly na něm za jeho života spáchány nesčetné nespravedlnosti...: to všechno jsou osudové souvislosti u člověka, které jsou náležitě zajímavé teprve, když jsou pozorovány karmicky.

Vylíčil jsem vám tedy tyto tři osobnosti: Friedricha Theodora Vischera, skladatele písní Schuberta a Eugena Dühringa, a zítra budu pak to, k čemu jsem chtěl dnes dát látku, líčit karmicky, to jest odvozovat z toho, jak se věci mají ve své karmické souvislosti.

Osmá přednáška - Dornach 9.března 1924

Obsah: *Odvození karmických souvislostí a předchozích vtělení Friedricha Theodora Vischera, Franze Schuberta a Eugena Dühringa na základě duchovně-vědeckého pozorování životních dějů a jednotlivých rysů těchto osobností*

Milí přátelé!

Včera jsem řekl, že bych chtěl - třebaže líčení jednotlivých karmických souvislostí je něčím odvážným - přece jen jako příklady rozvinout zde v líčení takové karmické souvislosti, a sice týkající se osob, o kterých jsem vám včera přednesl jednotlivá charakteristická životopisná data. Později budeme moci pozorovat také méně reprezentativní osobnosti, ale chtěl bych nejdříve zvolit takové osobnosti z toho důvodu, že se na nich může znázornit, jak v karmickém chodu lidského života opětovnými fázemi bytí postupuje pak dále celkový vývoj lidstva. V dnešní civilizaci mluvíme o dějinách tak jako o nepřetržitém proudu dění, popisujeme věci tak, že to, co je ve dvacátém století, odvozujeme z devatenáctého století, co je v devatenáctém století, odvozujeme od osmnáctého století atd. že to jsou lidé sami, kteří věci přenášejí od jedné epochy dějin do druhé epochy, že tedy lidé, kteří žijí v přítomné době, přenesli do přítomnosti ze starších historických epoch to, co dnes žije a zde je, to teprve dává skutečnost, to teprve dává život, dává pravdivou vnitřní skutečnou souvislost v dějinném životě.

Je-li zde pouze příčina a následek, není zde skutečná souvislost. Když sem přicházejí lidské duše z prastarých zemských dob ve stále nových zemských životech, pak přichází skutečná souvislost do vývoje lidstva.

Tuto skutečnou souvislost, tu právě můžeme spatřit v jejím významu, když pozorujeme takové osobnosti, na které je možno pohlížet právě proto, že to jsou osobnosti reprezentativní.

A tu jsem vám včera uvedl nejprve tak zvaného švábského Vischera, estetik Friedricha Theodora **Vischera** a poněkud jsem vám ho vyznačil. A řekl jsem, že chci volit jen takové příklady, které mám skutečně prozkoumané. Jedná se o zkoumání nazíráním, tím, které je vedeno duchovními prostředky, o kterých bylo již hovořeno, o kterých je možno dočíst se v anthroposofické literatuře. A proto hovoří-li se o těchto věcech, není možný jiný způsob, než jakýsi způsob vyprávěcí, neboť jenom to, co se jeví bezprostřednímu pozorování, možno v tomto oboru sdělovat, a v okamžiku, kdy od jednoho zemského života poukazujeme nazpět na dřívější život, přestává všecko rozumové pojmání. Tu je jenom možnost zření. Je zde ještě poslední zbytek rozumového pojmání, když se jedná o to, odvozovat zemský život z posledních zážitků mezi smrtí a novým narozením, odvozovat zemský život z toho, z čeho bezprostředně vzešel, z duchovně-duševní podstaty, tedy před sestupem na Zem; to jde až do jistého stupně rozumově. Odvozování jednoho

zemského života z druhého jde však jenom vyprávěcí formou, neboť zde je jenom nazírání rozhodující. A kdo je právě s to, aby pohlížel na takovou osobnost, jakou byl švábský Vischer, a pojmut to, co v takové osobnosti žije věčného, to je, co jde od zemského života k zemskému životu, ten může, když směrem nazpět najde, řekl bych, pravé proudy v celém zemském životě, vidět vynořit se takovou osobnost v dřívějším zemském bytí. Při zkoumání se jde ovšem nejprve nazpět do předzemských zážitků. Ale v tomto líčení bych chtěl o tomto návratu k předzemským zážitkům těchto tří osobností mluvit vždy na druhém místě a upozornit nejdříve na to, jak se za přítomným zemským životem takové osobnosti vynořuje předešlý zemský život.

Chceme-li takové věci zkoumat, musíme být naprosto beze všech předsudků. Když si proto, že máme ten nebo onen názor o přítomném zemském životě některého člověka, nebo o posledním zemském životě některého člověka, myslíme, že můžeme rozumově říci: poněvadž je nyní takový, musel být v minulém zemském životě takový a takový, - tvoříme-li si takové úsudky, jdeme již skutečně falešně, alespoň jdeme snadno falešně. Tvořit si rozumově takový úsudek z jedné inkarnace na druhou, bylo by právě takové, jako kdybyste byli poprvé v nějakém domě: Vyhlédli byste severními okny, viděli byste venku stromy a chtěli byste nyní usuzovat podle stromů, které vidíte severními okny, jak vypadají stromy, které máte před jižními okny. Tu musíte právě jít k jižním oknům a tam se na stromy podívat a předstoupit před stromy se vší nepředpojatostí.

Tak musíte právě skutečně všechno rozumově-intelektualistické potom odsunout, když se jedná o to, pochopit imaginace, které zde prostě jsou jakožto imaginace příslušných dřívějších zemských životů takovýchto osobností.

U švábského Vischera jsme vedeni nazpět k nejbližší směrodatné inkarnaci - mezi tím může být ta nebo ona lhostejná, strávená snad také v kratším zemském životě, ale to teď není důležité - do té inkarnace, ve které byl karmicky připraven jeho přítomný zemský život (přítomný v širším smyslu, neboť zemřel již koncem let osmdesátých), tedy jeho poslední zemský život. Tato inkarnace leží asi v osmém století po Kristu. A sice spatřujeme ho jako příslušníka maursko-arabských lidí, kteří v této době přicházeli z Afriky do Sicílie, také se dostávali do bojů s těmi lidmi, kteří přicházeli ze severu dolů do Sicílie.

Podstatné je, že tato individualita, o které zde mluvím, měla v této předešlé směrodatné inkarnaci naprosto arabské vzdělání, arabské vzdělání se všemi podrobnostmi, a sice tak, že toto arabské vzdělání obsahovalo všechno, co jaksi uměleckého, snad také neuměleckého je v arabismu, ale obsahovalo zároveň všechnu energii, s jakou tehdy arabství pronikalo do Evropy, a hlavně obsahovalo lidskou soudržnost s dosti velkým počtem jiných lidí, patřících k témuž arabskému obyvatelstvu.

Tato individualita, která potom žila v devatenáctém století jakožto Friedrich Theodor Vischer, tato individualita hledala v osmém století těsné připojení k mnoha lidem, patřícím k těmž arabskému národu a k téže arabské kultuře, kteří tehdy přišli již silně do styku s Evropou, konali neustále pokusy usadit se na Sicílii a museli podstupovat tvrdé boje. Těchto bojů se tato individualita hojnou měrou účastnila.

A možno říci, že to byla geniální osobnost, geniální v tom smyslu, jak se tehdy mohla geniálnost chápat. Tato individualita je zde tedy nejprve v osmém století.

Ale věc jde potom dále, když tato osobnost projde branou smrti a žije dále v životě mezi smrtí a novým narozením. Tu je zde potom těsné společenství hlavně s takovými dušemi, se kterými jsme byli na zemi pohromadě. To jsou tedy nyní ti, o kterých jsem vám právě mohl říci, že osobnost, o které jednáme, hledala s nimi užší družné souvislosti.

Ale právě mezi lidmi - je těžko najít pro tyto věci výrazy k vyznačení nadsmyslných věcí z řeči, která je formována pro zemské poměry - mezi lidmi, se kterými nyní tato individualita měla souvislost, když ona a ti ostatní také byli prošli branou smrti, mezi těmito lidmi trvalo po celá následující staletí až do století devatenáctého duchovní pouto, duchovní souvislost.

Víte již z přednášky o karmě, kterou jsem konal před týdnem, že to, co se děje na Zemi, je předem prožíváno bytostmi nejvyšší hierarchie, Cheruby, Serafy, Trůny, a že ten, kdo prožívá svůj život mezi smrtí a novým narozením, pohlíží na to tak, pohlíží na duchovně-duševní nebe dolů tak, jako my pohlížíme vzhůru k nebi. Zde prožívají Serafové, Cherubové, Trůnové - řekl jsem vám - to, co se pak stává naším osudem, když znovu sestoupíme, co osudově uskutečňujeme.

Nuže v oněch souvislostech, které se zde objevují v duchovním světě, prožívala právě celá tato společnost - která byla teď společností duchů - do které tato individualita byla zapředena, že po staletí měla za úkol, uchovávat jistý pokrok lidstva, aniž by byla ovlivněna křesťanstvím. Co tím říkám, bude se vám zdát něčím neobyčejně zvláštním, neboť lidé mají představu, že vláda světa je také tak jednoduchá, jakým chtějí mít jako lidé všecko, a cokoli chtějí nařizovat. Ale světová vláda není taková, nýbrž je-li na jedné straně mysteriem Golgoty ponořen do celého vývoje ten nejsilnější podnět, tedy je zde na druhé straně také zase nutnost, aby se to, co zde bylo v zemském vývoji před mysteriem Golgoty, nenechalo hned zaniknout, nýbrž se nechalo proudit dále: aby se tedy to - nechci říci protikřesťanské, ale ne-křesťanské, co se vůbec nestará o křesťanství - nechalo přece jen ještě po staletí proudit dále.

A úkol, nést pro Evropu tento proud, pokračovat dobou ještě nekřesťanskou do staletí křesťanství, ten připadl jistému počtu lidí, kteří se v osmém století, v sedmém a osmém století zrodili do arabismu, protože ten

právě nebyl bezprostředně křesťanský, ale také ne snad tak zaostalý, jako stará pohanská náboženství, nýbrž přece jen šel se staletími v jistém směru kupředu. Narodil se sem jistý počet duší, a ty měly nyní bez ohledu na zemské poměry nést v duchovním světě dále to, co může lidský duch vědět, co může lidský duch cítit, oddělen od křesťanství. Měli se setkat s křesťanstvím jaksi teprve později, v pozdějších dobách zemského vývoje. A je to skutečně něco neobyčejně významného, něco otřásavě velkolepého, vidět právě, jak zde poměrně velká společnost žije v duchovnu dále, a sice stranou od vývoje křesťanství, až právě v devatenáctém století tyto duše ve své většině sestoupily k zemské inkarnaci. Nuže byly to ovšem nejrůznější individuality, individuality s nejrůznějšími vlohami.

Švábský Vischer, Friedrich Theodor Vischer byl jedna z prvních duší, která v devatenáctém století z této společnosti sestoupila dolů. A on byl vlastně vzdálen, silně vzdálen možnosti, dovědět se vůbec mnoho z křesťanství.

Naproti tomu když byl ještě v předzemském bytí, byla u něho možnost, získat podněty právě u těch duchovních vůdců lidstva, kteří sice stáli více nebo méně blízko křesťanství, ale svůj světový názor, své životní podněty nevypěstovali vlastně ve smyslu opravdu vnitřně křesťanském.

Byla to například velmi dobrá příprava (je to ovšem protismyslné, že ano, když se o těchto věcech mluví tak jako o zemských věcech, ale řekl jsem, že se toho chci odvážit), byla to velmi dobrá příprava pro takovou duši, kterou nyní máme na zřeteli, projít tímto vtělením v sedmém osmém století, byla to velmi dobrá příprava pro to, aby srůstala v duchovním světě s dušemi jako s duší Spinozovou nebo podobnými, hlavně velkého počtu nekřesťanských nositelů kultury, kteří v oněch staletích zemřeli a přišli nahoru do duchovního světa, hlavně také kabalistických nositelů kultury, aby s nimi srůstala.

A tak připravena přišla tato duše (ostatní přišly jen o něco později) v 19.století do zemského bytí. Všecky ostatní duše se staly tím, že přišly o něco později, nositeli přírodovědeckého smýšlení ve druhé polovině 19.století. Neboť skutečně, milí přátelé, to je tajemství zvláštního vývoje přírodovědeckého myšlení ve druhé polovici 19.století, že téměř všichni nositelé tohoto přírodovědeckého proudu ve druhé polovici 19.století byli ve svém předešlém zemském životě, ve svém směrodatném zemském životě Araby, druhy té individuality, která potom sešla dolů jakožto Friedrich Theodor Vischer. Jenže Friedrich Theodor Vischer přišel dolů jaksi jako duševně-duchovně předčasně narozený.

To je také hluboce odůvodněno v jeho karmě, v jeho souvislosti s dušemi, se kterými měl spojení Hegel, nežli sestoupil do zemského života. S těmito dušemi měl také Friedrich Theodor Vischer spojení již v duchovním životě. To působilo na něho pro jeho zvláštní individuální směr, hlavně to, čím bylo hegllovství na zemi. Vischer byl svým hegllovstvím uchráněn před tím, aby rostl do více nebo méně materialisticko-mechanistického světového názoru.

Kdyby se byl narodil o něco později jako ostatní duchovní druhové, tedy by právě byl přišel se svou estetikou také do docela obyčejného materialistického směru. Tak byl před tím uchráněn tím, co prodělal v předzemském životě a tím, že přišel dolů dříve. Ale nemohl se ani toho pevně držet. Proto právě napsal onu zničující kritiku své vlastní estetiky, poněvadž to neodpovídalo docela jeho karmě, nýbrž nastalo to jako jisté odchýlení jeho karmy. Bylo by docela odpovídalo jeho karmě, být narozen s lidmi rozhodně pouze přírodně-myslitelského smýšlení z druhé poloviny devatenáctého století, kteří byli jeho druhu v předešlém zemském životě a patřili k arabismu, být s nimi téhož myšlenkového směru.

Nyní nastává něco zvláštního: odchýlením karmy, které se vyrovná v pozdějším zemském životě Friedricha Theodora Vischera, stává se Vischer nejprve heglovcem, to znamená, že je vytržen - jak to ovšem bylo předurčeno jeho předzemským bytím, ale nikoli jeho zemskou karmou - že je vytržen z přímočarého směru své karmy. Ale v jistém věku svého života to již nevydrží: musí do své karmy: zapře svou pětisvazkovou estetiku, nachází nesmírně svůdným, budovat estetiku tak, jak to chtějí přírodozpytci. Svou první estetiku viděl shora dolů, vycházel od principů a potom přecházel ke smyslovým zjevům. To sám svou kritikou naprosto odsoudil. Chce teď stavět estetiku zdola nahoru, vycházet od skutečností a vystupovat zvolna k principům. A vidíme ohromné zápolení, vidíme, jak pracuje na zničení své vlastní první estetiky. Vidíme jeho odchýlenou karmu a jak je vržen nazpět do své vlastní karmy, to je, jak je veden k setkání s těmi, jejichž druhem byl ve svém předešlém zemském životě.

A je skutečně otřásavě významné vidět, jak Friedrich Theodor Vischer není vlastně nikdy hotov s touto druhou stavbou své estetiky, jak také něco chaotického vniká do celého jeho duchovního života. Vyprávěl jsem vám o filistroznosti, o jeho zvláštním filistrozním chování také ke Goethovu Faustu. To všecko pochází odtud, že se cítí nejistým a přece zase chce nazpět ke svým starým druhům. Musíme si jen všimnout, jak silně pracuje v karmě to, co je mimo vědomí, toto nevědomé, které ovšem pro vyšší stupeň nazírání je pak něčím vědomým. Ale musíme si jen ujasnit, jak jistí filisté mezi přírodozpytci nenáviděli Goethova Fausta. Vzpomeňte si na výrok, který jsem vám včera uvedl z Du Bois-Raymonda: že Goethe by byl udělal lépe, kdyby Fausta byl nechal něco vynajít, místo aby zaklínal duchy, místo aby zaklínal Ducha země, místo aby jej nechal se spojit s Mefistem, svádět dívky a neženit se s nimi. To všecko jsou pro Du Bois-Raymonda hloupé kejkle, a rád by viděl, aby Goethe byl vykreslil hrdinu, který vynalezne elektrizační přístroj, který vynalezne vývěvu! - pak že by zde jistě byla správná opora sociální, aby se onen člověk mohl pak stát třeba i magdeburským starostou! A bylo by především zapotřebí, aby zde ve Faustu nestála ona tragedie Markétky, tato nehezká tragedie, ale aby zde byla správná měšťanská svatba třeba místo té scény v žaláři. Ovšem že z jistého stanoviska má to své oprávnění, samozřejmě; ale Goethe to docela jistě tak nemínil.

Friedrich Theodor Vischer nebyl skutečně v plné jistotě, když, jak jsem řekl, přišel k tomuto vychýlení karmy. Ale tlačilo ho to stále znovu a znovu nazpět, pro jeho nevědomí, přesto, že byl při tom svobodným duchem, byla to vždycky rozkoš, když slyšel filistry posmívat se Goethovu Faustu. Při tom je ovšem duchaplný; je to jako házení sněhových koulí tam a sem. A právě pozorujeme-li někoho při takových věcech, kam je možno přistoupit nazíráním, pak dostaneme imaginace, které nás musejí vést za kulisy smyslového života; takové imaginace dostaneme.

Je tu například pěkný obraz: Zde jsou na jedné straně filistéři prvního řádu jako například Du Bois-Raymond... že by měl Goethe vylicít Fausta jako starostu Magdeburgu, jak vynajde elektrizační přístroj a vývěvu a s Markétkou se ožení... to jsou filistéři prvního řádu, že ano. To je tady v podvědomí, protože je zde karmická souvislost... to všecko byli také maurští lidé, stojící s Friedrichem Theodorem Vischerem v arabismu, přitahovalo jej to, cítil se příbuzným... ale zase nebyl tolik příbuzný: byl mezitím dotčen jinými proudy, které právě jeho karmu vychýlily. A teď, když filistéři prvního řádu házeli sněhovými koulemi, házel on zase nazpátek a pravil, aby někdo udělal disertaci například o souvislosti osnobenin paní Christiany z Goethů se symbolicko-alegoricko-mytologickými figurami ve druhém dílu Fausta. To je geniálně filistrozní, že ano, filistrozita druhého řádu.

Vzít takovéto věci v jejich hodnotě, to je, co nás odvádí od pouhých věcí intelektuálních a zjednává pak spíše přístup nazírání.

Nuže, chtěl jsem vám dnes ukázat - budu se k těmto věcem ještě dále vracet - jak můžeme jeden život pochopit z předcházejících zemských životů.

Měla pro mě skutečně ohromný, otřásající význam prostě tato postava, která chodila po Stuttgartě. Včera jsem vám ji popsal: podivuhodné modré oči, poněkud rezavě-hnědý plnovous, ruce držící asi takto... tuto postavu jsem vám popsal. Hledte, nyní zde bylo toto nazírání, které jsem vám teď líčil, ale fyzická postava švábského Vischera, jak chodila po Stuttgartě, nyní s tím nesouhlasila, neboť ani pro okultní pohled skutečně nevyhlížela jako znovutělený Arab. A nechal jsem to vždycky znovu a znovu padnout, poněvadž se stáváme skutečně i proti svému vlastnímu zření - nemohu říci skeptickými, neboť zření je skutečně zde, ale nedůvěřivými. Chceme je mít potvrzeno nejrozhodnějším způsobem. Nechal jsem to vždycky znova a znova padnout, až se záhada rozřešila následujícím způsobem:

Tento muž - jednalo se i v tehdejší inkarnaci o muže - tento muž pohlížel na lidi, kteří proti němu přicházeli ze severu, hlavně ze Sicílie, jako na svůj ideál. A v tehdejší době byla možnost, zhlédnout se jaksi v člověku, který se nám zvláště líbil; tato možnost byla zvláště velká. A tak dostal svou podobu v příštím vtělení od těch, proti kterým bojoval. To je to, co potom, jak řečeno, vedlo k rozřešení otázky jeho podoby.

Včera jsme si postavili před duši druhou osobnost, Franze **Schuberta**, v souvislosti s jeho přítelem, svobodným pánem ze Spaunů a v souvislosti s jeho živelnou bytostí, která na jedné straně v takových řídkých případech, jaký jsem vám vyprávěl, dovedla vybuchnout, kde se mohl stát rváčem, na druhé straně byla neobyčejně jemná, jako náměsíční; psal ráno při vstávání své nejkrásnější melodie. Neobyčejně těžko přijdeme k nějakému obrazu o této osobnosti. Ale právě souvislost se Spaunem poskytne v tomto případě obraz. U Franze Schuberta máme - smím-li se tak vyjádřit - když chceme zpětným pohledem v okultní oblasti něco najít - vždycky pocit - smím-li se triviálně vyjádřit - že Schubert nám vždycky uniká, chceme-li jít nazpět do jeho minulé inkarnace. Nepřijdeme snadno nazpět, on nám uniká.

Je to skutečně něco jako opak osudu - řekl bych - děl Schubertových po smrti Franze Schuberta, něco, co vystupuje jako opak toho. U Schubertových děl, skladeb bylo to takové, že když Schubert zemřel, bylo z nich známo velmi málo, bylo lidem běžné jen velmi málo. Potom uplynulo několik let, Schubert se stával známějším a známějším, a bylo to již v letech sedmdesátých, osmdesátých devatenáctého století, kdy každý rok vycházela stále znovu nová díla Franze Schuberta. Bylo to zajímavé, neboť Schubert se stal náhle, když již byl dávno mrtev, neplodnějším skladatelem. Vycházela od něho stále nová díla. Lidé se totiž stále znovu k Schubertovi vraceli.

Ale když pohlížíme od Schubertova života v devatenáctém století duchovně nazpět do jeho dřívějšího zemského života, pak se stopy ztrácejí; nenajdeme ho snadno.

Naproti tomu je přece jen možno, poměrně snadno najít stopy svobodného pána ze Spaunů. A tato linie, ta vedla zpět do doby také osmého, devátého století, ale do Španělska. A sice byl svobodný pán ze Spaunů kastilským knížetem, který platil za neobyčejně moudrého, zaměstnával se astrologií, astronomií ve smyslu tehdejší doby, dokonce reformoval a tvořil astronomické tabulky, a který v jisté době svého života musel uprchnout ze své vlasti, a právě u nejsilnějších nepřátel kastilského obyvatelstva tehdejší doby, u Maurů našel útočiště.

A zde se musí nějaký čas zdržovat po svém útěku, a zde se vyvinuje neobyčejně jemný poměr k jedné maurské osobnosti, ve které vězí individualita pozdějšího Franze Schuberta. A jistě by byl onen kastilský kníže zahynul, kdyby se ho tehdy nebyla ujala tato jemně duchovní osobnost mezi Maury a nebyla mu vyšla vstříc, takže přece jen mohl v zemském životě nějaký čas pokračovat k nejhlubšímu uspokojení obou.

Co vám vypravuji, je jak jen možno vzdáleno všeho rozumového hloubání. Dokonce jsem vám naznačil, jaká zde byla oklika. Ale touto oklikou jsme skutečně vedeni k tomu, že ve Franzi Schubertovi vězí znovuvtělená maurská osobnost, a sice taková maurská osobnost, osobnost z kruhu Maurů, která byla tehdy dosti vzdálena toho, zpracovávat v duši něco hudebního, naproti

tomu s nejnvtiřnějším sklonem zpracovávala právě všecko, co v arabské kultuře jemně uměleckého a jemně - nechci říci myslitelského, ale jemně hloubalského bylo tam přeneseno z Asie, prošlo Afrikou a potom konečně dospělo do Španělska.

Tu se vytvořila v oné osobnosti v tehdejší vtělení především nenáročná a přece zase energická duševní měkkost, která vykouzila v příštím vtělení, ve vtělení Franze Schuberta onu bohatou - možno říci - uměleckou fantazii, jež má v sobě něco somnabulního. Ale na druhé straně musela se tato osobnost účastnit těžkých bojů, které zase byly mezi Maury a nemaurským obyvatelstvem, kastilským, aragenským obyvatelstvem atd. A tu se vytvořila ona zadržovaná vášnivost, která potom - řekl bych - jako zadržaná se projevila v Schubertově životě jenom při zvláštních příležitostech.

A zdá se mi, že právě tak, jako pochopíme poslední zemský život Friedricha Theodora Vischera teprve, když jej můžeme spatřit na pozadí jeho arabismu, můžeme i zvláštnost Schubertovy hudby, hlavně pozadí jeho mnohých písňových skladeb pochopit jenom, když získáme názor - ten jsem nesestrojil, ten vyplývá ze skutečností - když získáme názor: Zde bylo duchovno, spirituálnost, něco asijského ozařováno nějakou dobu sluncem pouště, potom rozjasněno v Evropě, potom prošlo to duchovním světem mezi smrtí a novým narozením a potom se to zrodilo znovu v čisté lidskosti, bez ohledu na všechny umělé sociální souvislosti, v chudém školním učiteli.

Třetí osobnost, o které jsem včera mluvil - jak řečeno, chci nyní zatím tyto věci naznačit, můžeme se ke mnohému ještě vrátit - třetí osobnost, o které jsem mluvil, Eugen **Dühring**, ta byla pro mě skutečně zajímavá z toho důvodu, že jako mladý muž jsem se neobyčejně mnoho zaměstnával Dühringovými spisy. Byl jsem nadšen Dühringovými fyzikálními a matematickými spisy, zvláště jeho spisy: "Nové základní prostředky a vynálezy k vyšší analýze, algebře, počtu funkcionálnímu", jeho pojednáním o zákonu korespondujících teplot varu, - byl jsem těmito věcmi nadšen. Ale strašně jsem se zlobil z takové knihy jako "Věc, život a nepřátelé", kde píše jakýsi vlastní životopis: je to vlastně něco strašně samolibého, ale skutečně geniálně samolibého. Nechci ani mluvit o něčem, co upomíná na nejpustší hanopisy, jako "Přeceňování Lessinga a jeho obhajoba Židů". Zase jsem mohl obdivovat "Dějiny mechaniky", pokud v nich ještě nebyl lev, ale jenom lví spáry. Působilo to přece jen trochu nepříjemně, je to trochu mnoho na dějiny mechaniky, že ano, mluví-li o všech těch klepech třeba paní Helmholtzové, neboť nešlo u něho tak o Hermanna Helmholtze, kterému Dühring tolik spílal, ale šlo mu vlastně o žvásty - ano - kroužku paní Helmholtzové. Ale dobře - to jsou takové věci - ale žvaní se v nejrůznějších kruzích. Ale, jak řečeno, prožil jsem všechny odstíny toho, jak člověka ctít, vážit si ho, kritizovat, zlobit se pro něho při čtení Dühringových spisů. Že bych rád byl viděl pozadí aspoň nejbližší předešlého zemského života, jak se něco takového vyvíjelo, to jistě shledáte pochopitelným.

A ani zde to nebylo zase lehké, a vystupovaly nejprve - nechci zmínku o těchto věcech nijak zamlčet - vystupovaly nejprve klamné obrazy. Neboť přijdou snadno klamné obrazy, protože se zde skutečně často jedná o to, aby se vyšlo od nejvýraznějšího bodu v životě člověka, t.j. v určitém zemském životě, abychom byli náležitě vedeni nazpět. A u Dühringa se mně dlouho nechtělo podařit najít nějaký výrazný bod.

Tu jsem udělal následující: Představil jsem si to, co mně u něho bylo nejprve nejsympatičtější, to je jeho mechanisticko-materialistické pojmání světa, které však přece jen je v jistém smyslu rozumově-duchovní. Uvažoval jsem, jak to všecko má co činit s konečným prostorovým světem, s konečným časovým světem, sestrojil jsem si tedy znovu celý Dühringův světový názor. To se snadno udělá. Jdeme-li teď s tím a ve zpětném pozorování se ohlížíme po dřívějších vtěleních, tu vyplynou nesčíslná vtělení a zase klamné obrazy. Ano, nenajde se nic; vyplynou nesčetná vtělení, ta přirozeně neexistují a nemohou v takovém počtu existovat; jsou to pouhá zrcadlení přítomné inkarnace, neboť je to tak, jako máte-li v sále jedno zrcadlo a tam jedno zrcadlo, vidíte zrcadlení do nekonečna. Tu jsem přišel na to, abych si intenzivně utvořil představu: jak se vyjímá, docela jasně myšlen, tento Dühringův světový názor? Vynechám teď všecko, co zde je z nenávisti, kritiky, posměvačství nebo jiných triviálností, všecko to vynechávám, vezmu to velkolepé, co jakožto světový názor je mně stále ještě dost antipatické, co mně však svým způsobem, jak to Dühring zastupoval, bylo sympatické - představím si to živě. Ale nyní přistoupím k tomu, utvořit si u Dühringa skutečnost: On to přeci vidí od jistého roku jakožto slepec. Slepec právě svět nevidí, má proto jiné představy než vidoucí člověk. A skutečně: obyčejní, řekl bych všední materialisté, všední mechanisté, ti se od Dühringa odlišují. Dühring je proti nim geniální. Všichni tito lidé, kteří zde budovali světové názory, tlustý Vogt, Büchner, Moleschott, Spiller, Wiessner, jak se všichni jmenují - "je jich dvanáct na tučet", že ano - to všecko je skutečně přece jen něco jiného nežli způsob, jak staví Dühring tento světový názor. Vidíme také, že silný sklon, silné nutkání ke zvláštní podobě tohoto světového názoru měl již, dokud mohl vidět, a že tento světový názor se mu vlastně hodil teprve, když už nemohl vidět, když prostor kolem něho byl zatemněn, neboť do temného prostoru se vlastně hodí všecko, z čeho si Dühring svět sestrojil. Máme něco nesprávného, když si představujeme, že to udělal někdo, kdo viděl.

Nyní považte, že u Dühringa je to ohromná pravda - jak řečeno, jiní také budovali světové názory, 144 je na dvanáct tučtů takových lidí, kteří budují takové světové názory, ale u Dühringa je to přece jen jiné, u Dühringa je to pravda. Ti druzí vidí a dělají světové názory jako slepci; Dühring je slepý a dělá světový názor jako slepec. Nuže, to je něco ohromně nápadného. A když jsme na to jednou přišli, pohlédneme na tohoto člověka a víme, že zde byl někdo vnitřně z duševního vývoje jako slepec, který se nyní stává mechanistickým proto, že je slepý; pak najdeme ho zase - a sice jedná se zde o dvě vtělení - najdeme ho v onom hnutí na křesťanském východě, kde tak

kolem osmého, devátého století protěžuje se brzy odstraňování všeho obrazného, lidé se stávají obrazoborci, brzy se zase obrazům dostává jejich práv. Hlavně v Cařihradě rozvíjí se tento boj o náboženství obrazové nebo náboženství bez obrazů. Tu najdeme pozdější Dühringovu individualitu jakožto člověka, který s veškerým nadšením bouří pro kulturní život bez obrazů, s povahou skutečně žoldněřskou. A možno říci, že čistě ve fyzickém boji vidím teď u něho všechno, co se později objevuje ve výrazech (slovních).

Bylo pro mě ohromně zajímavé následující. Ve druhém svazku spisu o Juliu Robertu Mayerovi, zde se nachází zvláštní slovo. Tu věc získáme nazíráním! Dühring jakožto obrazoborec měl zvláštní způsob, jak pohybovat šavlí, touto zvláštní křivou šavlí, která se tehdy také již zvolna vytvářela. Našel jsem souhlas - jde skutečně o obrazné jednotlivosti, že ano - našel jsem souhlas s jedním slovem v knize o Juliu Robertu Mayerovi; zde je kapitola nazvaná "Schlichologisches" (něco z nauky o plíživých úskocích v německém univerzitním životě atd., kde se jedná o rány, kterými se zasahuje ze strany: nauka o úskocích - "Schlichologisches"). Jako utvořil Dühring "krásný" výraz "Intellektuaille", připomínající "Kanaille", tak tvoří "Schlichologisches"... (schleichen = plížit se). Jak řečeno, je možno mnoho vidět z takovýchto zdánlivě podřadných věcí. A třebaže to může znít protismyslně, nepřijdeme vlastně na souvislost různých zemských životů, nemáme-li smysl pro to, vidět něco v příznacích. Kdo neumí ze způsobu, jak někdo jde nebo našlapuje chodidly, usuzovat o jeho povaze, ten neudělá snadno pokroky v takových věcech, jaké nyní přednáším. Je nutno vidět přeskakovat do slov, která zde tvořil, ten způsob, jak tato individualita tehdy pohybovala šavlí.

A je to právě tento Dühring, který vlastně tolik nadával na "přeucené"! Pravil, že by mu bylo milejší, kdyby vůbec nemusel již mít jména, která upomínají na starou vědeckost. Nechce mít logiku, chce mít protilogiku, nechce mít sofii, chce mít protisofii, nechce mít vědeckost, chce mít protivědeckost... Bylo by mu nejmilejší, udělat všechno "proti"; výslovně to říká. Nuže, tento muž, který tak strašně nadával na všechno učené, byl právě ve vtělení, které stojí jako za touto žoldněřskou inkarnací obrazoborce, ve vtělení za tím stojícím tedy, ještě ve škole řeckých stoiků, byl pravým řeckým stoickým filosofem. Právě Dühring byl ve starověku tím, na co nejvíce nadával: byl ve třetí, tedy druhé předešlé inkarnaci skutečně filosofem, a sice stoickým filosofem, tedy jedním z těch filosofů, kteří se stranili zemského života.

Ale tehdy se mi teprve ujasnilo, že nesmírně mnoho myšlenkových forem, které se nacházejí u Dühringa, nachází se také u stoiků! Jenže to není vždycky tak jednoduché! O formách myšlenek u stoiků a u Dühringa mohla by se udělat celá seminární disertace.

Přijdeme tedy nazpět nejprve do věku obrazoborců, asi v osmém, devátém století na evropském východě, kde byl Dühring právě obrazoborcem, a potom do třetího století před Kristem, do staré stoické doby Řecka.

A zase je to otřásající: stoik, který se stává beznáročným v životě, odstupuje od toho, čeho není přímo pro život zapotřebí, ten rezignuje, ten rezignuje během druhého příštího duchovního života na světlo očí v zemském životě. A on to je, kdo slepotu moderního světového názoru grandiózním způsobem představuje.

Ať se jakkoli stavíme k Dühringovu světovému názoru, je zde to tragicky otřásající, že Dühring ve své osobnosti je pravdou světového názoru devatenáctého století, a tuto pravdu vyslovuje Dühring svým člověkem. Tento stoik, který nechtěl pohlížet do světa, oslepl; tento obrazoborec, který chtěl zničit obrazy, nemůže strpět žádný obraz, dělá dějiny literatury, dělá básnictví tím, čím se právě tehdy stalo, v jeho dvou knihách o literárních veličinách, kde nejen vypadne Goethe a Schiller, kde nanejvýš ještě Burger hraje určitou roli. Tu se stává pravdou, co je jinak lživé. Neboť jinak lidé tvrdí, že mechanismus, materialismus druhé poloviny devatenáctého století vidí. Ne, to je nepravda, on nevidí, on je slepý. A Dühring jej v jeho pravdě představuje.

Tak představuje reprezentativní osobnost, správně pozorovaná na svém místě, zároveň světově historickou karmu, kterou měla civilizace sama ve svém světovém názoru druhé poloviny devatenáctého století.

O těchto věcech budeme pak příště mluvit dále.